

ombudsman
veřejný ochránce práv

Školská zařízení pro výkon ochranné výchovy

Zpráva z návštěv zařízení 2024

Školská zařízení pro výkon ochranné výchovy

Zpráva z návštěv zařízení 2024

Obsah

Poslání ochránce	6
Seznam použitých zkratk	8
Úvodní slovo	10
Shrnutí poznatků a přehled doporučení	12
1. Shrnutí poznatků	12
2. Přehled systémových doporučení pro MŠMT	13
3. Přehled doporučení zařízením	14
Návštěvy ochránce	16
Zákonná úprava návštěv	16
Průběh návštěv	16
Informace o navštívených zařízeních	17
Systémové problémy v oblasti ochranné výchovy	18
1. Systém ústavní a ochranné výchovy	18
1.1 Obecně k systému ústavní a ochranné výchovy	18
1.2 Společná právní úprava ústavní a ochranné výchovy	19
1.3 Rozhodování soudů o uložení ochranné výchovy	20
1.4 Další problém praktického (ne)rozlišování ústavní a ochranné výchovy	21
2. Péče o děti s extrémními poruchami chování	21
2.1 Zařízení a jejich oddělení specializovaná na péči o děti s extrémními poruchami chování	21
2.2 Pojetí extrémních poruch chování	22
2.3 Další problematické aspekty právní úpravy péče o děti s extrémními poruchami chování	24
3. Práce s agresí dítěte	27
3.1 Právní a metodická úprava práce s agresí dítěte	27
4. Nevhodné prostory	30
4.1 Budovy zařízení	30

4.2 Společné prostory pro děti s ochrannou a ústavní výchovou	32
5. Personální zajištění péče o děti	34
5.1 Počet pedagogického personálu	34
5.2 Personální zabezpečení odborné práce s dětmi	35
Doporučení zařízením	38
6. Soukromí a integrita dítěte v zařízení	38
6.1 Osobní prohlídky	39
6.2 Průzory ve dveřích	40
6.3 Noční zamykání pokojů na odděleních pro děti s EPCHO	41
7. Kontakt dítěte s vnějším světem	41
7.1 Přístup k mobilnímu telefonu	42
7.2 Samostatné vycházky	44
7.3 Návštěvy	44
7.4 Pobyť dítěte mimo zařízení	44
8. Prostředí v zařízeních	46
8.1 Stavebně-technické prostředky k zabránění útěku a kamerový systém	46
8.2 Oddělená místnost	47
9. Péče o personál	49
Analýza soudních rozhodnutí o uložení ochranné výchovy	51
Úvodní slovo	52
Shrnutí	54
Právní úprava	56
Analýza výsledků obsahové analýzy	58
1. Analýza protiprávních činů vedoucích k uložení ochranné výchovy	59
1.1 Povaha spáchaných protiprávních činů	59
1.2 Počet protiprávních činů spáchaných jedním nezletilým	62
1.3 Fáze protiprávního činu a spolupachatelství	65
1.4 Vybrané okolnosti spáchání trestného činu	66
2. Rodinné zázemí nezletilých	68
2.1 Rodinné zázemí dětí a mladistvých	68
2.2 Absence výchovy jako jeden z faktorů pro uložení ochranné výchovy dítěti	69
2.3 Spolupráce rodiny dítěte se státními institucemi	70
2.4 Kriminogenní prostředí u dětí podle hodnocení soudu	71
2.5 Kriminogenní prostředí u mladistvých podle hodnocení soudu	72
3. Chování	72
3.1 Dlouhodobé problémy v chování u dětí a mladistvých	72
3.2 Problémy ve škole dětí podle hodnocení soudů	73
3.3 Psychické problémy nezletilých podle hodnocení soudu	74
4. Vzdálenost zařízení od rodiny	75

Poslání ochránce

Již od roku 2001 ochránce chrání osoby před nezákonným či jinak nesprávným jednáním nebo nečinností správních úřadů a dalších institucí. Má právo nahlížet do úředních či soudních spisů, žádat úřady o vysvětlení a může bez ohlášení provádět místní šetření. Shledá-li pochybení úřadu a nepodaří se mu dosáhnout nápravy, může informovat nadřízený úřad či veřejnost.

Od roku 2006 ochránce plní úkoly národního preventivního mechanismu podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Systematicky navštěvuje zařízení, v nichž se nacházejí osoby omezené na svobodu, a to jak z moci úřední, tak v důsledku závislosti na poskytované péči. Cílem návštěv je posílit ochranu před špatným zacházením. Svá zjištění a doporučení ochránce zobecňuje v souhrnných zprávách z návštěv a na jejich základě formuluje standardy zacházení. Návrhy na zlepšení zjištěného stavu a odstranění případného špatného zacházení ochránce směřuje jak k samotným zařízením a jejich zřizovatelům, tak k ústředním orgánům státní správy.

V roce 2009 byl ochránce pověřen rolí národního tělesa pro rovné zacházení a ochrany před diskriminací (equality body) v souladu s právem Evropské unie. Přispívá tedy k prosazování práva na rovné zacházení se všemi osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru nebo světový názor. Za tím účelem poskytuje pomoc obětem diskriminace, provádí výzkum, zveřejňuje zprávy a vydává doporučení k otázkám souvisejícím s diskriminací a zajišťuje výměnu dostupných informací s příslušnými evropskými subjekty.

Od roku 2011 ochránce rovněž sleduje zajištění cizinců a výkon správního vyhoštění.

Počínaje lednem 2018 zastává ochránce také funkci monitorovacího orgánu pro naplňování práv zakotvených Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením a pomáhá také cizincům-občanům Evropské unie, kteří žijí nebo pracují v České republice. Poskytuje jim informace o jejich právech a pomoc při podezření na diskriminaci z důvodu státní příslušnosti. Při tom spolupracuje se zahraničními orgány, které mají obdobné poslání vůči českým státním příslušníkům.

Ke zvláštním oprávněním ochránce patří právo podávat Ústavnímu soudu návrhy na zrušení podzákonných právních předpisů, právo vedlejšího účastenství před Ústavním soudem v řízení o zrušení zákona či jeho části, právo podat správní žalobu k ochraně veřejného zájmu či návrh na zahájení kárného řízení s předsedou či místopředsedou soudu. Ochránce také může doporučit vládě přijmout, změnit či zrušit zákon.

Ochránce je nezávislý a nestranný, z výkonu své funkce je odpovědný Poslanecké sněmovně, která ho zvolila. Má jednoho voleného zástupce, kterého může pověřit výkonem části své působnosti. Se svými poznatky ochránce průběžně seznamuje veřejnost prostřednictvím médií, internetu, sociálních sítí, odborných seminářů, kulatých stolů a konferencí. Nejdůležitější zjištění a doporučení shrnuje zpráva o činnosti veřejného ochránce práv předkládaná každoročně Poslanecké sněmovně.

Seznam použitých zkratk

DDŠ – dětský domov se školou

DÚ – diagnostický ústav

EPCHO – extrémní poruchy chování

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Listina základních práv a svobod – usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dítěte

Standardy kvality – výnos ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 17/2018, kterým se stanoví standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči

Úmluva o právech dítěte – Úmluva o právech dítěte, sjednaná 20. listopadu 1989 v New Yorku, vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb.

VÚ – výchovný ústav

Vyhláška o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy – vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Zákon o ústavní a ochranné výchově – zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon o veřejném ochránci práv – zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv

Zařízení – zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Úvodní slovo

Předkládaná souhrnná zpráva¹ završuje sérii osmi návštěv školských zařízení, kde je vykonávána ochranná výchova. Cílem návštěv bylo zjistit specifika institutu ochranné výchovy a rozdíly, které se pojí s jejím výkonem oproti ústavní výchově. Chtěli jsme také zjistit, nakolik se praxe posunula od poslední podobné série návštěv z let 2010–2011. Součástí zprávy je rovněž obsahová analýza soudních rozhodnutí o uložení ochranné výchovy, jejíž výsledky mohou čtenářům přiblížit rozhodovací praxi soudů v této oblasti.

Série návštěv potvrdila to, na co ochránce i samotná zařízení upozorňují již řadu let, a sice chybějící dlouhodobou koncepci systému ústavní a ochranné výchovy. Troufám si přitom říci, že se jedná o zásadní nedostatek, od něhož se odvíjejí jiné závažné problémy, s nimiž se systém potýká. V současné době totiž stojí na vratkých základech, jaké představuje zákon o ústavní a ochranné výchově. Ten byl od počátku pojímán coby přechodná norma, kterou nahradí zákon nový, jehož součástí by měla být také adekvátní právní úprava systému náhradní péče.

Uplynulo však více než dvacet let a zákon o ústavní a ochranné výchově doznal jen dílčích a spíše kosmetických změn. Ty zásadnější, koncepční změny se mu zdárně vyhnuly, přestože ve společnosti, výchovných trendech, pedagogice a dalších oblastech, které s péčí o děti v zařízeních souvisejí, se mnohé změnilo. Snahy o podstatnou novelizaci zákona v minulosti se sice opakovaně projeví, avšak bez úspěchu. To může vést všechny ty, kdo se do péče o děti v zařízeních ústavní a ochranné výchovy zapojují, k přesvědčení, že tyto děti jsou zcela na okraji zájmu společnosti, odpovědných ministerstev i zákonodárců.

Stávající právní úprava ústavní a ochranné výchovy již nedokáže reagovat na potřeby současných dětí, nedokáže odrážet jejich obtíže a problémy a neposkytuje zařízením jasná vodítka, jak s těmito obtížemi a problémy pracovat a jak potřeby dětí naplňovat. To pak vede k tomu, že jsou zařízení ve snaze poskytnout dětem adekvátní péči mnohdy nucena hledat náhradní řešení, která však nemají oporu v zákoně. Zařízení se tak pohybují na jeho hraně, případně již dokonce za ní.

Problematická je i zakázka ze strany státu vůči zařízením na straně jedné a podmínky, v nichž mají zařízení tuto zakázku plnit, na straně druhé. Zjištění z návštěv i četné odborné diskuse totiž ukazují, že přestože má stát určitou představu o tom, co by měla zařízení dětem zajišťovat, zapojené resorty jim nejsou schopny

1 Podle § 21a odst. 3 zákona o veřejném ochránci práv.

vytvořit vhodné a odpovídající podmínky pro to, aby jejich zakázku plnila. Nemohu se navíc ubránit dojmu, že se v rámci této zakázky zcela zapomíná na zaměstnance jednotlivých zařízení, na nichž však systém péče o děti v zařízeních stojí. Nejen v případě dětí s uloženou ochrannou výchovou se přitom jedná o péči mimořádně náročnou a bez vhodného personálního, materiálně-technického a metodického zázemí i rizikovou.

Uvědomuji si, že řada věcí, které v této zprávě zaznívají, nebude pro mnoho poučených čtenářů ničím novým. Navzdory opakovaným, žel neúspěšným snahám o změnu koncepce systému ústavní a ochranné výchovy i dlouhodobému apelu (nejen) ochránce směrem k Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, zodpovědnému za tuto oblast, přesto považuji za vhodné znovu na tato témata upozornit a v této snaze nepolevit. Pevně proto doufám, že tato zpráva pomůže rozvinout diskusi nad nezbytnými a nevyhnutelnými změnami, které systém ústavní a ochranné výchovy vyžaduje a bez nichž, jak se obávám, dříve či později zkolabuje. Současně věřím, že půjde o diskusi, která oproti nespočtu diskusí předchozích přinese skutečné výsledky.

Přeji vám inspirativní čtení.

JUDr. Vít Alexander Schorm
zástupce veřejného ochránce práv

Shrnutí poznatků a přehled doporučení

1. Shrnutí poznatků

- 1. Právní úprava týkající se přístupu k dětem v zařízeních téměř nerozlišuje mezi dětmi s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou.** V péči o obě tyto skupiny uplatňuje v podstatě totožné výchovné a vzdělávací metody i nástroje pro zvládání individuálních rizik vyplývajících z potřeb dětí a v oblasti jejich práv a povinností stanoví naprosto minimální rozdíly. Protože ale zákon pomíjí řadu rizik, kterým některé děti čelí nebo je i samy přinášejí, a to typicky ty s uloženou ochrannou výchovou či s extrémními poruchami chování, jsou zařízení mnohdy nucena – ve snaze poskytovat všem dětem adekvátní péči a zajistit jim bezpečné prostředí – hledat náhradní řešení. To se projevuje i zasahováním do práv dětí, jež však nemá oporu přímo v zákoně.
- 2. Zařízením schází právní a metodická úprava pro práci s agresí dítěte.** Zejména zařízení, kde je vykonávána ochranná výchova, a zařízení specializovaná na děti s extrémními poruchami chování se přitom s agresí dětí potýkají velmi často. Právní úprava to však nijak nezohledňuje a nedává zařízením prakticky žádné nástroje ani vodítka pro to, jak s těmito projevy chování pracovat. Zákon zná jediný nástroj pro práci s agresí, tzv. oddělenou místnost. V praxi však dochází k situacím, kdy pracovníci musí v zájmu ochrany zdraví a života dítěte nebo ostatních osob v zařízení použít fyzické úchopy; ty však zákon nijak neupravuje. Jiné typy služeb (sociální a zdravotní služby), jejichž klienti mají často stejné potřeby a projevy jako klienti zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, přitom mají pro práci s agresí zákonem jasně vymezené nástroje, včetně podmínek pro jejich použití a systému evidence a kontroly.
- 3. Péče o děti s extrémními poruchami chování není dostatečně právně upravena a postrádá jasnou koncepci.** Tuto zvláštní kategorii dětí zavádí a specifiky péče zmiňuje pouze vyhláška o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy, která by však, coby prováděcí předpis nižší právní síly, měla vycházet ze zákona a provádět jej v jím stanovených mezích. Vyhláška kromě toho obsahuje pouze demonstrativní (neukončený) výčet důvodů, pro které lze dítě označit za dítě s extrémní poruchou chování. Za takové dítě tak lze označit i dítě, které povahou svých obtíží nespadá pod žádný z uvedených důvodů, čímž je zařízením a soudům ponechán prostor pro to, aby za ně označily jakékoli „problémové“ dítě. Z vyhlášky navíc není zřejmé, kdo a jak má diagnostiku extrémních poruch chování provádět. Schází zde také vodítka pro obsahovou složku péče či průběžné vyhodnocování důvodů pro další trvání umístění dítěte na specializovaném oddělení.

4. **Prostory některých navštívených zařízení jsou pro poskytování péče dětem s ochrannou výchovou nevhodné.** Ve většině zařízení jsou děti s uloženou ochrannou výchovou společně s dětmi s nařízenou ústavní výchovou mnohdy i na stejné skupině, což je problematické zejména z hlediska instalace stavebně-technických prvků pro zabránění útěku a kamerových systémů. Takové bezpečnostní prvky totiž zákon umožňuje instalovat jen tam, kde jsou umístěny děti s uloženou ochrannou výchovou.
5. **V zařízeních schází dostatek pedagogického i odborného personálu.** Kapacita zařízení, resp. výchovných a rodinných skupin, společně se složením umístěných dětí přitom klade na personál vysoké nároky. V silách nízkého počtu přítomných pedagogických pracovníků však není tyto nároky bezpečně plnit, natož s dětmi provádět individuální práci, naplňovat všechny jejich potřeby a bezpečně reagovat na mimořádné události. Zejména u dětí s uloženou ochrannou výchovou či extrémními poruchami chování pak nízký počet denního i nočního personálu představuje významné bezpečnostní riziko, a to pro děti i personál. Nízký počet odborného personálu, případně jeho úplná absence, dále zařízením znemožňuje zajišťovat dětem specializovanou péči, kterou přitom s ohledem na povahu svých obtíží potřebují.

2. Přehled systémových doporučení pro MŠMT

1. V právní úpravě zcela oddělit výkon ústavní výchovy a výkon ochranné výchovy. Právní úprava musí zohledňovat specifika a účel obou těchto institutů (ústavní výchovy jakožto nástroje rodinného/ občanského práva a ochranné výchovy jakožto nástroje trestního práva) a také musí umožnit zařízením reagovat na potřeby dětí a na rizika s nimi spojená.
2. Metodicky upravit výchovné a vzdělávací metody a nástroje pro zvládání individuálních rizik vyplývajících z potřeb dětí využívaných při péči o ně, které budou jednoznačně zohledňovat specifika jednotlivých cílových skupin dětí umístovaných do školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.
3. Vypracovat koncepci péče o děti s extrémními poruchami chování podrobně stanovující obsah této péče a na zákonné úrovni ji promítnout do nové právní úpravy ústavní a ochranné výchovy.
4. V zákoně stanovit pravidla pro diagnostiku extrémních poruch chování.
5. Metodicky upravit a sjednotit diagnostiku extrémních poruch chování, jejichž shledání může odůvodnit umístění dítěte na specializované oddělení, včetně průběžného vyhodnocování důvodů pro další trvání umístění na takovém oddělení.
6. Na zákonné úrovni stanovit nástroje a postupy pro práci s agresí dětí a zavést prostředky ke kontrole jejich využívání.
7. Zajistit zařízením vhodné prostory a vytvořit v nich takové podmínky, aby odpovídaly účelu zařízení a potřebám dětí, které jsou do nich umístovány.
8. Reformovat zařízení zřizovaná MŠMT tak, aby vznikla samostatná zařízení nebo jejich detašovaná pracoviště pro děti s uloženou ochrannou výchovou.
9. Vykládat ustanovení § 2 odst. 3 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy tak, že péči ve skupině v běžných zařízeních musí zajišťovat tři přítomní pracovníci.
10. Bezodkladně navýšit počet tabulkových míst pro pedagogický personál tak, aby byl ve skupině přítomen dostatečný počet pracovníků, který umožní reagovat na specifické potřeby dětí.
11. Upravit minimální personální standard stanovený vyhláškou o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy tak, aby zohledňoval typ a cílovou skupinu zařízení.
12. V rámci personálního standardu stanovit odpovídající počet odborného personálu (psycholog, etoped, příp. zdravotník), který se bude odvíjet od kapacity zařízení a jeho cílové skupiny.

3. Přehled doporučení zařízením

1. Provádět osobní prohlídky dětí pouze v odůvodněných případech a způsobem, který šetří jejich důstojnost dle doporučeného postupu ochránce.
2. Zakrýt průzory ve dveřích od pokojů a upravit pravidla jejich používání tak, aby individualizovala a minimalizovala zásah do soukromí dětí
3. Usilovat o navýšení počtu nočního personálu dle minimálního standardu stanoveného vyhláškou o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.
4. Upustit od nočního zamykání pokojů, a to v návaznosti na navýšení počtu nočního personálu. Do té doby k nočnímu zamykání pokojů přistupovat pouze v odůvodněných případech na základě individuálního posouzení rizik.
5. Mobilní telefon odebírat pouze v individuálních případech, kdy jeho používání ohrožuje výchovu, zdraví a bezpečnost dítěte.
6. Umožňovat dětem s uloženou ochrannou výchovou jezdit na dovolenky za předpokladu, že tím nebude narušen účel výkonu ochranné výchovy.
7. Nevyužívat kamerový systém a stavebně-technické prostředky k zabránění útěku (mříže, katry) v prostorech, kde jsou děti s nařízenou ústavní výchovou.
8. V případě existence kamerového systému v zařízení informovat děti a personál o přítomnosti kamer, způsobu jejich využití a zpracování záznamů.
9. Nefunkční kamery zaslepit, či odinstalovat, aby bylo zřejmé, že nejsou využívány.
10. Nevyužívat oddělenou místnost, nemůže-li zařízení plnit zákonem dané požadavky na umístění dítěte do této místnosti.
11. Zajistit personálu prostor pro sdílení a získání zpětné vazby s cílem minimalizovat riziko syndromu vyhoření či nežádoucího jednání vůči dětem, a podpořit sjednocení přístupu jednotlivých pracovníků k nim.

Návštěvy ochránce

Zákonná úprava návštěv

Od roku 2006 veřejný ochránce práv plní úkoly národního preventivního mechanismu podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.²

Proto systematicky navštěvujeme místa (zařízení), kde se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě, a to jak z moci úřední, tak v důsledku závislosti na poskytované péči. Dětské domovy se školou a výchovné ústavy takovými zařízeními jsou.³

Cílem návštěv je posílit **ochranu před špatným zacházením**. Špatným zacházením se rozumí jednání, které nerespektuje lidskou důstojnost a dosahuje určitého stupně závažnosti (samo o sobě, nebo při kumulativním účinku jednotlivých zásahů). Ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy může mít špatné zacházení podobu např. špatných materiálních podmínek, pokud jimi byla překročena nevyhnutelná míra strádání a ponížení spojená s omezením osobní svobody, neprofesionálního jednání, nebo dokonce násilí ze strany personálu, nezajištění ochrany před ublížením nebo zneužitím ze strany třetích osob, nezajištění náležité zdravotní péče, nerespektování práva na soukromí, práva na rodinný život (neoprávněné omezování kontaktu s rodinou) či nerespektování sociální autonomie a práva dítěte na spoluúčast při rozhodování o vlastním životě.

Průběh návštěv

Část zařízení byla navštívena po předchozím ohlášení, a to z důvodu bezpečnostních opatření uplatňovaných kvůli přetrvávajícímu riziku šíření onemocnění covid-19.⁴ V ostatních případech návštěvy proběhly neohlášeně, na místě však vždy s vědomím ředitele zařízení. Návštěvy provedli právníci Kanceláře veřejného ochránce práv a externí odborníci z oblasti psychologie a etopedie.

2 Podle § 1 odst. 3 a 4 zákona o veřejném ochránci práv.

3 Podle § 1 odst. 4 písm. c) zákona o veřejném ochránci práv.

4 V těchto případech byly návštěvy ohlášeny telefonicky den předem řediteli zařízení. Zaměstnanci Kanceláře při návštěvě postupovali vždy obezřetně a s respektem k situaci v zařízení. S ohledem na zachování co nejvyšší míry prevence rozšíření nákazy dodržovali stanovená bezpečnostní opatření.

Návštěvy byly zpravidla dvoudenní a zahrnovaly prohlídku prostor, pozorování, rozhovory se zaměstnanci a umístěnými dětmi, studium vnitřních předpisů a dokumentace vedené o dětech.

Zprávy z návštěv⁵, které popisovaly naše zjištění a obsahovaly doporučení ke zlepšení praxe, byly zaslány ředitelům jednotlivých zařízení. Ti se ke zprávě vyjádřili a informovali o přijatých opatřeních.

Informace o navštívených zařízeních

Tato zpráva byla vypracována na základě poznatků získaných v rámci osmi návštěv provedených v letech 2021–2023, a to v níže uvedených zařízeních.⁶ Zpráva se zaměřuje na specifika pojící se k výkonu ochranné výchovy. V otázkách, které výslovně neřeší, odkazují na souhrnnou zprávu zabývající se podmínkami v zařízeních pro výkon ústavní výchovy.⁷

Název zařízení	Kraj	Zřizovatel	Celková kapacita	Počet dětí s uloženou OV v době návštěvy
Dětský domov se školou Bystřice pod Hostýnem ⁸	Zlínský	MŠMT	40	2
Výchovný ústav a dětský domov se školou Boletice nad Labem ⁹	Ústecký	MŠMT	92	21
Výchovný ústav Jindřichův Hradec ¹⁰	Jihočeský	MŠMT	36	0
Výchovný ústav Nový Jičín ¹¹	Moravskoslezský	MŠMT	44	25
Výchovný ústav Ostrava-Hrabůvka, oddělení EPCHO Frýdek-Místek ¹²	Moravskoslezský	MŠMT	12	3
Výchovný ústav Ostrava-Hrabůvka, oddělení EPCHO Janová ¹³	Moravskoslezský	MŠMT	30	8
Výchovný ústav Pšov ¹⁴	Ústecký	MŠMT	40	8
Výchovný ústav Višňové ¹⁵	Jihomoravský	MŠMT	48	18

5 Podle § 21a odst. 3 zákona o veřejném ochránci práv.

6 Vedle toho probíhaly také série návštěv zaměřené na zařízení pro výkon ústavní výchovy, zařízení pro děti se závislostními problémy a dětské domovy.

7 Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv zařízení pro výkon ústavní výchovy, z roku 2022, sp. zn. 33/21/NZ, eso.ochrance.cz.

8 Zpráva z návštěvy DDŠ Bystřice pod Hostýnem je zveřejněna zde <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/10186>.

9 Zpráva z návštěvy VÚ a DDŠ Boletice nad Labem je zveřejněna zde <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/10344>.

10 Zpráva z návštěvy VÚ Jindřichův Hradec je zveřejněna zde <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/10544>.

11 Zpráva z návštěvy VÚ Nový Jičín je zveřejněna zde <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9936>.

12 Zpráva z návštěvy VÚ Ostrava-Hrabůvka, oddělení EPCHO Frýdek-Místek, je zveřejněna zde <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/12702>.

13 Zpráva z návštěvy VÚ Ostrava-Hrabůvka, oddělení EPCHO Janová, je zveřejněna zde <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/10184>.

14 Zpráva z návštěvy VÚ Pšov je zveřejněna zde <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/10074>.

15 Zpráva z návštěvy VÚ Višňové je zveřejněna zde <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/11614>.

Systemové problémy v oblasti ochranné výchovy

1. Systém ústavní a ochranné výchovy

1.1 OBECNĚ K SYSTÉMU ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY

Ústavní výchova je jinou formou péče o dítě a jedná se o institut občanského práva upravený v § 971 a násl. občanského zákoníku. O nařízení ústavní výchovy rozhoduje občanskoprávní soud zabývající se tzv. opatrovnickou agendou. Soud dítěti nařídí ústavní výchovu, pokud jsou výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny. Ohrožení či narušení musí být natolik velké, aby bylo v rozporu se zájmem dítěte, anebo zde musí být vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit.¹⁶ Jedná se o nejzazší řešení,¹⁷ ke kterému je možné přistoupit pouze tehdy, když nebylo možné péči o dítě zabezpečit jiným způsobem (např. svěřením do péče jiné fyzické osoby).

Ochranná výchova je naopak institutem práva trestního. Jedná se o druh trestní sankce, který upravuje § 22 a násl. zákona o soudnictví ve věcech mládeže. O uložení ochranné výchovy rozhoduje soud pro mládež. Soud může uložit ochrannou výchovu mladistvému, který v době spáchání provinění dovršil patnácti let a nepřekročil osmnáctý rok věku, pokud o jeho výchovu není náležitě postaráno a tento nedostatek nelze odstranit, jeho dosavadní výchova byla zanedbána nebo prostředí, v němž žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy.¹⁸ Soud může uložit ochrannou výchovu i tehdy, když dítě mezi dvanáctým a patnáctým rokem spáchá čin jinak trestný,¹⁹ který má povahu trestného činu, za nějž trestní zákoník jinak dovoluje uložení výjimečného trestu.²⁰ Aby mohla být uložena ochranná výchova, musí to být nezbytně nutné

16 Ustanovení § 971 odst. 1 věty první občanského zákoníku.

17 Doporučení veřejného ochránce práv ve věci deinstitucionalizace péče o malé děti [online]. [cit. 22. 9. 2023]. Dostupné z https://www.ochrance.cz/projekty/posileni-aktivit/6_Doporuceni-ochrance-ve-veci-deinstitucionalizace-pece-o-male-deti.pdf.

18 Ustanovení § 22 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

19 Ustanovení § 93 odst. 1 písm. f) zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

20 Ustanovení § 93 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

k zajištění řádné výchovy dítěte.²¹ Zároveň musí být splněno, že nepostačuje uložení výchovných opatření.²² Vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku.²³

Školskými zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy jsou dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav a diagnostický ústav, přičemž ochrannou výchovu lze vykonávat ve všech uvedených zařízeních kromě dětského domova.

Dětský domov se školou zajišťuje péči o děti s uloženou ochrannou výchovou, děti s nařízenou ústavní výchovou, pokud mají závažné poruchy chování, nebo které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči. Do dětského domova se školou mohou být umísťovány děti zpravidla od šesti let do ukončení povinné školní docházky.²⁴

Výchovný ústav pečuje o děti se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Zpravidla se jedná o děti starší patnácti let, ale může jít i o dítě starší dvanácti let, které má uloženou ochrannou výchovu a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy chování, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou starší dvanácti let.²⁵

Podle zákona se výchovné ústavy zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou, uloženou ochrannou výchovou, nezletilé matky (s ochrannou či ústavní výchovou) a jejich děti nebo pro děti, které vyžadují výchovně léčebnou péči (pro ty je také možné zřídit ve výchovném ústavu oddělenou výchovnou skupinu).²⁶ Z uvedeného pravidla však může MŠMT zařízením udělit výjimku.²⁷ To znamená, že ústavní a ochrannou výchovu lze na základě udělené výjimky vykonávat v tomtéž výchovném ústavu, dokonce v téže výchovné skupině, čehož se také v praxi hojně využívá.

Obdobně i dětské domovy se školou se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou, uloženou ochrannou výchovou či pro nezletilé matky (s ochrannou či ústavní výchovou) a jejich děti, anebo se v nich zřizují oddělené rodinné skupiny pro tyto děti.²⁸ Ustanovení § 13 odst. 3 zákona o ústavní a ochranné výchově také hovoří o udělení výjimky od MŠMT. Ta spočívá v tom, že budou všechny tři uvedené kategorie dětí umístěny v zařízení do stejných rodinných skupin.

1.2 SPOLEČNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY

Podmínky pobytu dětí v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy, jakož i práva a povinnosti dětí a personálu upravuje zákon o ústavní a ochranné výchově a vyhláška o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

Problém stávající právní úpravy spatřuji především v tom, že **téměř nerozlišuje mezi dětmi s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou**, a to ani v oblasti výchovných a vzdělávacích metod a nástrojů pro zvládání individuálních rizik vyplývajících z potřeb dětí využívaných při péči o ně, ani v oblasti jejich práv a povinností.²⁹ Přitom jde o děti, které se velmi liší jak ve svých potřebách, tak v projevech chování. Může jít o děti, které přišly o svou rodinu nebo o které se jejich rodina nechce či není schopna postarat, dále např. o nezletilé matky s dětmi, děti s adiktologickými problémy, děti s postižením, děti cizince, děti potýkající se s různě závažnými poruchami chování, děti páchající násilnou trestnou činností atd.

²¹ Ustanovení § 93 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

²² Ustanovení § 22 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

²³ Ustanovení § 22 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

²⁴ Ustanovení § 13 zákona o ústavní a ochranné výchově.

²⁵ Ustanovení § 14 zákona o ústavní a ochranné výchově.

²⁶ Ustanovení § 14 odst. 2 zákona o ústavní a ochranné výchově.

²⁷ Ustanovení § 14 odst. 4 zákona o ústavní a ochranné výchově.

²⁸ Ustanovení § 13 odst. 2 zákona o ústavní a ochranné výchově.

²⁹ Podle § 20 odst. 2 zákona o ústavní a ochranné výchově má dítě s uloženou ochrannou výchovou všechna práva a povinnosti, jaké má dítě s nařízenou ústavní výchovou, s výjimkou práva přijímat v zařízení návštěvy jiných osob než osob odpovědných za výchovu a dalších blízkých osob, a práva na samostatné vycházky.

Z hlediska práv dětí zákon o ústavní a ochranné výchově rozlišuje mezi dětmi s ústavní a ochrannou výchovou **zejména v přístupu k samostatným vycházkám** (další méně podstatné rozdíly uvádím níže ve zprávě). Na rozdíl od dětí s nařízenou ústavní výchovou, kdy jsou samostatné vycházky právem dítěte – a jsou tedy nárokové –, pro děti s uloženou ochrannou výchovou představují nenárokovou odměnu za řádné plnění povinností.

Zařízení si rozdíly mezi dětmi i nedostatečnost právní úpravy samozřejmě uvědomují. Ve snaze poskytnout všem dětem adekvátní péči, zejména bezpečné prostředí, jsou mnohdy nucena hledat náhradní řešení, která ovšem nemají oporu v zákoně o ústavní a ochranné výchově. Kvůli tomu se zařízení pohybují na hraně zákona, případně za ní. Výchovné a vzdělávací metody i nástroje pro zvládání individuálních rizik vyplývajících z potřeb dětí, jež jsou v péči o děti v zařízeních na základě odborného posouzení využívány, někdy zasahují do základních práv dětí. Proto musí mít jasný podklad v právní úpravě, včetně nastavení systému jejich kontroly. Nepostačí přitom, že zákon zařízením něco nezakazuje, jako je tomu v případě neformální péče o dítě v rodině, ale musí je k tomu výslovně zmocňovat.³⁰ A protože jsou zařízení zároveň povinna zajišťovat bezpečnost dětí a jejich ochranu před závažnými zásahy do jejich integrity,³¹ stát musí zajistit takový právní rámec, který to bude umožňovat.³² V tomto případě však stát tuto povinnost nenaplnil.

Současná právní úprava dostatečně nezohledňuje specifické potřeby dětí,³³ a nechává tak na uvážení (a odpovědnosti) jednotlivých ředitelů, jak si s touto absencí pravidel poradí. Tento stav považuji za neudržitelný a za porušení zásad vycházejících z Listiny základních práv a svobod.³⁴ Popsaný stav samozřejmě nemůže jít k tíži zařízení, ale státu, potažmo odpovědnému resortu, kterým je MŠMT.

1.3 ROZHODOVÁNÍ SOUDŮ O ULOŽENÍ OCHRANNÉ VÝCHOVY

Soudy se velmi rozcházejí ve své praxi při ukládání ochranné výchovy. V navštívených zařízeních bylo zcela běžné, že děti, které sice páchaly obdobně závažnou trestnou činnost, byly v zařízeních na základě různých právních titulů – tj. na základě rozsudku občanskoprávního soudu nařizujícího ústavní výchovu (rodinněprávní institut) i na základě rozsudku trestního soudu či soudu pro mládež ukládajícího ochrannou výchovu (trestněprávní institut).

Není také výjimkou, že pokud páchá trestnou činnost dítě, které má již nařízenou ústavní výchovu, soud považuje za zbytečné ukládat ochrannou výchovu a uloží například podmíněný trest odnětí svobody. Jediný rozdíl mezi těmito dětmi byl častokrát ten, že u dítěte s nařízenou ústavní výchovou se soud v rámci rozhodování o provinění či činu jinak trestném rozhodl pro jiný typ sankce, např. podmíněný trest odnětí svobody u dětí starších 15 let. V zařízeních tak byly děti s nařízenou ústavní výchovou a současně s několika podmíněnými tresty. Prakticky se však tyto děti projevovaly stejným chováním a měly stejné potřeby jako děti s uloženou ochrannou výchovou. Nejen pro samotné děti, ale i pro personál zařízení je pak velmi těžko pochopitelné, proč a v čem by tyto děti měly mít jiný režim. Zdá se tak, že v rozhodovací praxi panuje mylná představa, že má-li již dítě nařízenou ústavní výchovu, ochranná výchova by u něj nic nezměnila.

Byť jsem si vědom toho, že za nynější právní úpravy je ve výkonu ústavní a ochranné výchovy jen málo rozdílů, nějaké rozdíly přesto existují. Otázka samostatných vycházek, kterou vnímám jako největší rozdíl, je přitom v nastavení práce s dítětem zcela klíčová. Právo dítěte samostatně opustit zařízení totiž výrazně zvyšuje riziko, že dítě využije první příležitosti k útěku ze zařízení, která se mu naskytne, a vystaví sebe nebo okolí dalšímu nebezpečí.

30 Článek 4 Listiny základních práv a svobod.

31 Je to právo dětí podle článků 2, 3 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášené pod č. 209/1992 Sb. Viz rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. února 2021, X a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, § 197. Cituji: „Vedení dětského domova mělo povinnost zajistit dětem v jeho péči bezpečí, zdraví a prospívání (...).“

32 Tamtéž, § 179–180. Cituji: „Pozitivní povinnost podle článku 3 Úmluvy vyžaduje zejména vytvoření legislativního a regulačního rámce, který bude jednotlivce adekvátně chránit před porušením jejich fyzické a psychické integrity... Pozitivní povinnost ochrany nabývá zvláštní důležitosti v kontextu veřejné služby s povinností chránit zdraví a blaho dětí, zejména pokud jsou tyto děti obzvláště zranitelné a jsou pod výlučnou kontrolou orgánů... To může za určitých okolností vyžadovat přijetí zvláštních opatření a záruk.“ Dále srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. ledna 2014, O’Keeffe proti Irsku, č. 35810/09.

33 Specifické výchovné a vzdělávací potřeby jsou zmíněny v § 2 odst. 10 zákona o ústavní a ochranné výchově. Zákon však již nestanoví nástroje potřebné k jejich naplnění.

34 Článek 4 Listiny základních práv a svobod.

1.4 DALŠÍ PROBLÉM PRAKTICKÉHO (NE)ROZLIŠOVÁNÍ ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY

Další potíž vnímám **v absenci nástrojů, kterými by zařízení mohla zabránit v útěku a páchání další trestné činnosti dětem, u nichž dosud nebylo rozhodnuto o uložení ochranné výchovy, protože trestní řízení ještě neskončilo.** Do doby ukončení trestního řízení, jehož výsledkem může být uložení ochranné výchovy, mohou být děti do zařízení umístěny na základě předběžného opatření (pokud již v zařízení nejsou). V praxi se lze setkat i s tím, že dítěti je nařazena ústavní výchova, přičemž jejím účelem je „pouze“ předcházet pokračování v trestné činnosti. K tomu však ústavní výchova sloužit nemá. Na zařízení je pak vyvíjen tlak (častokrát také ze strany Policie ČR), aby zabránila páchání další trestné činnosti, respektive útěkům těchto dětí. To však zařízení nemají jak zajistit, neboť se na tyto děti nevztahují přísnější podmínky ochranné výchovy. Až po jejím případném uložení jsou např. samostatné vycházky pouze odměnou a děti mohou být rovněž omezeny určitými stavebně-technickými prostředky k zabránění útěku. Do rozhodnutí o uložení ochranné výchovy se tedy zařízení musí spolehnout pouze na pedagogické a terapeutické působení.

Na základě výše nastíněných problémů formuluji pro MŠMT následující systémová doporučení:

1. V právní úpravě zcela oddělit výkon ústavní výchovy a výkon ochranné výchovy. Právní úprava musí zohledňovat specifika a účel obou těchto institutů (ústavní výchovy jakožto nástroje rodinného/občanského práva a ochranné výchovy jakožto nástroje trestního práva) a také musí umožnit zařízením reagovat na potřeby dětí a na rizika s nimi spojená.
2. Metodicky upravit výchovné a vzdělávací metody a nástroje pro zvládání individuálních rizik vyplývajících z potřeb dětí využívaných při péči o ně, které budou jednoznačně zohledňovat specifika jednotlivých cílových skupin dětí umísťovaných do školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

2. Péče o děti s extrémními poruchami chování

2.1 ZAŘÍZENÍ A JEJICH ODDĚLENÍ SPECIALIZOVANÁ NA PÉČI O DĚTI S EXTRÉMními PORUCHAMI CHOVÁNÍ

Děti s extrémními poruchami chování (EPCHO) by v zájmu jejich bezpečí a ochrany ostatních dětí měly být umísťovány do takových zařízení, která jsou materiálně, personálně a provozně uzpůsobena k poskytování soustavné a intenzivní péče. Z databáze školských zařízení, kterou spravuje MŠMT, vyplývá, že oddělení pro děti s EPCHO provozují celkem čtyři zařízení.³⁵ Konkrétně jde o:

- » Výchovný ústav Ostrava-Hrabůvka
 - » Oddělení pro chlapce vyžadující soustavnou intenzivní individuální péči (EPCHO) Janová
 - » Oddělení pro dívky vyžadující soustavnou intenzivní individuální péči (EPCHO) Frýdek-Místek
- » Výchovný ústav Nový Jičín
 - » Oddělení pro chlapce s EPCHO
- » Výchovný ústav a dětský domov se školou Děčín XXXII Boletice nad Labem
 - » Oddělení dětského domova se školou pro chlapce s EPCHO
- » Výchovný ústav Jindřichův Hradec
 - » Oddělení pro dívky s EPCHO

35 MŠMT. Databáze ústavní výchovy. [online]. MŠMT: © 2018-2019 [cit. 4. 9. 2023]. Dostupné z <https://dbuv.msmt.cz>.

Z výčtu je patrné, že v současné době v České republice fungují dvě zařízení, která provozují oddělení pro dívky s EPCHO. Jakožto výchovné ústavy jsou určeny především pro děti od 15 let.³⁶ Zákon však stanoví výjimku, kdy s ohledem na vysokou závažnost poruch chování, typicky tedy v případě EPCHO, může být dítě umístěno do výchovného ústavu již ve 12 letech.³⁷ Zatímco VÚ Ostrava-Hrabůvka provozuje oddělení pro dívky s EPCHO jako detašované pracoviště ve Frýdku-Místku, v případě VÚ Jindřichův Hradec je oddělení jeho součástí.

Péči o chlapce s EPCHO poskytují celkem tři zařízení. VÚ Ostrava-Hrabůvka provozuje oddělení stejně jako v případě dívek formou detašovaného pracoviště v Polance nad Odrou (osada Janová). V případě VÚ Nový Jičín a VÚ Děčín (Boletice nad Labem) jsou oddělení EPCHO jejich součástí. VÚ Děčín (Boletice nad Labem) je specifický tím, že oddělení EPCHO provozuje v rámci dětského domova se školou. Tuto možnost přitom právní předpisy nepředpokládají, neboť na rozdíl od dětí se závažnými poruchami chování³⁸ hovoří v souvislosti s dětmi s EPCHO pouze o výchovných ústavech nebo jejich specializovaných odděleních.³⁹ Není zřejmé, zda se jedná o legislativní nedokonalost či přímý úmysl zákonodávce. Domnívám se však, že by mělo být možné zřizovat oddělení pro děti s EPCHO i v rámci dětských domovů se školou,⁴⁰ neboť to považuji za vhodnější řešení než umísťovat děti s EPCHO od 12 let do výchovných ústavů mezi děti ve věku 15–18 let. Zřizování těchto oddělení v rámci dětských domovů se školou by však měl, stejně jako v případě výchovných ústavů, upravovat zákon.

Ve všech výše uvedených zařízeních proběhly mezi lety 2021–2023 systematické návštěvy, přičemž čtyři z nich se touto dobou specializovala na péči o děti s EPCHO.⁴¹ Získané poznatky lze zobecnit tak, že v souvislosti s péčí o tak specifickou skupinu, jako jsou děti s EPCHO, vyvstává hned několik otázek, na které stávající právní úprava neposkytuje odpovědi. Tomu se věnuji v následujících kapitolách.

2.2 POJETÍ EXTRÉMNÍCH PORUCH CHOVÁNÍ

Pojem extrémní poruchy chování vychází z terminologie vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy. Ta obecně definuje EPCHO jako výrazné poruchy chování s antisociálním, sexuálně deviantním a jinak nebezpečným chováním diagnostikované lékařem nebo diagnostickým ústavem.⁴² Pojem vychází z terminologie užívané ve speciálně pedagogické diagnostice. Medicínská diagnostika závažnost poruch chování nerozlišuje, soustředí se spíše na oblasti, kde se porucha chování primárně projevuje.⁴³

Kromě obecné definice EPCHO vyhláška také obsahuje výčet situací, podle kterých lze hovořit o dítěti s EPCHO. Do této skupiny vyhláška řadí zejména děti:

- a. které se opakovaně nedovoleně vzdalují ze zařízení a dopouštějí se jednání, které má znaky trestné činnosti, přičemž se jedná o děti, jež v dané situaci není možné zvládnout výchovnými postupy, organizací a prostředky používanými v běžných zařízeních;
- b. u nichž jsou násilné projevy chování spojeny s náznaky duševních poruch a sexuálních deviací a specializovaná péče se u nich jeví jako vhodná součást výchovně léčebného působení;
- c. s drogovou závislostí;
- d. mladší 15 let, kterým byla uložena ochranná výchova;

36 Ustanovení § 14 odst. 1 zákona o ústavní a ochranné výchově.

37 Ustanovení § 14 odst. 3 zákona o ústavní a ochranné výchově.

38 Ustanovení § 10 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

39 Ustanovení § 11 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

40 Do dětského domova se školou mohou být umísťovány děti do ukončení povinné školní docházky.

41 Výchovný ústav Nový Jičín zřídil skupinu pro chlapce s EPCHO až několik měsíců po systematické návštěvě.

42 Ustanovení § 9 odst. 1 písm. b) vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

43 MKN-10. F91 Poruchy chování. ÚZIS ČR. [online]. 2012. Dostupné z <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>.

- e. kterým soud uložil ochrannou výchovu, přestože jsou již trestně odpovědné, ale z osobnostních či výchovných důvodů je vhodné dokončit v daném zařízení započatý proces výchovných a socializačních změn.⁴⁴

Podotýkám, že kategorie EPCHO není bezvýhradně spojena s ochrannou výchovou. Ochranná výchova se ukládá jako trestněprávní sankce za čin jinak trestný či provinění, nicméně právě páchaní trestné činnosti může být jedním z důvodů pro zvažování EPCHO. Přestože mnoho dětí s EPCHO zároveň páchá trestnou činnost, může se stát, že má dítě nařízenou ústavní výchovu (viz [kapitolu 1.3](#)). V takovém případě se na něj vztahuje mírnější režim ústavní výchovy. Tyto děti jsou však většinou umístovány do zařízení, kde je vykonávána také ochranná výchova. Proto problematiku EPCHO vnímám jako nedílnou součást diskuse o systému ochranné výchovy.

V souvislosti s právní úpravou definice EPCHO musím opakovaně poukázat na některé závažné problémy, na které ochránce upozorňoval již v letech 2007 a 2011.⁴⁵

Předně považuji za problematické, že **zákon o ústavní a ochranné výchově nezná termín „extrémní poruchy chování“, ačkoliv v praxi se s touto kategorií pojí vážné důsledky pro postavení dítěte**. Prováděcí vyhláška jako předpis nižší právní síly by měla provádět zákon v jím stanovených mezích. To znamená, že by měla vycházet z terminologie a zásad stanovených zákonem a doplňovat pouze podrobnosti, které vycházejí ze zákonného zmocňovacího ustanovení.⁴⁶ Tak tomu však v případě vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy není, protože není vůbec zřejmé, z čeho při úpravě péče o děti s EPCHO vychází. Zákon namísto toho pracuje s kategoriemi „závažné poruchy chování“ a „zvláště závažné poruchy chování“.⁴⁷ Není však jasné, zda jsou jazykovým a obsahovým ekvivalentem EPCHO, neboť zákon ani jednu kategorii poruch nijak nespecifikuje a pouze určuje, do jakého typu zařízení se děti s tím kterým typem poruch chování umísťují.

Problémy mohou vyvstat i při samotné diagnostice EPCHO. Vyhláškou uváděný výčet situací, podle kterých lze hovořit o dítěti s EPCHO, je totiž demonstrativní, resp. není ukončený. To znamená, že za EPCHO mohou být považovány i jiné případy, které nelze bez dalšího podřadit pod některou z položek výše uvedeného výčtu, ale typově nebo v okolnostech se k nim blíží. Je tak možné dovozovat, že za dítě s EPCHO lze obecně považovat dítě, jehož projevy chování mohou být pro okolí či pro něj samotné nebezpečné a extrémně náročné, a vyžaduje tak soustavnou intenzivní individuální péči. Kromě toho neexistují jasná zákonná pravidla ani metodické postupy, z nichž by zařízení mohla při diagnostice EPCHO vycházet. Pokud tedy schází jasně vymezený výčet důvodů, pro něž lze u dítěte konstatovat EPCHO, i vodítka pro její konstatování, hrozí, že bude za dítě s EPCHO označeno jakékoli „problémové“ dítě.

Problém spatřuji i v tom, že **není zřejmé, kdo je dítěti oprávněn „diagnózu EPCHO“ přiřknout**. Ačkoli vyhláška hovoří o diagnostice EPCHO lékařem nebo diagnostickým ústavem,⁴⁸ z rozsudků o umístění dětí na oddělení EPCHO vyplývá spíše dlouhodobě neúspěšná snaha původního zařízení s dítětem pracovat běžnými nástroji a postupy, které jim zákon dává k dispozici. Rozhodnutí o přemístění do zvláštního zařízení specializovaného na děti s EPCHO nepředcházelo žádné odborné posouzení, zda projevy obtíží dítěte naplňují znaky EPCHO, ale spíše se jednalo o vyústění situace, kdy si původní zařízení s dítětem „již nevědělo rady“ a soud považoval za odůvodněné přemístit dítě do zařízení s přísnějším režimem.

Uvedeným však nerozporuji to, že taková zařízení jsou potřebná. Do školských zařízení jsou umístovány i děti, u nichž jsou projevy poruch chování a související obtíže vysoce náročné na péči. Je přitom mimo možnosti běžných zařízení na takové potřeby dětí reagovat a současně zajistit plynulý chod zařízení a bezpečí ostatních dětí či personálu. Pro konkrétní představu problémů a obtíží, se kterými se děti s EPCHO potýkají, uvádím několik výňatků z příslušných soudních rozhodnutí.

44 Ustanovení § 11 odst. 1 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

45 Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv zařízení, v nichž se vykonává ústavní a ochranná výchova, z roku 2007, sp. zn. 50/2006/NZ, [eso.ochrance.cz](#) nebo Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy, z roku 2011, sp. zn. 53/2010/NZ, [eso.ochrance.cz](#), s. 132 a násl.

46 Ustanovení § 41 odst. 1 zákona o ústavní a ochranné výchově.

47 Ustanovení § 12 až 14 zákona o ústavní a ochranné výchově.

48 Ustanovení § 9 odst. 1 písm. b) vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

Rozhodnutí č. 1

„Podaný návrh na uložení opatření – ochranné výchovy – okresní státní zastupitelství odůvodňuje tím, že Policie ČR z důvodů nedostatku věku odložila trestní věc nezletilého A pro spáchání činu jinak trestného, a to loupeže podle § 173 odst. 1 tr. zákoníku, jehož se nezletilý dopustil tím, že po nezletilém B vyžadoval finanční hotovost a mobilní telefon pod pohrůžkou propíchnutí hlavy nůžkami, které nezletilý A držel ve své ruce a naznačoval jimi bodání směrem k hlavě nezletilého B. Později po nezletilém B požadoval vydání finanční hotovosti pod pohrůžkou zbití, přičemž nezletilý B mu ze strachu vydal 5 Kč.“

„Na základě vyšetření pedopsychiatra bylo zjištěno, že nezletilý A je stížen středně těžkým mentálním postižením s hyperkinetickou poruchou chování a patologickým sexuálníím vývojem. Vyšetření na dětské sexuologii zcela nevyvrátilo patologický sexuální vývoj, s tím, že se jedná o možné nedůsledné výchovné vedení.“

Rozhodnutí č. 2

„Okresní státní zastupitelství odůvodňuje návrh na uložení opatření – ochranné výchovy – tím, že Policie ČR z důvodu nedostatku věku odložila trestní věc nezletilého A pro spáchání činu jinak trestného znásilnění podle § 185 odst. 1 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, kterého se měl dopustit tím, že opakovaně nejméně ve dvou případech spolu se svým bratrem donutil násilím k pohlavnímu styku nezletilou B, využívaje též její bezbrannosti, spočívající v neschopnosti se účinně bránit, snížené schopnosti domyslet a pochopit jednání pachatelů, kteří s ní žili ve společné pěstounské péči, a její nízké intelektové schopnosti odpovídající dítěti ve věku 5–6 let.“

„Ze zprávy OSPOD vyplývá, že nezletilý A byl spolu se svým bratrem svěřen do pěstounské péče pěstounů, kteří pečují o celkem 5 dětí. V rodinném domě pěstounů měl společný pokoj s bratrem, který byl jejich počínáním totálně zničený. Pěstouni museli veškeré cennosti, ale i sladkosti zamykat do trezoru. Nezletilý A je k dospělým občas drzý, nerespektuje autority. Dochází do pedopsychiatrické ambulance, je mu diagnostikována smíšená porucha chování a emocí pro emoční nestabilitu, impulsivní a nepřiměřené reagování a snížená frustrační tolerance. Chybí mu základní rozlišení dobra a zla, resp. toto rozlišení vnímá pouze infantilním sebestředným filtrem.“

Rozhodnutí č. 3

„Nezletilý od ranních hodin sděloval, že nechce být v ústavu, odmítl jít do školy, vzít si medikaci, načež byl umístěn do pokoje, kde se pokusil sebepoškodit šroubkem, který v pokoji utrhl z nábytku, poté si začal omotávat tričko kolem krku a předstíral, že se škrtí, následně vyhrožoval pedagogickému pracovníkovi smrtí, že všechny zabije a podřeže, začal kopat do dveří a oken pokoje, téhož dne pak vytrhal dveře ze skříně a snažil se rozbít okno, aby mohl utéci, přičemž v tomto mu zabránili pracovníci zařízení, avšak následně nezletilý dveře ze skříně rozkopř na ostré kusy, kterými pracovníky ohrožoval a vulgárně na ně řval a vyhrožoval, že je zabije a podřeže.“

Další den se nezletilý po slovní konfrontaci pokusil fyzicky napadnout asistenta pedagoga tak, že uchopil plastovou židli, kterou s rukama nad hlavou vší silou hodil ze vzdálenosti 1,5–2 metrů směrem na hlavu pracovníka, ten však uskočil a židle dopadla mimo něj. Nezletilý dále pracovníkovi vyhrožoval zbitím a zabitím, že ho umlátí kovovou tyčí, a že až se vrátí z vězení, tak celý ústav zapálí, načež ho asistent umístil na pokoj, kde se nezletilý snažil vytrhnout ze skříně kovovou tyč, což se mu nepodařilo. Poté byl za součinnosti záchranné služby uklidněn aplikací léků.“

2.3 DALŠÍ PROBLEMATICKÉ ASPEKTY PRÁVNÍ ÚPRAVY PÉČE O DĚTI S EXTRÉMními PORUCHAMI CHOVÁNÍ

Výchovně léčebná péče

Současná právní úprava týkající se specifík péče o děti s EPCHO je poměrně kusá, resp. ji obsahuje pouze vyhláška o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy. Ta stanoví, že děti s EPCHO mají být umísťovány do zařízení, která poskytují výchovně léčebnou péči.⁴⁹ Na problematiku výchovně léčebné péče a především na její nedostatečné zakotvení v právních předpisech jsem upozorňoval v souvislosti s péčí o děti s adiktologickými problémy,⁵⁰ přičemž jsem navazoval na dřívější systémové výstupy ochránce.⁵¹ Proto není zapotřebí téma výchovně léčebné péče v této zprávě podrobněji rozebírat a postačí jen obecně pojmenovat hlavní problémy, které se s právní úpravou této péče pojí. Stávající právní úprava neuvádí, jak by výchovně léčebná péče měla vypadat, v čem by se měla lišit od běžné péče ani která zařízení ji mohou poskytovat (resp. co musí zařízení splňovat, aby takovou péči mohla poskytovat). Mezeru v pojetí výchovně léčebné péče přitom nevyplňuje ani žádný koncepční či metodický materiál. Realizaci výchovně léčebné péče navíc brání i překážky v zaměstnávání zdravotníků ve školských zařízeních.

Právo dítěte na vycházku vs. potřeba jeho stabilizace

Podle vyhlášky by pobyt dětí v zařízeních specializovaných na EPCHO měl být časově omezen. Zařízení by tak měla fungovat na konceptu pobytových programů. Do nich budou děti zařazeny z běžných zařízení při vyhocení jejich problémů a zvýšené náročnosti péče. Jakmile se jejich situace stabilizuje, budou přemístěny zpět do původního zařízení. Právní úprava však tento účel zařízení EPCHO popírá tím, že neumožňuje vytvořit ani základní podmínky pro stabilizaci dítěte. Přemístění dítěte s ústavní výchovou do specializovaného zařízení se totiž nijak nedotýká např. výkonu jeho práva na samostatnou vycházku.⁵² Z pohledu zákona by tak dítě krátce po přemístění mělo mít možnost zařízení samostatně opustit na vycházku. U dětí, jejichž situace vyústila v potřebu jejich přemístění do zařízení EPCHO, je však riziko ohrožení sebe či jejich okolí v průběhu samostatné vycházky výrazně vyšší, než je tomu obecně u dětí s nařízenou ústavní výchovou. Stejně tak existuje vyšší riziko útěku a s tím spojeného zmaření snah o poskytnutí specializované péče odpovídající potřebám dítěte. Ve dvou navštívených zařízeních jsem zaznamenal praxi, která se toto „vakuum“ v zákonné úpravě snažila překlenout.

Příklad z praxe

Po příchodu na oddělení je dítěti automaticky uděleno záporné opatření ve výchově, a to za „důvody pro umístění na oddělení“, tedy za jeho chování v kmenovém zařízení, kvůli kterému vznikla potřeba přemístit je na oddělení s režimem EPCHO. Program oddělení je přitom vystavěn na myšlence, že v jeho počáteční fázi nelze dítě na samostatné vycházky použít s ohledem na nezbytnost jeho stabilizace a minimalizace rizika jeho útěku. Na samostatnou vycházku se tak dítě dostane až poté, co nasbírá 400 kreditů a postoupí do další fáze programu.

Taková praxe je z pohledu současné právní úpravy velice problematická. Zařízení tím totiž obchází zákon. Možnost jít na samostatnou vycházku je zákonem dané právo dítěte s nařízenou ústavní výchovou, jež nelze omezit jinak než opatřením ve výchově,⁵³ tedy nikoliv navázáním na interní hodnotící systém.

49 Ustanovení § 9 odst. 2 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

50 Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy pro děti se závislostmi, z roku 2024, sp. zn. 35/2021/NZ, [eso.ochrance.cz](https://www.eso.ochrance.cz).

51 Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv zařízení pro výkon ústavní výchovy, z roku 2022, sp. zn. 33/21/NZ, [eso.ochrance.cz](https://www.eso.ochrance.cz), s. 20 a násl. nebo Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy, z roku 2011, sp. zn. 53/2010/NZ, [eso.ochrance.cz](https://www.eso.ochrance.cz), s. 126 a násl.

52 Ustanovení § 20 odst. 1 písm. p) zákona o ústavní a ochranné výchově.

53 Ustanovení § 21 odst. 1 písm. c) zákona o ústavní a ochranné výchově.

Současná právní úprava však zařízením nedává jiné možnosti, jak legálně zajistit, aby děti, u kterých vyvstane potřeba jejich přemístění do specializovaného zařízení s přísnějším režimem, nemohly jít již v první fázi stabilizačního programu na samostatnou vycházku. U této skupiny dětí jde přitom právo na samostatnou vycházku proti smyslu jejich přemístění do zařízení EPCHO, jehož cílem je poskytovat soustavnou a intenzivní péči. Toho lze stěží docílit, pokud dítě ihned po umístění do zařízení půjde na samostatnou vycházku, ze které se nevrátí nebo v jejímž průběhu bude pokračovat v problémovém a ohrožujícím jednání, které vedlo k jeho přemístění. Přísnější režim zahrnující omezení pohybu mimo zařízení proto lze považovat za opodstatněný s ohledem na mimořádnou náročnost dětí s EPCHO a naléhavou potřebu jejich stabilizace. Připomínám, že uvedený problém nastává výhradně u dětí s nařízenou ústavní výchovou, neboť dětem s ochrannou výchovou zákon právo na samostatné vycházky nepřiznává. Jak už jsem ovšem uvedl, do cílové skupiny zařízení EPCHO mohou patřit děti z obou těchto skupin.

V takových případech zařízením doporučujeme, aby případné omezení pohybu dítěte mimo zařízení řešila individuálním posuzováním rizik, tedy aby personál poté, co se seznámí s projevy dítěte a jeho dokumentací, posoudil, zda je dítě způsobilé na samostatnou vycházku jít, či nikoliv. Výsledkem by mělo být vyhodnocení, zda v jeho případě vycházka nepředstavuje nepřiměřené riziko. Toto řešení vychází ze zásad ochrany základních práv⁵⁴ a také z povinnosti zařízení vykonávat nad dětmi náležitý dohled.⁵⁵ Jeho podoba se liší v závislosti na věku dítěte, jeho osobnostních charakteristikách (chování, povahové vlastnosti)⁵⁶ a závisí na okolnostech konkrétního případu. Podle Nejvyššího soudu⁵⁷ je třeba náležitý dohled chápat nejenom jako bezprostřední dozor nad dítětem, ale i jako určitý soubor obecnějších opatření, která jsou vůči němu činěna. Konkrétně uvádí, že náležitý dohled tedy neznamená jen bezprostřední zabránění či zákaz určitého škodlivého jednání, ale i celkový přístup k výchově nezletilého a výchovné působení k tomu, aby závadné jevy v jeho chování byly odstraněny.

Délka stabilizačního pobytu

Potřeba dalšího pokračování pobytu dítěte v zařízení pro děti s EPCHO by se měla pravidelně vyhodnocovat. Vyhláška v tomto směru stanoví termín nejpozději v osmém týdnu po umístění dítěte.⁵⁸ Pravděpodobně vychází z doby určené pro pobyt dítěte v diagnostickém ústavu,⁵⁹ která je totožná. Vyhláška ale nestanoví, kdo má nezbytnost dalšího pobytu ve specializovaném zařízení přehodnocovat, tedy zda je to etoped, psycholog, ředitel zařízení, orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) nebo jiná osoba či instituce. Není také vyjasněn postup v případě, kdy bude další pobyt dítěte v zařízení pro děti s EPCHO vyhodnocen jako žádoucí, respektive není nijak stanoveno, kdy má dojít k opakovanému posouzení důvodnosti pobytu. Rozhodující tak nejspíš budou vždy individuální okolnosti případu a iniciativa dotčených aktérů. Je však zřejmé, že v otázce přemístění dítěte s ústavní výchovou do jeho původního zařízení má vždy poslední a rozhodující slovo soud, zatímco v případě dítěte s ochrannou výchovou je to příslušný diagnostický ústav.⁶⁰

Obsah péče o děti s EPCHO

K obsahu péče o děti s EPCHO vyhláška velmi obecně stanoví, že na organizaci výchovných, vzdělávacích a zájmových činností se podílí psycholog a etoped. Tyto činnosti mají být zpracovány formou plánu výchovně vzdělávacích činností, ze kterého pak dále vychází týdenní programy výchovně vzdělávacích činností.⁶¹ Vzhledem k tomu, že tyto plány a programy jsou povinny vypracovávat i běžná zařízení,⁶² jediný rozdíl v této oblasti tkví v povinném, avšak nijak blíže specifikovaném zapojení odborných pracovníků. Hlavním specifikem péče o děti s EPCHO, které vyhláška dále zmiňuje, je skutečnost, že dominantní část takto plánovaných činností by měla spočívat v odpovídajících psychoterapeutických a socioterapeutických

54 Články 3 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tzv. pozitivní povinnost státu přijmout operativní ochranná opatření.

55 Ustanovení § 2920 a násl. občanského zákoníku.

56 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 17. prosince 1968, sp. zn. 3 Cz 57/68 [ASPI ID: JUD998CZ],

57 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2020, sp.zn. 25 Cdo 1091/2020, [nsoud.cz](https://www.nsoud.cz).

58 Ustanovení § 11 odst. 2 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

59 Ustanovení § 5 odst. 6 zákona o ústavní a ochranné výchově.

60 Ustanovení § 5 odst. 7 a 9 zákona o ústavní a ochranné výchově.

61 Ustanovení § 11 odst. 3 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

62 Ustanovení § 34 odst. 1 písm. b) a c) zákona o ústavní a ochranné výchově.

technikách individuálního a skupinového charakteru.⁶³ Ačkoli mají obě uvedené odlišnosti v případě péče o děti s EPCHO své opodstatnění, obávám se, že nepředstavují ony stěžejní rozdíly mezi běžnými zařízeními a odděleními EPCHO. I v běžných zařízeních je totiž pravidlem zapojovat odborný tým do tvorby plánů činností a zařazování terapeutických technik do denních programů.

Práva a povinnosti dětí s EPCHO

Vedle vyhlášky dopadá na péči o děti s EPCHO i zákon o ústavní a ochranné výchově, který zakotvuje obecné zásady péče o děti v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. **Považuji ovšem za problematické, že na péči o děti s extrémními poruchami chování dopadá stejná právní úprava jako na péči o děti v ostatních zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy.** Stejná práva a povinnosti tak mají děti s EPCHO s nařízenou ústavní výchovou a např. děti v dětském domově, což platí zrcadlově i pro zařízení ve vztahu k umístěným dětem. Z praxe poznané během systematických návštěv však vyplývá, že nedostatečné, či dokonce chybějící právní úpravě navzdory se zařízení pro děti s EPCHO mnohdy uchylují k přísnějším opatřením a k takovým zásahům do práv dětí, které sice nemají oporu v zákoně, ale pro zajištění péče o děti a jejich bezpečí jsou nezbytné. Opakuji však, že **zařízení mohou zasahovat do práv dětí pouze na základě zákona.** Blíže se této problematice věnuji v příslušných kapitolách této zprávy.

Na základě výše nastíněných problémů formuluji pro MŠMT následující systémová doporučení:

3. **Vypracovat koncepci péče o děti s extrémními poruchami chování podrobně stanovující obsah této péče a na zákonné úrovni ji promítnout do nové právní úpravy ústavní a ochranné výchovy.**
4. **V zákoně stanovit pravidla pro diagnostiku extrémních poruch chování.**
5. **Metodicky upravit a sjednotit diagnostiku extrémních poruch chování, jejichž shledání může odůvodnit umístění dítěte na specializované oddělení, včetně průběžného vyhodnocování důvodů pro další trvání umístění na takovém oddělení.**

3. Práce s agresí dítěte

3.1 PRÁVNÍ A METODICKÁ ÚPRAVA PRÁCE S AGRESÍ DÍTĚTE

Často opomíjeným tématem je práce s agresí dětí, a to nejen dětí s ochrannou výchovou, ale obecně dětí ve školských pobytových zařízeních. Poznatky ze systematických návštěv a zkušenosti z rozhovorů s personálem zařízení pro děti s ochrannou výchovou nebo s extrémními poruchami chování vypovídají o tom, že postupy práce s agresivním dítětem a celkově agresivní projevy dětí jsou jakýmsi tabu. To pak může navozovat dojem, že k nim v zařízeních nedochází, resp. že jde vždy jen o exces nebo snad něčí selhání. Ve skutečnosti tomu tak ale není.

Příklad z praxe č. 1

„Po skončení školní výuky, po oznámení, že dívka A spadla na 0 kreditů za svůj vulgární agresivní výstup, došlo k tomu, že dívka A vyčkala vhodné chvíle, kdy asistent pedagoga šel pro oběd, který právě přivezli dolů. V tuto chvíli dívka A přiběhla do vychovatelny a zaútočila na učitelku údery pěstmi, které směřovaly na její hlavu. V ten samý okamžik se chtěla připojit k fyzické agresi i dívka B. Asistent pedagoga na schodišti zaznamenal hluk a ihned přispěchal napadené učitelce na pomoc. Útok však již skončil a ostatní dívky se snažily dívku A i dívku B vytlačit ven z vychovatelny. Protože se učitelka cítila otřesena, stěžovala si na silnou bolest hlavy, ramene a ruky, byla přivolána RZS, která ji vyšetřila a odvezla k dalšímu vyšetření do nemocnice. Také byla přivolána PČR, která celou událost zadokumentovala k dalšímu šetření.“

63 Ustanovení § 11 odst. 3 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

Příklad z praxe č. 2

„Ve 21:45 se dívky C a D netrpělivě domáhaly odchodu na WC. Bylo jim sděleno, že musí vyčkat příchodu nočního vychovatele z druhé výchovné skupiny [pozn. aby jim bylo WC zpřístupněno]. Jelikož kolega už byl v doslechu a dívky naléhaly, že již nevydrží a nemohou počkat, pokoj jsem otevřela. V tom okamžiku se na mne vrhla dívka C a šubala mi klíče z ruky. Současně se na mne vrhla dívka D s dřevěnou tyčí, kterou mne praštila po hlavě a do levé ruky. Tímto se jim klíče podařilo získat. Dívky se rozběhly, odemkly si dveře od skupiny a daly se na útěk. Já a kolega jsme za nimi běželi ve snaze je chytit, což se nám nepodařilo. Dívky přelezly bránu na parkovišti a utíkaly směrem do parku. Tyč a klíče odhodily na chodník.“

Příklad z praxe č. 3

„Dívka E se začala domáhat fénu na vlasy, který byl uložen ve výchovatelnu. Dívce bylo vysvětleno, že v tuto dobu probíhá večeře. Dívka reagovala tak, že se začala silou domáhat vstupu na výchovatelnu. Uchopila vychovatelku za ruce a snažila se ji odstrčit. Vychovatelka dívku D upozornila, ať toho nechá a odejde na pokoj. Dívka reagovala tak, že vychovatelce zkroutila prsty levé ruky, čímž došlo k poranění prstu. V tuto chvíli přišel z WC asistent pedagoga, který dívku D odstrčil směrem do kuchyně. Dívka D i přes to neustále fyzicky útočila na vychovatelku, čemuž asistent zabránil tím, že se postavil mezi ně. Na výchovnou skupinu se v tuto chvíli dostavil vychovatel z jiné výchovné skupiny s tím, že bude nápomocen při řešení situace. Dívka byla opakovaně vyzvána, aby se zklidnila a šla do svého pokoje. Na toto reagovala tak, že se vychovatele snažila udeřit pěstmi do obličeje. Opět byla vyzvána, aby zanechala agresivního chování a šla na svůj pokoj. Její fyzická agresivita vůči pedagogům však stoupala, z tohoto důvodu byla vychovatelem uchopena kolem rukou a těla tak, že stál za dívkou a pozpátku couval do jejího pokoje. Kolega šel za nimi s tím, že otevře dveře od pokoje. V tu chvíli jej dívka D kopla pravou nohou do levé části břicha, čímž mu způsobila podlitinu. Po kopnutí vychovatel, který dívku držel, ztratil rovnováhu a i s dívkou D spadl na záda směrem do úklidové místnosti, při čemž si poranil levé koleno. Následně se dívku D podařilo umístit na pokoj, kde byla stále agresivní, vyhrožovala pedagogům likvidací a zabitím – zabiju vás, vy zmrdi, připravte se, chcípnete, budete platit, počkám si na vás venku, najdu si vás a zdechnete. Poté si dívka zavolala ze svého mobilního telefonu RZS a PČR, kteří se následně dostavili do zařízení. Pedagogové X, Y a Z odjeli na ošetření do nemocnice po skončení pracovní doby a po provedení úkonů PČR.“

Agresivní projevy dětí jsou v zařízeních pro výkon ochranné výchovy či zařízeních EPCHO častější a mnohdy i závažnější co do četnosti, intenzity nebo formy než v ostatních zařízeních. Právní úprava však nestanoví téměř žádné nástroje, způsoby a prostředky, jak by pracovníci měli (a mohli) v situacích bezprostředního ohrožení života a zdraví postupovat. Práce s agresivními projevy klientů přitom není tématem výhradně školských pobytových zařízení. Nabízí se proto srovnání s jinými typy služeb, jejichž cílové skupiny jsou velmi podobné a do určité míry se překrývají – zařízení sociálních služeb a zdravotnická zařízení. Zákon o sociálních službách⁶⁴ i zákon o zdravotních službách⁶⁵ postup a pravidla pro řešení těchto situací upravují.

Personál zařízení sociálních služeb má možnost v případech, kdy klient přímo ohrožuje život a zdraví sebe nebo ostatních, použít tzv. opatření omezující pohyb – fyzické úchopy, umístění do místnosti zřízené k bezpečnému pobytu a podání léčivého přípravku na základě ordinace přivolaného lékaře. K použití těchto opatření může personál přistoupit pouze tehdy, co předchází pokusy o deeskalaci agresivního chování klienta nebyly úspěšné. Použití opatření omezujících pohyb by tedy vždy měla předcházet snaha o zklidnění situace, typicky slovy, odvrácením pozornosti, rozptýlením, aktivním nasloucháním, případně pomocí jiných obdobných technik. Platí také, že personál by měl vždy využívat nejmírnějších opatření, která aktuální

64 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

65 Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

situace umožňuje, a současně je používat pouze po nezbytně nutnou dobu. O použití opatření omezujícího pohyb pak zařízení musí informovat zákonného zástupce klienta nebo jeho opatrovníka. Současně má také povinnost zaznamenat zásah do zvláštní evidence.⁶⁶

Personál zdravotnických zařízení má v případě bezprostředního ohrožení života, zdraví nebo bezpečnosti pacienta či jiných osob možnost využít obdobných opatření, která zákon o zdravotních službách označuje jako tzv. omezovací prostředky. Mezi ně řadí použití úchopů, omezení pacienta ochrannými pásy nebo kurty, umístění v místnosti určené k bezpečnému pohybu, použití ochranného kabátku nebo vesty zamezující pohybu horních končetin či podání psychofarmak silou, případně kombinaci uvedených prostředků. I zde platí povinnost použití omezovacích prostředků až po neúspěšných snahách řešit situaci mírnějšími a méně omezujícími postupy. Stejně tak platí povinnost volit ten nejméně invazivní omezovací prostředek, který lze v dané situaci využít, a používat jej pouze po dobu, kdy trvají důvody pro omezení pacienta. Odlišností je pak to, že použití omezovacího prostředku by měl indikovat lékař, a pokud bylo o použití omezovacího prostředku rozhodnuto v jeho nepřítomnosti, měl by následně potvrdit jeho důvodnost. Použití prostředku a odbornou péči zajišťuje zdravotnický personál. S použitím omezovacích prostředků je také spojena poměrně široká informační a evidenční povinnost. Zdravotnické zařízení o použití omezovacích prostředků musí informovat zákonného zástupce a soud (pokud nebyl k omezení do 24 hodin udělen dodatečný souhlas zákonného zástupce, případně dítěte, které je způsobilé souhlas udělit) a současně jej zaevidovat do pacientovy zdravotnické dokumentace a do centrální evidence použití omezovacích prostředků.⁶⁷

Zákon o ústavní a ochranné výchově se od obou zákonů výrazně liší. Pro zklidnění dítěte v agresi upravuje pouze tzv. oddělenou místnost (viz [kapitulu 8.2](#)). Do té může být dítě starší 12 let umístěno za účelem zklidnění a stabilizace psychického stavu a zajištění ochrany zdraví a bezpečnosti dítěte nebo ostatních dětí či pracovníků zařízení.⁶⁸ Více nástrojů zákon neupravuje. To ale neznamená, že je pracovníci nevyužívají, jak to ostatně vyplývá z výše uvedených příkladů z praxe (například úchopy). Právní podklad pro práci s agresí dětí tak za těchto okolností může představovat právní úprava nutné obrany,⁶⁹ kterou lze použít v situaci, kdy pracovníci odvracejí bezprostředně hrozící nebo trvající útok namířený proti nim nebo ostatním dětem či pracovníkům.

Je třeba otevřeně přiznat, že v zařízeních dochází k situacím, kdy pracovníci musí v zájmu ochrany zdraví a života dítěte nebo ostatních využít fyzických úchopů, ač k tomu z pohledu zákona nejsou výslovně oprávněni. Například existence oddělené místnosti by postrádala smysl ve chvíli, kdy dítě v záchvatu agresivního afektu neuposlechne výzvu, aby se do ní odebralo, a personál nemá žádné nástroje, jak k tomu dítě přimět a zabránit tomu, aby svým jednáním ohrožovalo své okolí. Výjimku představují postupy, které spadají pod již zmíněnou nutnou obranu. Použití fyzických úchopů má mnoho podob a nemusí sloužit k silové pacifikaci agresivního dítěte. Může jít také například o pouhé přidržení dítěte za účelem jeho izolování od ostatních, zabránění vstupu do prostoru mezi ostatní děti. Je také vhodné rozlišovat přidržení, jehož účelem je ochrana dítěte samotného, a přidržení, kterým je chráněno okolí agresivního dítěte. Všechny tyto úkony jsou pro personál specializovaných zařízení nezbytné, někdy i na denní bázi. Příležitostnou nezbytnost použití přiměřených omezovacích prostředků ke zvládnutí nebezpečného chování dětí v zařízeních uznává i Výbor OSN pro práva dítěte, který dále apeluje na rozlišování mezi použitím síly motivovaným potřebou chránit dítě nebo jiné osoby (akceptovatelný zásah) a použitím síly za účelem potrestání (neakceptovatelný zásah).⁷⁰

To, že zákon o ústavní a ochranné výchově v tomto ohledu mlčí, přesouvá práci s agresí dětí do šedé zóny. Pracovníci zařízení se dostávají do situací, kdy v zájmu ochrany zdraví a života dětí nebo sebe samých musí přistupovat ke způsobům řešení, které nemají jednoznačnou oporu v právní úpravě. Pracovníci ve zdravotnických zařízeních a sociálních službách přitom tyto možnosti mají. Nelze se pak divit, že je téma práce s agresí dětí ve školských zařízeních tabuizované, neboť pouhým popsáním postupu, který případně

66 Ustanovení § 89 zákona o sociálních službách.

67 Ustanovení § 39 a násl. zákona o zdravotních službách.

68 Ustanovení § 22 odst. 1 zákona o ústavní a ochranné výchově.

69 Ustanovení § 29 trestního zákoníku, případně § 2905 občanského zákoníku.

70 Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 8 (2006) Právo dítěte na ochranu před tělesnými tresty a dalšími krutými nebo ponižujícími formami trestu, CRC/C/GC/8, bod 15. Český překlad dostupný z <https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rfp/vybory/pro-prava-dite/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>, od str. 46 [cit. 14. 5. 2024].

zahrnoval v dané situaci adekvátní a nezbytné použití fyzických úchopů, se zaměstnanec zařízení vystavuje riziku, že bude zpochybněna zákonnost jeho postupu a jeho kompetence.

Jediné, o co se mohou pracovníci „opřít“, je skutečnost, že podle občanského zákoníku mají (stejně jako každý jiný) obecnou prevenční⁷¹ a zakročovací povinnost.⁷² Je to povinnost počínat si tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na životě a zdraví nebo vlastnictví jiného, vyžadují-li to okolnosti případu, a povinnost zakročit v určitých situacích na ochranu jiného.⁷³ Stejně tak pro ně platí pravidla pro nutnou obranu či krajní nouzi obsažená v trestním právu.⁷⁴

Setrvávání tématu práce s agresí dětí v šedé zóně zamezuje jejímu metodickému zpracování⁷⁵ a podpoře, včetně podpory formou vzdělávání. Zaměstnanci zařízení neznají podrobnosti využití nutné obrany, což ve spojení s výše uvedeným znamená, že se nacházejí v nejistotě, která může negativně ovlivňovat jejich reakce v rizikových a krizových situacích, a to v zásadě dvojím způsobem. Na jednu stranu se mohou zdráhat fyzické úchopy vůbec použít, čímž ale nestihnou předejít či minimalizovat újmu, kterou dítě agresivním jednáním způsobí samo sobě nebo svému okolí, nebo na druhou stranu mohou k fyzickým úchopům přistupovat v situacích, kdy to není nezbytné, případně volit nesprávné a nepřiměřené techniky.

Vnímám proto jako naprosto nezbytné, aby právní úprava reagovala na potřeby reálné praxe v zařízeních, a to i tím způsobem, že po vzoru zdravotních i sociálních služeb stanoví nástroje pro práci s agresí dětí a prostředky kontroly způsobů, četnosti a důvodnosti jejich využívání.

Na základě výše nastíněných problémů formuluji pro MŠMT následující systémové doporučení:

- 6. Na zákonné úrovni stanovit nástroje a postupy pro práci s agresí dětí a zavést prostředky ke kontrole jejich využívání.**

4. Nevhodné prostory

4.1 BUDOVY ZAŘÍZENÍ

Prostory zařízení by se měly v míře přiměřené typu zařízení a potřebám dětí podobat běžné domácnosti a měly by dětem poskytovat příležitosti k osvojení dovedností spojených s chodem domácnosti.⁷⁶

Navštívená zařízení zpravidla sídlí v budovách, které více či méně odpovídají typu zařízení i potřebám umístěných dětí. Ubytovací prostory pro děti se přibližují alespoň v rámci možností prostředí domácnosti. Existují ale výjimky, které popíšu.

Jedno z navštívených zařízení (Výchovný ústav Višňové) sídlí v prostorách historického zámku, přičemž významnou část zámecké budovy tvoří dlouhé a spletité chodby, kterými se děti několikrát denně hromadně přesouvají. Chodby přitom podle zjištění z návštěvy nejsou v zimě dostatečně vytápěné. Prostředí zámecké budovy je navíc viditelně odosobněné a ani v nejmenším nepřipomíná prostředí domácnosti.

71 Ustanovení § 2900 občanského zákoníku.

72 Ustanovení § 2901 občanského zákoníku.

73 Zakročovací povinnost znamená, že pokud to vyžadují okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, má povinnost zakročit na ochranu jiného každý, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo kdo nad ní má kontrolu, anebo odůvodňuje-li to povaha poměru mezi osobami. Stejnou povinnost má ten, kdo může podle svých možností a schopností snadno odvrátit újmu, o níž ví nebo musí vědět, že hrozící závažností zjevně převyšuje, co je třeba k zákroku vynaložit.

74 Ustanovení § 28 a 29 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

75 Agresi dětí se věnuje příloha č. 1 Metodického pokynu MŠMT k postupům při práci s dětmi vyžadujícími výchovně léčebnou péči v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a v zařízeních pro preventivně výchovnou péči (č. j. MSMT-33005/2019-1). Ta poskytuje velmi kvalitní a erudovaný teoretický základ, který ale není dále rozveden do příkladů praktického použití. Důvody jsou logické – metodika by se tím dostala mimo rámec zákona o ústavní a ochranné výchově.

76 Standard kvality č. 5.3.

Stejně jako má předchůdkyně⁷⁷ musím konstatovat, že umístění zařízení do rozlehlého historického objektu je kromě výše uvedeného problematické i z hlediska hospodaření s finančními prostředky. Provoz takového objektu je nesmírně nákladný a energeticky nevhodný. Například vytápění stojí zřizovatele nemalou částku, přičemž rozlehlé chodby, vysoké stropy a rozmístění dětí v historickém objektu stejně vedou k tomu, že si děti stěžují na zimu a v koupelnách se kvůli vlhkosti objevuje plíseň. V konečném důsledku dochází k tomu, že namísto investic do samotné péče o děti, ale i zaměstnanců, kteří o ně pečují, vynakládá zřizovatel finanční prostředky na to, aby udržel objekt zařízení obyvatelný.

Problematické je také prosazování stavebních změn v rámci takového objektu, protože je do veškerých stavebních úprav nutné navíc zapojit orgány památkové péče. To byl ostatně také argument vedení zařízení proti odstranění mříží z oken tam, kde se pohybují děti s nařízenou ústavní výchovou (viz [kapitulu 4.2](#) a [kapitulu 8.1](#)).

Obrázek 1 – Výchovný ústav Višňové

Obrázek 2 – chodba ve Výchovném ústavu Višňové

Obrázek 3 – chodba ve Výchovném ústavu Višňové

77 Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv zařízení pro výkon ústavní výchovy, z roku 2022, sp. zn. 33/21/NZ, [eso.ochrance.cz](https://www.eso.ochrance.cz), s. 26.

Také oddělení, které se specializuje na péči o děti s extrémními poruchami chování ve Frýdku-Místku (v rámci Výchovného ústavu Ostrava-Hrabůvka), sídlí v budově, která v současné době svým stavebním řešením neodpovídá typu zařízení a jeho klientele. Nedostatek spočívá především ve stísněnosti prostor zařízení, s níž se pojí absence oddělené místnosti určené ke zklidnění agresivního dítěte. Oddělená místnost by přitom vzhledem ke zvýšenému počtu kritických situací souvisejících s afektivními stavy umístěných dětí měla být standardní součástí tohoto typu zařízení (viz [kapitulu 3](#) a [kapitulu 8.2](#)). Za současného stavu tak musí zaměstnanci zařízení tyto mnohdy nebezpečné situace řešit směřováním dětí do jejich pokojů, což s sebou nese značná rizika, neboť pokoje nejsou tomuto účelu uzpůsobeny.

Přitom Výchovný ústav Ostrava-Hrabůvka spravuje i oddělení v Janově, rovněž určené pro děti s extrémními poruchami chování, které je svým stavebním řešením plně uzpůsobeno své klientele, neboť bylo vystavěno se záměrem péče o takto náročnou cílovou skupinu. Jeho součástí je tudíž i oddělená místnost. Děti jsou zde navíc ubytovány v jednolůžkových pokojích s vlastním sanitárním zařízením (v tzv. antivandal provedení) a ukotveným nábytkem, což je v tomto typu zařízení výhodou.

Zmíněné pokoje kvůli svému provedení sice nepřipomínají běžnou domácnost – takové provedení navozuje charakter spíše detenčního zařízení –, ale zmíněné vybavení odpovídá typu zařízení a potřebám umístěných dětí s EPCHO. Přestože se stále jedná o zařízení náhradní péče, jeho personál je povinen zajistit dětem bezpečnost. A jelikož jsou děti na toto oddělení umísťovány zejména z důvodu svých agresivních projevů chování a za účelem krátkodobého stabilizačního pobytu, lze považovat vybavení a vzhled pokojů za odpovídající.

Musím zdůraznit, že **je odpovědností MŠMT jako zřizovatele (nejen) navštívených zařízení vytvořit v nich takové podmínky, aby byla schopna plnit zakázku státu, kterou je mnohdy mimořádně náročná péče o umístěné děti**. S tím se mimo jiné pojí právě nároky na materiálně-technické zázemí. V případě výše uvedeného Výchovného ústavu Višňové by tedy bylo vhodným řešením, aby MŠMT namísto rozsáhlých investic do stávající budovy zařízení započalo s jeho přemístěním do vhodnějších prostor. Na oddělení EPCHO ve Frýdku-Místku vnímám jako potřebné zajistit mu buď větší prostory, nebo snížit kapacitu výchovných skupin (k čemuž se přikláním) a provést vhodné prostorové úpravy. Jakkoli by snížení kapacity výchovných skupin na odděleních EPCHO bylo žádoucí, vyžadovalo by současně zřízení dalších zařízení specializujících se na péči o děti s EPCHO. Počet těchto zařízení je totiž v současné době v České republice velmi omezený (viz [kapitulu 2.1](#)), zatímco počet dětí vykazujících projevy chování odpovídající svou intenzitou právě EPCHO neustále roste.

Na základě výše nastíněných problémů formuluji pro MŠMT následující systémové doporučení:

- 7. Zajistit zařízením vhodné prostory a vytvořit v nich takové podmínky, aby odpovídaly účelu zařízení a potřebám dětí, které do nich jsou umísťovány.**

4.2 SPOLEČNÉ PROSTORY PRO DĚTI S OCHRANNOU A ÚSTAVNÍ VÝCHOVOU

V České republice je aktuálně jen jedno zařízení, do něhož se umísťují pouze děti s uloženou ochrannou výchovou, a tím je Výchovný ústav Nový Jičín. Kvůli hojnému počtu výjimek udělených MŠMT jsou jinak ústavní a ochranná výchova zpravidla vykonávány ve stejném zařízení (dětí s uloženou ochrannou výchovou tam bývá zpravidla méně). Jedná se však o nesystémové a nevhodné řešení.

Důvodů, proč je nevhodné směšovat děti s nařízenou ústavní a uloženou ochrannou výchovou, je více. I když jsou v převážné většině zákonná pravidla pro obě skupiny dětí totožná, existují různá „zpřísnění“ pro děti s uloženou ochrannou výchovou. Když se tato „zpřísnění“ projevují v nemožnosti vykonávat nějaké právo, zařízení obvykle dokáží mezi dětmi rozlišovat a přísnější pravidla (rozdíly v samostatných vycházkách, délce dovolenek atd.) uplatňovat pouze na děti s uloženou ochrannou výchovou. Děti s nařízenou ústavní výchovou se to nijak nedotkne. **V rovině materiálně-technických podmínek je však komplikovanější rozlišovat mezi dětmi s uloženou ochrannou výchovou a nařízenou ústavní výchovou.**

Podle zákona o ústavní a ochranné výchově jsou v zařízeních, ve kterých jsou umístěny děti s uloženou

ochrannou výchovou, používány speciální stavebně-technické prostředky k zabránění útěku těchto dětí.⁷⁸ Těmito prvky jsou obvykle mříže či katry. Na základě rozhodnutí ředitele zařízení je dále možné v těchto zařízeních za účelem zajištění bezpečnosti dětí, zaměstnaných osob a svěřeného majetku využívat audiovizuální systémy.⁷⁹

Zákon naopak nepovoluje instalaci těchto prvků tam, kde žijí děti s nařízenou ústavní výchovou. Ustanovení opravňující k jejich instalaci je matoucí a zařízení si je mnohdy vykládají tak, že i v případech, kdy je v zařízení jedno dítě s uloženou ochrannou výchovou, mohou být instalovány mříže a kamery. Takový výklad však není správný. **Je nepřijatelné, aby děti s nařízenou ústavní výchovou musely snášet přísnější podmínky ochranné výchovy** jen proto, že jsou ve skupině s dítětem, kterému byla uložena ochranná výchova.

Chápu, že s ohledem na kapacitní možnosti není pro většinu zařízení bezprostředně možné zřídit skupinu určenou jen pro děti s uloženou ochrannou výchovou (obvykle proto, že je tam umístěno pouze jedno nebo dvě takové děti). Pokud jsou tedy na jedné skupině děti s uloženou ochrannou výchovou a nařízenou ústavní výchovou společně, **je nutné, aby se stavebně-technické podmínky řídily úpravou mírnější, tedy úpravou pro děti s nařízenou ústavní výchovou.** Uvedený problém by však mohlo vyřešit striktní oddělení zařízení pro výkon ochranné výchovy od zařízení pro děti s nařízenou ústavní výchovou. Podotýkám, že na tuto problematiku, včetně neslučitelnosti režimu ochranné a ústavní výchovy, upozorňujeme již více než 10 let.⁸⁰

Jsem si vědom toho, že udělování výše zmíněných výjimek od MŠMT mohlo mít historicky své důvody, např. to, že děti s uloženou ochrannou výchovou nebylo tolik, aby mohlo být např. v každém kraji zřízeno samostatné zařízení jen pro ně. Zřízení „centrálního“ zařízení se také nejevilo jako ideální, neboť je zájem na tom, aby byly děti co nejbliž rodině. Domnívám se proto, že s ohledem na náročnost péče o děti s uloženou ochrannou výchovou **je vhodným řešením zřizovat pro tyto děti více malokapacitních a oddělených zařízení či detašovaných pracovišť stávajících zařízení, která budou mít navíc odpovídající personální aparát.**

Obrázek 4 – mříž na ošetřovně, kterou využívají i děti s nařízenou ústavní výchovou

Obrázek 5 – katra na ošetřovně, kterou využívají i děti s nařízenou ústavní výchovou

78 Ustanovení § 15 odst. 1 zákona o ústavní a ochranné výchově.

79 Tamtéž.

80 Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy, z roku 2011, sp. zn. 53/2010/NZ, [eso.ochrance.cz](http://www.eso.ochrance.cz), s. 107, nebo Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv zařízení, v nichž se vykonává ústavní a ochranná výchova, z roku 2007, sp. zn. 50/2006/NZ, [eso.ochrance.cz](http://www.eso.ochrance.cz), s. 8.

Na základě výše nastíněných problémů formuluji pro MŠMT následující systémové doporučení:

8. Reformovat zařízení zřizovaná MŠMT tak, aby vznikla samostatná zařízení nebo jejich detašovaná pracoviště pro děti s uloženou ochrannou výchovou.

5. Personální zajištění péče o děti

5.1 POČET PEDAGOGICKÉHO PERSONÁLU

Zařízení mají povinnost zaměstnávat takový počet pracovníků, aby byla schopna zajistit potřeby aktuálně umístěných dětí.⁸¹ Podle vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy je v rodinné i výchovné skupině přes den zajišťována péče o děti způsobem obdobným jako v rodině, a to zpravidla třemi pedagogickými pracovníky. Počet pracovníků v noční službě by se pak měl odvíjet od provozních podmínek zařízení a jeho aktuální situace.⁸²

Vyhláška dále upravuje personální standardy oddělení pro děti s EPCHO. Pro denní práci s výchovnou skupinou vyhrazuje nejméně tři přítomné pedagogické pracovníky, z nichž jeden je asistent pedagoga, a v noci pak mají být ve výchovné skupině přítomni vždy dva pedagogičtí pracovníci.⁸³ Pohyb výchovné skupiny mimo zařízení mají zajišťovat nejméně tři zaměstnanci,⁸⁴ vyučování ve škole zřízené při zařízení by pak měl vždy vést učitel za pomoci asistenta pedagoga.

Ve většině navštívených zařízení, kde byly děti s uloženou ochrannou výchovou, v době návštěvy zajišťoval denní péči ve skupině pouze jeden přítomný pedagogický pracovník. Stejně tak v noci sloužil na skupině zpravidla jeden pracovník. To, že je na skupině pro osm, případně šest dětí⁸⁵ přítomný pouze jeden pedagogický pracovník, však považuji za velmi rizikové. Zařízení má povinnost zajistit bezpečnost jak dětem, tak personálu, což je v takto omezených personálních podmínkách skutečně těžko proveditelné. Na nedostatek přítomných pracovníků ve skupině ostatně upozorňovali i sami ředitelé zařízení. Počet personálu je však primárně v kompetenci zřizovatele, a proto ředitelé odkazovali na personální tabulky stanovené MŠMT, které posílení personálního stavu v současné době neumožňují.

Nedostatečné personální obsazení se týkalo i některých zařízení EPCHO. Kapacita skupin zde čítala šest dětí, přičemž péči o ně v denní službě zajišťovali dva přítomní pedagogičtí pracovníci a v noční službě pouze jeden pracovník. Při naplnění kapacity skupiny je přítom přítomnost dvou, resp. jednoho pracovníka ve službě hraniční, a to zejména s ohledem na typ zařízení a jeho cílovou skupinu. I proto se zařízení uchylovala k určitým opatřením s cílem chránit děti i personál, jimiž zasahovala do soukromí a integrity dětí, a to bez odpovídajícího zákonného zmocnění, čemuž se blíže věnuji v příslušné části této zprávy (viz [kapitolu 6](#)).

Je zřejmé, že kapacita skupin (v běžných i EPCHO zařízeních) společně se složením umístěných dětí klade na personál opravdu vysoké nároky. **Není přitom v silách jednoho, resp. dvou (v případě oddělení EPCHO) pracovníků v denní službě tyto nároky bezpečně plnit, natož s dětmi provádět individuální práci, zajišťovat jejich potřeby a bezpečně reagovat na mimořádné události. Stejně tak nepostačuje, aby byl v těchto zařízeních přítomný pouze jeden noční pracovník ve skupině.** Nedostatek přítomného personálu ve skupině navíc riziko výskytu mimořádných událostí zvyšuje, respektive má vliv na možnost řešit bezpečně krizové situace, které nelze s ohledem na specifika cílové skupiny navštívených zařízení nikdy vyloučit.

Vyhláška u oddělení pro děti s EPCHO výslovně uvádí, že ve skupině mají být přítomni nejméně tři pracovníci, zatímco u běžných zařízení hovoří pouze o zajišťování péče ve skupině zpravidla třemi pracovníky. To může

81 Standard kvality č. 3.2.

82 Ustanovení § 2 odst. 3 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

83 Ustanovení § 11 odst. 4 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

84 Ustanovení § 11 odst. 6 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

85 Zákon o ústavní a ochranné výchově dle § 4 odst. 6 umožňuje v odůvodněných případech snížit kapacitu skupiny. Tuto výjimku zařízení uděluje zřizovatel.

budit dojem, že v běžných zařízeních postačí, když denní tým tvoří tři pracovníci, kteří se střídají ve službách, a v konečném důsledku stačí i jen jeden přítomný pracovník ve skupině. Není navíc vůbec jasné, zda je tato formulace chybou či úmyslem zákonodárce. Stejně tak není jasné, zda toto sporné ustanovení MŠMT vykládá tak, že postačí jeden přítomný pracovník ve skupině, a tím pádem nedochází k porušování vyhlášky. **S takovým výkladem však zásadně nesouhlasím, s ohledem na rizika, která se s péčí o děti (nejen) s ochrannou výchovou pojí.** Pokud tedy MŠMT uvedené ustanovení⁸⁶ skutečně vykládá tak, že postačuje mít ve skupině i jen jednoho přítomného pracovníka, žádám, aby **od tohoto výkladu upustilo a v souladu s tím zajistilo dostatečný počet tabulkových míst (a financí) v jím zřizovaných zařízeních.**

Nezdráhám se říci, že **přístup MŠMT, které si na jednu stranu uvědomuje nezbytnost existence jím zřizovaných zařízení, ale zároveň jim neposkytuje odpovídající podporu, mimo jiné právě dostatek personálu, považuji za neudržitelný. Trvám proto na tom, aby MŠMT minimální personální standard upravilo tak, aby odrážel typ a cílovou skupinu zařízení, a zajistilo zařízením dostatečný počet pedagogického personálu.** Dodávám také, že navýšení počtu personálu by se nemělo týkat jen zařízení (výchovných skupin), kde jsou výhradně děti s ochrannou výchovou, a oddělení EPCHO. Ostatní zařízení (příp. výchovné skupiny) totiž pečují i o děti s ústavní výchovou, které se však svými projevy chování mnohdy nijak neliší od dětí s ochrannou výchovou, a riziko výskytu mimořádných událostí je tak u nich stejné.

Na základě výše nastíněných problémů formuluji pro MŠMT následující systémová doporučení:

- 9. Vykládat ustanovení § 2 odst. 3 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy tak, že péči ve skupině v běžných zařízeních musí zajišťovat tři přítomní pracovníci.**
- 10. Bezodkladně navýšit počet tabulkových míst pro pedagogický personál tak, aby byl ve skupině přítomen dostatečný počet pracovníků, který umožní reagovat na specifické potřeby dětí.**
- 11. Upravit minimální personální standard stanovený vyhláškou o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy tak, aby zohledňoval typ a cílovou skupinu zařízení.**

5.2 PERSONÁLNÍ ZABEZPEČENÍ ODBORNÉ PRÁCE S DĚTI

Počet personálu a jeho složení by mělo odpovídat potřebám umístěných dětí.⁸⁷ Dostatek personálu a jeho patřičnou odbornost je nutné zajistit zejména s ohledem na specifika cílové skupiny zařízení. Zařízení by dětem mělo poskytovat specializovanou péči, případně děti k poskytovatelům takové péče směřovat.⁸⁸ V případě zařízení, kde je vykonávána ochranná výchova, zákon o ústavní a ochranné výchově ani jeho prováděcí vyhláška nijak nespecifikuje, kdo by měl dětem odbornou a specializovanou péči přímo v zařízení zajišťovat. O něco konkrétnější je vyhláška v případě zařízení pro děti s EPCHO, když stanoví, že na organizaci výchovných, vzdělávacích a zájmových činností se podílí psycholog a etoped.⁸⁹

Pokud jde o specifika cílové skupiny navštívených zařízení, jedná se především o děti s poruchami chování a emocí, s deprivací a nevhodným rodinným zázemím. Potřebují především pravidelnou práci zaměřenou na vnímání emocí (svých i ve svém okolí), rozvíjení empatie a dalších sociálních dovedností, a zároveň také zpracování pro ně náročných situací (ať již z rodiny, stesku po ní, nebo aktuálně proběhlých konfliktů v zařízení). Kromě toho potřebují zvládat svou agresivitu a jiné problémové chování, zpracovávat traumata, případně i získat náhled na svou trestnou činnost a osvojit si jiné vzorce chování. Stěžejní součástí práce s umístěnými dětmi by tak měla být speciálně pedagogická a psychologická péče. V případě zařízení pro děti s extrémními poruchami chování by pak měly dominantní část jejich výchovně vzdělávací činnosti tvořit psychoterapeutické a socioterapeutické techniky individuálního i skupinového charakteru.⁹⁰

86 Ustanovení § 2 odst. 3 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

87 Standard kvality č. 3.2.

88 Standard kvality č. 2.34.

89 Ustanovení § 11 odst. 3 vyhlášky o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.

90 Tamtéž.

Některá navštívená zařízení v době návštěv zaměstnávala dostatečný počet odborného personálu, který byl schopen reagovat na potřeby a specifika umístěných dětí. Některým z nich jsme přesto doporučili usilovat o navýšení jeho počtu, aby byla zařízení schopna garantovat skutečně kvalitní práci se všemi dětmi. Některá zařízení, mezi nimi i zařízení pro děti s EPCHO, však byla v oblasti odborné péče personálně značně podhodnocena a někde např. zcela scházel psycholog. Jedná se přitom o personál, který je pro práci s umístěnými dětmi klíčový, tím spíše pak v zařízeních pro děti s EPCHO. Považuji však za vhodné naopak vyzdvihnout praxi EPCHO oddělení ve Frýdku-Místku, které má pro práci s celkem dvanácti dětmi k dispozici dva odborné pracovníky (etoped, psycholog). Jsem přesvědčen, že **budoucnost spočívá právě v konceptu malokapacitních specializovaných zařízení s odpovídajícím počtem odborného a pedagogického personálu.**

Nad rámec péče zajištěné vlastním odborným personálem některá zařízení spolupracovala i s externími pedopsychytraty. Stran psychiatrické péče však zařízení zmiňovala i problémy, a to když je potřeba zajistit psychiatrickou hospitalizaci. Nemocnice totiž mnohdy odmítají děti ze zařízení přijímat, a to s ohledem na jejich závažné výchovné problémy. Tímto postupem se nemocnice především snaží předcházet ohrožení ostatních dětských pacientů, a odkazují proto na zařízení s výchovně léčebným režimem. Zařízení se tak ovšem ocitají v příslovečném začarovaném kruhu. Sama totiž zpravidla výchovně léčebný režim zajišťují, ovšem v omezených podmínkách, když coby školská zařízení nemohou zaměstnávat zdravotnický personál, a k poskytování této péče jim schází vhodná právní i metodická vodítka. Na absenci koncepce výchovně léčebné péče upozorňujeme dlouhodobě.⁹¹ Dodávám, že do **doby přijetí adekvátní právní úpravy výchovně léčebné péče není v možnostech školských zařízení poskytovat takovou péči, jakou mohou daným dětem nabídnout dětské psychiatrické nemocnice.** Pokud tedy nemocnice tyto děti odmítají přijmout, zůstávají děti bez péče, která by pro ně byla prospěšná.

Považuji též za vhodné upozornit na to, že v žádném z navštívených zařízení nepůsobil adiktolog, přestože podstatná část umístěných dětí měla problémy v oblasti experimentování s návykovými látkami, případně problémy se závislostí. Školská zařízení podle současné legislativy totiž ani nemohou oficiálně zaměstnávat zdravotnický personál. To považuji za další systémový problém, kterým se podrobněji zabývám v souhrnné zprávě zaměřené na péči o děti s adiktologickými problémy.⁹²

Na základě výše nastíněných problémů formuluji pro MŠMT následující systémové doporučení:

- 12. V rámci personálního standardu stanovit odpovídající počet odborného personálu (psycholog, etoped, příp. zdravotník⁹³), který se bude odvíjet od kapacity zařízení a jeho cílové skupiny.**

91 Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv zařízení pro výkon ústavní výchovy, z roku 2022, sp. zn. 33/2021/NZ, [eso.ochrance.cz](https://www.eso.ochrance.cz), s. 20 a násl. nebo Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy, z roku 2011, sp. zn. 53/2010/NZ, [eso.ochrance.cz](https://www.eso.ochrance.cz), s. 126 a násl.

92 Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy pro děti se závislostmi, z roku 2024, sp. zn. 35/2021/NZ, [eso.ochrance.cz](https://www.eso.ochrance.cz).

93 V souhrnné zprávě veřejného ochránce práv z návštěv školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy pro děti se závislostmi formuluji pro MŠMT a Ministerstvo zdravotnictví následující opatření: Umožnit školským zařízením poskytovat zdravotní služby a vytvořit systém kontroly jejich kvality.

Doporučení zařízením

6. Soukromí a integrita dítěte v zařízení

Dle Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je stát povinen zajistit ochranu dětí před špatným zacházením a před zásahy do jejich psychické či fyzické integrity, pokud je – nebo má být – orgánům státu známo, že takový zásah reálně a bezprostředně hrozí.⁹⁴ Pokud tedy stát u konkrétního dítěte vnímá zřetelné riziko, má prostřednictvím svých orgánů (mezi které se řadí také školská zařízení) povinnost přijmout opatření na jeho ochranu, přičemž tato opatření musí respektovat lidskou důstojnost a nejlepší zájem dítěte.⁹⁵

Zmíněná opatření by měla mít odraz v právní úpravě ústavní a ochranné výchovy. Ta je ovšem nedostatečná a nedává zařízením oporu pro přijetí potřebných opatření na ochranu dítěte, která však současně zasahují do jeho práv. Ze strany státu tak není naplněn požadavek legality, podle kterého by měla Česká republika přijmout adekvátní právní úpravu opravňující zařízení k provádění zásahů do soukromí a integrity dětí za účelem zajištění bezpečnosti. Péče o děti s ochrannou výchovou či o děti s EPCHO se přitom pojí s vyššími bezpečnostními riziky. Tato rizika se bezprostředně týkají jak dětí umístěných v zařízení, tak zaměstnanců.

Podle poznatků z návštěv zařízení za účelem zajištění bezpečnosti skutečně přistupují k opatřením, která zasahují nebo mohou zasáhnout do soukromí a osobní integrity dětí. Činí tak sice bez zákonného zmocnění, fakticky tím ale plní povinnost vyplývající z mezinárodních závazků. A přestože vyplnění tohoto právního vakua náleží zákonodárci, považuji za vhodné se v této zprávě podrobněji zabývat třemi oblastmi, na které jsme já i mí předchůdci nejčastěji narazili.

94 Články 3 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tzv. pozitivní povinnost státu přijmout operativní ochranná opatření.

95 Rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. února 2018, V. C. proti Itálii, č. 54227/14, § 89–90; ze dne 2. února 2021, X a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, § 197; nebo ze dne 24. července 2012, Đorđević proti Chorvatsku, č. 41526/10, § 138–139.

6.1 OSOBNÍ PROHLÍDKY

Některá zařízení pro děti s ochrannou výchovou a pro děti s EPCHO prováděla osobní prohlídky dětí a jejich věcí. Důvodem byla vždy minimalizace rizika pronesení nebezpečných látek a předmětů do zařízení (návykové látky, zbraně, žiletky atp.). Prohlídky probíhaly typicky poté, co se děti samostatně pohybovaly mimo zařízení, tedy po samostatných vycházkách, dovolenkách a útěcích. Způsob jejich provádění byl různý – od prohmátání kapes a zběžného nahlédnutí do zavazadla po prohlídky s nutností vysvělení do spodního prádla. Informace poskytnuté ve všech navštívených zařízeních se však značně lišily a způsob provádění prohlídek tak nebylo možné návštěvami s jistotou ověřit.

Předně je třeba říci, že zákon nijak neopravňuje ředitele či jím pověřené zaměstnance provádět osobní prohlídky. Pouze platí, že dítě s ústavní nebo ochrannou výchovou má povinnost předat řediteli zařízení všechny předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost⁹⁶ a ředitel má tomu odpovídající oprávnění tyto předměty převzít a uschovat, a to nejdéle na dobu pobytu dítěte v zařízení.⁹⁷ Na druhou stranu je ovšem potřeba přihlížet k výše uvedené povinnosti zařízení zajistit umístěným dětem bezpečné prostředí. Ta ostatně vyplývá přímo ze zákona, podle kterého by zařízení mělo dítěti vytvářet adekvátní prostředí v zájmu zajištění jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání.⁹⁸ Stejně tak zařízení nemůže rezignovat na legitimní požadavek ochrany svých zaměstnanců.

Z hlediska zařízení pro děti s ochrannou výchovou nebo pro děti s EPCHO je podmínkou k vytvoření onoho bezpečného prostředí minimalizace možného kontaktu dítěte s návykovou látkou uvnitř zařízení nebo dostupnosti nebezpečných předmětů a zbraní. Jinými slovy, u zařízení tohoto typu nabývají bezpečnostní rizika větší váhy, neboť je jejich výskyt s ohledem na charakteristické obtíže a projevy chování umístěných dětí více pravděpodobný i nebezpečný.

Osobní prohlídky dětí, které se vracejí z pobytů mimo zařízení, mohou být jedním ze způsobů, jak bezpečné prostředí vytvořit. A jelikož neexistuje méně invazivní alternativa s obdobným účinkem, mohou být prohlídky i přes chybějící zákonné zmocnění považovány za legitimní bezpečnostní opatření. Současně je však potřeba trvat na tom, **aby způsob provádění osobních prohlídek maximálně šetřil důstojnost prohlížených dětí a aby byly prohlídky prováděny pouze v odůvodněných případech.** Prohlídky by tak měly probíhat výhradně za splnění následujících zásad:

- » prohlídka musí probíhat bez přítomnosti ostatních dětí a za přítomnosti minimálního počtu členů personálu,
- » prohlídku musí provádět osoba stejného pohlaví,
- » u prohlídky by mělo být vyvinuto veškeré možné úsilí ke zmírnění nebo odstranění pocitu trapnosti,
- » pokud je nezbytné prohlédnout nejen věci (např. oblečení, což je možné důstojně provést například v souvislosti s převlečením dítěte do čistého oblečení), ale i samotné dítě, musí mu být umožněno svléknout se do spodního prádla jen do půli těla a před sundáním dalšího oblečení se znovu obléci,
- » prohlídka by neměla proběhnout, pokud je pravděpodobné, že se dítě nemohlo dostat k zakázaným předmětům (např. když se dítě v doprovodu zaměstnance zařízení vrací z nemocnice).

Doporučení zařízením:

1. **Provádět osobní prohlídky dětí pouze v odůvodněných případech a způsobem, který šetří jejich důstojnost dle doporučeného postupu ochránce.**

96 Ustanovení § 21 odst. 2 písm. d) zákona o ústavní a ochranné výchově.

97 Ustanovení § 23 odst. 1 písm. g) zákona o ústavní a ochranné výchově.

98 Ustanovení § 1 odst. 2 zákona o ústavní a ochranné výchově.

6.2 PRŮZORY VE DVEŘÍCH

Zjištění z návštěv některých zařízení hovořila o existenci průzorů ve dveřích od pokojů dětí. Typicky se jednalo o průzory z nerozbitného skla, které sloužily k tomu, aby měl personál přehled o dění na pokoji, aniž by do něj musel vstupovat, případně aby se ujistil, že je vstup do pokoje bezpečný. Tyto průzory byly až na jednu výjimku pozorovány na všech odděleních pro děti s EPCHO.

Ačkoli je zřejmé, že předním hlediskem průzorů je bezpečnost dětí i personálu, problém spatřuji zejména v tom, že v některých případech nebyly průzory ničím zakryté. Fakticky tak do pokojů mohl nahlédnout každý, kdo kolem nich procházel. To samozřejmě představuje zásah do soukromí umístěných dětí, které tak prakticky nemohou být ani chvíli v soukromí.

Podobně jako u osobních prohlídek zde dochází ke střetu dvou zájmů – zájmu na zajištění bezpečí a zájmu na ochraně dětí před nepřiměřenými zásahy do jejich soukromí. Oba dva zájmy jsou zcela legitimní, a v praxi je proto nutné hledat řešení, které mezi nimi bude pečlivě vyvažovat a umožní naplňovat co nejvíce oba dva. To znamená, že bude zajišťovat dostatečnou míru bezpečnosti a současně bude co nejméně omezovat soukromí dětí.

V zařízeních pro děti s ochrannou výchovou a pro děti s EPCHO tak nekritizuji samotnou existenci průzorů. Trvám ovšem na tom, aby zařízení přijala opatření, která mírní s nimi spojené zásahy do soukromí dětí.

Předně by průzory neměly být využívány plošně, ale pouze v případech, kdy je k tomu dán důvod.

Vizuální kontrole přes den by navíc mělo předcházet upozornění například zaklepáním na dveře. Jinak by měly být průzory zakryty tak, aby do pokojů nebylo vidět.

Obrázek 6 – nezakrytý průzor ve dveřích v zařízení EPCHO

Obrázek 7 – zakryté průzory ve dveřích v zařízení EPCHO

Doporučení zařízením:

- 2. Zakrýt průzory ve dveřích od pokojů a upravit pravidla jejich používání tak, aby individualizovala a minimalizovala zásah do soukromí dětí.**

6.3 NOČNÍ ZAMYKÁNÍ POKOJŮ NA ODDĚLENÍCH PRO DĚTI S EPCHO

Dle poznatků z návštěv v zařízeních pro děti s EPCHO docházelo k zamykání pokojů dětí na noc. Pokud děti něco potřebovaly, zaklepáním na dveře od pokoje přivolaly personál, který byl při noční službě přítomen na chodbě před pokoji. Hlavním důvodem této praxe byla opět bezpečnost dětí a personálu. Zařízení noční zamykání odůvodňovala snahou předcházet rizikovým situacím, které by byly s ohledem na specifika nočního provozu – nižší počet přítomného personálu – obtížněji zvladatelné. V jednom zařízení navíc děti neměly přístup k sanitárnímu zařízení, neboť nebylo součástí vybavení jejich pokoje.

S ohledem na cílovou skupinu zařízení si uvědomuji přítomnost rizika fyzického konfliktu mezi dětmi (případně mezi dětmi a personálem) během noci. Nemám důvod pochybovat o tom, že přijetí tohoto opatření vychází z dlouhodobé zkušenosti s péčí o děti s EPCHO a má za cíl posílení ochrany života a zdraví osob přítomných na oddělení. Problém však spatřuji v tom, že stejně jako v případě osobních prohlídek chybí v právní úpravě zákonné zmocnění, na jehož základě by zařízení mohla k tomuto opatření přistoupit.

Kromě scházející právní úpravy považuji za problematickou i přiměřenost tohoto opatření. Zařízení by vždy měla volit taková řešení, která jsou s ohledem na požadovaný cíl funkční, ale zároveň co nejšetrnější k právům umístěných dětí. V případě nebezpečí napadení mezi dětmi navzájem nebo mezi dětmi a personálem v průběhu noci považuji za takové opatření **navýšení počtu nočního personálu, nikoliv zamykání dětí na pokojích**. Zamykání naopak zvyšuje riziko při napadení mezi zamčenými dětmi, protože znemožňuje napadenému dítěti z pokoje utéct a zdržuje přístup personálu do pokoje. Nemluvě o situacích, kdy by děti musely být neprodleně evakuovány ze zařízení (například z důvodu požáru). Za nepřijatelné také považuji to, když děti nemají volný přístup na toaletu.

Příklad špatné praxe

V zařízení pro děti s EPCHO byly děti v noci zamykány ve svých pokojích, kde přitom neměly k dispozici vlastní sanitární zařízení. V noci ve skupině sloužil jeden pracovník, který děti na toaletu odváděl, pokud o to požádaly zaklepáním na dveře. K tomuto úkonu si volal na pomoc pracovníka z druhé takové skupiny. Ten pak ale ve své skupině scházel a nemohl po tu dobu reagovat na případné konflikty mezi dětmi v zamčeném pokoji nebo jejich žádosti o odvedení na toaletu. Ve stejném zařízení v minulosti došlo k mimořádné události, kdy děti napadly nočního pracovníka, který dveře od pokoje odemkl dříve, než dorazila posila z druhé skupiny.

Doporučení zařízením:

3. Usilovat o navýšení počtu nočního personálu dle minimálního standardu stanoveného vyhláškou o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy.
4. Upustit od nočního zamykání pokojů, a to v návaznosti na navýšení počtu nočního personálu. Do té doby k nočnímu zamykání pokojů přistupovat pouze v odůvodněných případech na základě individuálního posouzení rizik.

7. Kontakt dítěte s vnějším světem

Jednou ze základních složek práva na respektování soukromého a rodinného života je právo dítěte na kontakt s jeho rodinou a blízkými.⁹⁹ Veškeré zásahy do tohoto práva musí být v mezích zákona, přičemž tyto meze se liší v závislosti na tom, zda se jedná o dítě s nařízenou ústavní výchovou, nebo uloženou ochrannou výchovou. Zde se zabývám realizací tohoto práva u dětí s uloženou ochrannou výchovou.

⁹⁹ Článek 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 37 písm. c) Úmluvy o právech dítěte.

Při systematických návštěvách jsme věnovali pozornost udržování kontaktu dítěte s rodinou a blízkými prostřednictvím mobilního telefonu, internetu a návštěv, jakož i možnosti dětí trávit čas mimo zařízení prostřednictvím samostatných vycházek nebo pobytů mimo zařízení.

7.1 PŘÍSTUP K MOBILNÍMU TELEFONU

Dítě s nařízenou ústavní výchovou i uloženou ochrannou výchovou má **právo vlastnit** (a tudíž si do zařízení přinést) **mobilní telefon**, pokud je k jeho používání dostatečně vyspělé.¹⁰⁰ Také má právo na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu a dalšími blízkými osobami.¹⁰¹ Právní úprava mezi těmito dětmi nijak nerozlišuje.

Ačkoliv zákon výslovně hovoří jen o telefonických hovorech a korespondenci, je třeba pod takový způsob kontaktu podřadit i komunikaci prostřednictvím sociálních sítí, mobilních či webových aplikací nebo SMS zpráv.

Má předchůdkyně již dříve kritizovala, když děti musely odevzdávat své mobilní telefony personálu zařízení, neboť by měly mít neomezený přístup ke všem svým osobním věcem, tedy včetně vlastního mobilního telefonu. To platí s výjimkou, že v individuálním případě mobilní telefon ohrožuje výchovu, zdraví a bezpečnost dítěte. Tehdy je ředitel zařízení oprávněn mobilní telefon dočasně převzít do úschovy a dítě je povinno takový předmět řediteli do úschovy vydat.¹⁰² Tyto výjimky nesmí být plošné u všech dětí a je třeba je pečlivě odůvodnit ve spisové dokumentaci dítěte.¹⁰³ Odebrání telefonu zasahuje do vlastnického práva dítěte, případně do práva udržovat kontakt se svou rodinou. Dítě sice obvykle může využít tzv. ústavního telefonu, v konkrétních případech to však nemusí postačovat (několikaminutový telefonát pro dítě nemusí být dostatečný ve srovnání s častým chatováním apod.)

Nad rámec výjimečného odebrání telefonu jako ohrožujícího předmětu je ředitel zařízení oprávněn pouze zakázat aktivní používání telefonu, které však nespočívá v jeho odebrání. Na základě transparentních a jednoznačně stanovených pravidel omezí používání mobilních telefonů například v době školního vyučování, přípravy na vyučování, stravování, komunitních a terapeutických činností či v době nočního klidu. Taková pravidla by měla být součástí vnitřního řádu.¹⁰⁴

Teprve až u dětí, které nemají dostatečnou seberegulaci, je možné stanovit hranice, aby nedošlo nezodpovědným přístupem dítěte k ohrožení jeho vývoje či zdraví. Například se může jednat o dítě, které v důsledku používání telefonu nebude v noci spát, a proto bude unavené ve škole. Domnívám se však, že není možné dětem, u nichž personál zjistí problém při používání mobilního telefonu, přístroj automaticky uschovávat. V první řadě je nutné s dítětem pedagogicky pracovat – je možné v uvážlivé míře nechat dítě pocítit důsledky jeho jednání a přenést na něj zodpovědnost. Nepomůže-li to a používání telefonu dítě nadále reálně ohrožuje, je třeba mu zajistit odbornou psychologickou, terapeutickou či psychiatrickou pomoc.

Samozřejmě u dětí, jež jsou v péči pedopsychiatra, který identifikuje důvod pro omezení telefonu (např. kvůli závislosti), je nezbytné dodržovat léčebný režim. V takovém případě je dítě povinno plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení. Pokud by dítě s psychickými problémy (závislostním jednáním), které je v péči odborníka, neustále porušovalo léčebný režim, **mohou nastat podmínky pro povinnou úschovu jeho mobilního telefonu.**

V průběhu systematických návštěv bylo možné setkat se i s případy, kdy děti na mobilním telefonu domlouvaly jednání, jež se jevílo jako protiprávní (vnesení návykových látek do zařízení či trestnou činnost včetně násilné atd.). Tyto situace samozřejmě vnímám jako velmi závažné. Při úschově mobilu konkrétního

100 Článek 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, § 31 a § 1012 občanského zákoníku. Rovněž srov. standard kvality č. 2.8.

101 Ustanovení § 20 odst. 1 písm. n) zákona o ústavní a ochranné výchově.

102 Ustanovení § 20 odst. 2 písm. d) ve spojení s § 23 odst. 1 písm. g) zákona o ústavní a ochranné výchově.

103 Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv zařízení pro výkon ústavní výchovy, z roku 2022, sp. zn. 33/21/NZ, [eso.ochrance.cz](https://www.eso.ochrance.cz), s. 51.

104 Článek III metodického pokynu MŠMT k úpravě vnitřního řádu školského zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy (č. j. MSMT26924/2018-1).

dítěte je potom především otázkou, do jaké míry má personál za prokázané, že dítě „něco chystá“. Nahlédnutí do elektronické komunikace dítěte (do jeho mobilního telefonu) je nejsnazší a nejefektivnější cesta. Bez souhlasu dítěte však není zákonná.

Zákon o ústavní a ochranné výchově umožňuje zásah do soukromí dítěte pouze v několika případech. Zaprvé, v případě kontroly listovních zásilek (možnost ředitele být u jejich otevření, nikoliv však právo je číst), a to u všech dětí. Zadruhé, v případě, že soud svým rozhodnutím upravil styk dítěte s určitou osobou (např. stanovil asistenci pracovníka zařízení u kontaktu). Zatřetí, v případě, kdy je odůvodněné, aby návštěva proběhla v přítomnosti pracovníka zařízení (zraková a sluchová kontrola), ovšem pouze u dětí s ochrannou výchovou. Pedagogové tedy mají kvůli právní úpravě výrazně omezené možnosti dohlížet nad případnou nežádoucí činností dětí. Mnohdy jim tak nezbyvá než spoléhat na svůj vztah s dětmi a svoji autoritu, že jim děti budou mobilní telefon (a svoji komunikaci v něm) ukazovat dobrovolně.

Jsou mi známy také případy, kdy děti na internetu sdílely erotický obsah. Přesáhne-li chování dítěte hranici, kdy by ho situace již ohrožovala, je možné konkrétnímu dítěti znemožnit přístup k internetu, případně mu telefon uschovat, avšak až po marném vyčerpání pedagogických pokusů o usměrnění dítěte. Samozřejmostí je, že dítě by mělo být předem poučeno o bezpečném chování na internetu.

Dle zjištění z návštěv docházelo přes mobilní telefon i k tzv. kyberšikaně mezi dětmi. Téma šikany je velmi palčivé a mnohdy obtížně řešitelné v praxi. Současně není možné všechny děti, tedy i potenciální oběti, v důsledku obav „trestat“ preventivní úschovou mobilních telefonů. Cestou, jak s šikanou pracovat, je zaměřit se na preventivní práci s ní. V případě, že se v zařízení šikana objeví, je opět možné na základě individuálních důvodů mobil ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost dítěte vzít do úschovy.

Důvodem pro odebírání telefonů není ani bezpečnostní riziko spojené např. s možností požáru v důsledku poruchy telefonu či nabíječky. Některým těmito argumentům a obavám do jisté míry rozumím, i přesto platí základní pravidlo. Děti by měly mít možnost mít u sebe svůj mobilní telefon a používat ho, a to v zásadě bez nutnosti zajišťovat revizi přístrojů. Bezpečnost (především nabíječek, o které půjde zejména) lze vyřešit tak, že zařízení pořídí několik erárních nabíječek mobilních telefonů. Ty lze půjčovat dětem, kterým ředitel uschová jejich nabíječku, která skutečně představuje bezpečnostní riziko.

Riziko případných krádeží mobilních telefonů mezi dětmi lze vyřešit vedením dětí k tomu, aby si mobilní telefony ukládaly do uzamykatelných skříněk, které by každé dítě mělo mít na svém pokoji k dispozici.

Pravidla pro používání telefonu u dětí s uloženou ochrannou výchovou se v jednotlivých zařízeních lišila. Někde mohly mít děti u sebe mobilní telefon neustále, jinde jim byly odebírány na noc (např. z důvodu možnosti nabíjet si telefon pouze v noci na vychovatelně), případně je mohly mít u sebe pouze v době osobního volna.

Obecně je užívání mobilních telefonů u dětí s uloženou ochrannou výchovou méně omezováno. Děti s uloženou ochrannou výchovou mají přísnější pravidla pro samostatné vycházky, návštěvy a dovolenky. Proto je namístě, aby pravidla pro používání a držení mobilních telefonů byla co nejvíce benevolentní, neboť mobilní telefony mohou kompenzovat omezení v jiných oblastech.

Příklad dobré praxe

Děti mohly mít mobilní telefony neustále u sebe. Mobil jim byl odebírán pouze v individuálních případech, kdy ohrožoval výchovu, zdraví a bezpečnost, např. tehdy, když mělo dítě diagnostikovanou závislost na moderních technologiích a psychiatr doporučil přístup k mobilnímu telefonu omezit.

Příklad špatné praxe

Děti měly mobilní telefon u sebe pouze v době od 18:30 do 20:30. Po zbytek času byly telefony uloženy u personálu a děti k nim neměly přístup.

Doporučení zařízením:

5. Mobilní telefon odebírat pouze v individuálních případech, kdy jeho používání ohrožuje výchovu, zdraví a bezpečnost dítěte.

7.2 SAMOSTATNÉ VYCHÁZKY

Jednou z příležitostí, kdy může dítě být fyzicky v kontaktu s rodinou a osobami blízkými, jsou samostatné vycházky. Na rozdíl od dětí s nařízenou ústavní výchovou, které mají na samostatné vycházky právo, jsou v případě dětí s uloženou ochrannou výchovou samostatné vycházky pojímány jako možná odměna za dobré výsledky při plnění povinností. Samostatnou vycházku může ředitel zařízení povolit uložením kladného opatření ve výchově, když nebude ohrožen účel výkonu ochranné výchovy. Samostatná vycházka mimo zařízení může trvat nejvýše 12 hodin.¹⁰⁵ V některých zařízeních měly děti s uloženou ochrannou výchovou režim samostatných vycházek v podstatě obdobný jako děti s nařízenou ústavní výchovou v tomtéž zařízení. Ve většině navštívených zařízení pak byly vycházky dětí s uloženou ochrannou výchovou provázány s hodnotícím systémem. Vzhledem k tomu, že dítě s uloženou ochrannou výchovou nemá ze zákona právo na vycházku, není provázání realizace vycházky s hodnotícím systémem problematické. Nelze také paušálně říci, jak často by měly děti chodit na samostatné vycházky, neboť vždy záleží na projevech jejich chování. Ideálně by však hodnotící systém měl odrážet připravenost dítěte samostatnou vycházku bez problému zvládnout.

Zjištění týkající se samostatných vycházek u dětí s uloženou ochrannou výchovou nepovažuji vzhledem k uvedenému za problematická. Tématem samostatných vycházek se zabývám spíše v souvislosti s péčí o děti s EPCHO, kde vyvstávají problémy spojené s cílovou skupinou zařízení EPCHO, kterou tvoří výhradně děti s uloženou ochrannou výchovou (viz [kapitulu 2](#)).

7.3 NÁVŠTĚVY

Děti s nařízenou ústavní výchovou mohou přijímat v zařízení s vědomím pedagogického pracovníka i návštěvy jiných osob než osob odpovědných za výchovu a dalších blízkých osob.¹⁰⁶ V případě dětí s uloženou ochrannou výchovou mohou na návštěvu bez dalšího osoby odpovědné za výchovu, osoby blízké a oprávnění zaměstnanci OSPOD. Přijetí návštěvy jiných osob je možné za splnění několika podmínek. Jednou z nich jsou dobré výsledky dítěte při plnění povinností, druhou to, že uskutečnění návštěvy není v rozporu s účelem výkonu ochranné výchovy. Pokud jsou tyto podmínky splněny, ředitel zařízení může dítěti kladným opatřením ve výchově návštěvu těchto osob povolit. V odůvodněném případě je dokonce možné tyto návštěvy uskutečnit se zrakovou, případně i sluchovou kontrolou ze strany zaměstnance zařízení.¹⁰⁷

Z našich zjištění vyplývá, že návštěv v zařízení je v porovnání s jinými způsoby kontaktu dítěte s vnějším světem využíváno spíše méně často. Zařízení se i v případě dětí s uloženou ochrannou výchovou stavěla k návštěvám obvykle pozitivně, zřejmě i vzhledem k jejich nízké četnosti.

Příklad dobré praxe

Návštěvy třetích osob jsou možné kdykoliv. Zařízení však důkladně prověřuje, např. přes rodiče dítěte a OSPOD, zda se nejedná o osobu, která by mohla narušit účel ochranné výchovy dítěte – např. drogového dealera.

¹⁰⁵ Ustanovení § 21 odst. 4 písm. a) zákona o ústavní a ochranné výchově.

¹⁰⁶ Ustanovení § 20 odst. 1 písm. o) zákona o ústavní a ochranné výchově.

¹⁰⁷ Ustanovení § 21 odst. 4 písm. b) zákona o ústavní a ochranné výchově.

7.4 POBYT DÍTĚTE MIMO ZAŘÍZENÍ

Děti umístěné v zařízeních realizují své právo udržovat kontakt se svými blízkými také prostřednictvím vícedenních pobytů mimo zařízení, v praxi označovaných jako dovolenky. Ze zákona lze dovodit, že uvedené se týká jak dětí s nařízenou ústavní výchovou, tak dětí s uloženou ochrannou výchovou.¹⁰⁸ Jediným rozdílem je, že u dětí s nařízenou ústavní výchovou mohou dovolenky trvat v rozsahu 30 kalendářních dnů, přičemž tato doba může být prodloužena na základě písemného souhlasu OSPOD. U dětí s uloženou ochrannou výchovou prodloužení dovolenky možné není, pakliže se jedná o první pobyt u dané osoby.¹⁰⁹

Nemohu se zde ubránit srovnání s problematikou samostatných vycházek, kdy zákon jasně stanoví, že dítěti s uloženou ochrannou výchovou může být povolena samostatná vycházka pouze prostřednictvím kladného opatření ve výchově (tedy prakticky za odměnu).¹¹⁰ Důvod této úpravy je zřejmý – pokud by dítě s uloženou ochrannou výchovou automaticky mohlo chodit na samostatné vycházky, existovalo by reálné riziko, že tím bude ohrožen účel výkonu ochranné výchovy, kterým je jak ochrana společnosti, tak ochrana samotného dítěte. Stejně tak v případě návštěv zákon stanoví, že návštěva jiných osob než osob odpovědných za výchovu a osob blízkých je u dětí s uloženou ochrannou výchovou možná pouze prostřednictvím kladného opatření ve výchově.¹¹¹ I v tomto případě je důvodem omezení návštěv zamezit ohrožení účelu výkonu ochranné výchovy.

Jestliže může účel ochranné výchovy ohrozit samostatná vycházka, tím spíše jej může ohrozit vícedenní dovolenka, nehledě na to, že právě vliv původního prostředí nebo osoby, s nimiž se dítě během dovolenky stýká, mohl vést až k uložení ochranné výchovy. Ředitel zařízení by měl ohrožení účelu výkonu ochranné výchovy brát na vědomí při rozhodování o zamítnutí žádosti o dovolenku.

Některá z navštívených zařízení umožňovala dětem s uloženou ochrannou výchovou jezdit na dovolenky zpravidla každý víkend, případně jednou za 14 dnů. Podotýkám však, že některá z nich nebyla s touto praxí zcela ztotožněná, neboť se obávala, že děti během dovolenek budou pokračovat v protiprávní činnosti, jež soudy vedla k uložení ochranné výchovy. Současně se zařízení domnívala, že z hlediska zákona nemají jinou možnost. To však není pravda, neboť mezi oprávnění ředitele patří i zamítnutí dovolenky (přestože OSPOD ji povolí).

Jiná zařízení pouštěla děti na dovolenky až v okamžiku, kdy jejich chování nenaznačovalo, že by během dovolenky pokračovaly v protiprávním jednání. Takovou praxi nekritizuji, neboť je zřejmé, že důvodem pro zamítnutí žádosti o dovolenku v těchto případech bylo zamezit ohrožení účelu výkonu ochranné výchovy. Dodávám, že v takovém případě je vhodné nabídnout rodině jinou formu kontaktu s dítětem, a to návštěvu v zařízení, případně víkendový pobyt rodičů a blízkých v zařízení, pokud to umožňují jeho prostorové podmínky.

Současný stav, kdy zařízení nemají jistotu v tom, zda při rozhodování o povolení dovolenky mohou zohledňovat i případné ohrožení účelu výkonu ochranné výchovy, považuji za nežádoucí. Je na MŠMT jakožto metodickém garantovi, aby zařízením tuto jistotu poskytlo. Přesto konstatuji, že ohrožení účelu výkonu ochranné výchovy je jedním z důvodů pro zamítnutí dovolenky. Není proto třeba zavádět pravidla, podle kterých je možné pustit dítě na dovolenku např. jen jednou za 14 dnů. Pokud je zřejmé, že dítě na dovolence funguje bez problémů, mělo by mít možnost jezdit na dovolenky každý týden.

Doporučení zařízením:

- 6. Umožňovat dětem s uloženou ochrannou výchovou jezdit na dovolenky za předpokladu, že tím nebude narušen účel výkonu ochranné výchovy.**

¹⁰⁸ Ustanovení § 20 odst. 3 ve spojení s § 20 odst. 1 písm. n) zákona o ústavní a ochranné výchově a s § 30 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁰⁹ Ustanovení § 30 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹¹⁰ Ustanovení § 21 odst. 4 písm. a) zákona o ústavní a ochranné výchově.

¹¹¹ Ustanovení § 21 odst. 4 písm. b) zákona o ústavní a ochranné výchově.

8. Prostředí v zařízeních

8.1 STAVEBNĚ-TECHNICKÉ PROSTŘEDKY K ZABRÁNĚNÍ ÚTĚKU A KAMEROVÝ SYSTÉM

Podle zákona o ústavní a ochranné výchově jsou v zařízeních, ve kterých jsou umístěny děti s uloženou ochrannou výchovou, používány speciální stavebně-technické prostředky k zabránění útěku těchto dětí.¹¹² Na základě rozhodnutí ředitele zařízení je dále možné v těchto zařízeních za účelem zajištění bezpečnosti dětí, zaměstnaných osob a svěřeného majetku využívat audiovizuální systémy.¹¹³ Ty je možné využívat pro kontrolu budovy či více budov na jednom ohraničeném pozemku, pro kontrolu vnitřních prostor zařízení, kam nemají děti přístup, a pro kontrolu chodeb, místností určených pro zaměstnance zařízení a oddělené místnosti.¹¹⁴

Navštívená zařízení využívala stavebně-technické prostředky k zabránění útěku dětí ve velké míře. Některá měla vyčleněnu jednu výchovnou skupinu výhradně pro děti s uloženou ochrannou výchovou, zatímco jiná zařízení umísťovala děti do smíšených skupin, takže opatření dopadala i na děti s ústavní výchovou.

Ačkoliv je užití mříží u dětí s uloženou ochrannou výchovou přípustné, **doporučuji zařízením vždy zvážit, zda není vhodnější přistoupit k užití jiných bezpečnostních prvků** (např. nerozbitných skel či pojistek na okno, které zabrání rozbití či úplnému otevření okna). Mříže totiž přirozeně evokují detenční zařízení. To může znesnadňovat dítěti, aby vnitřně přijalo pobyt v zařízení, nebo umocňovat jeho touhu po útěku, což může komplikovat pedagogickou a terapeutickou práci.¹¹⁵

Ohledně kamerových systémů upozorňuji, že i v případě, kdy jejich užití zákon dovoluje, musí ředitel všechny děti a zaměstnance zařízení předem informovat o tom, kde jsou umístěny a jak fungují, tedy co snímají, zda nahrávají i zvuk, zda je z nich pořizován záznam, kdo má k záznamu přístup atd.¹¹⁶ Uvedené se týká i kamer, které nejsou funkční. I přítomnost nefunkčních kamer může totiž v dětech vzbuzovat pocit, že jsou nepřetržitě sledovány, a ovlivňovat tak jejich chování.

Považuji za vhodné zopakovat, že **neexistuje zákonné zmocnění pro umístění mříží a kamerových systémů v prostorech, kde se nacházejí děti s nařízenou ústavní výchovou**. Na to ostatně upozorňujeme již více než 10 let.¹¹⁷ Jejich umístění v takových prostorech proto stejně jako mí předchůdci hodnotím jako nepřípustný zásah do práva dětí na soukromí.¹¹⁸ Znovu tedy zdůrazňuji, že uvedené pravidlo se týká i smíšených zařízení a skupin, neboť na děti s nařízenou ústavní výchovou nesmí dopadat přísnější režim ochranné výchovy. Pokud jsou tedy na jedné skupině děti s uloženou ochrannou výchovou a nařízenou ústavní výchovou společně, **je nutné, aby se stavebně-technické podmínky řídily úpravou mírnější, tedy úpravou pro děti s nařízenou ústavní výchovou**.

Příklad dobré praxe

V zařízení byly ve smíšené skupině děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou. Zařízení se z hlediska materiálně-technického vybavení přizpůsobilo dětem s nařízenou ústavní výchovou. V zařízení tedy nebyly žádné mříže ani kamery.

¹¹² Ustanovení § 15 odst. 1 zákona o ústavní a ochranné výchově.

¹¹³ Ustanovení § 15 odst. 1 zákona o ústavní a ochranné výchově.

¹¹⁴ Ustanovení § 15 odst. 2 zákona o ústavní a ochranné výchově.

¹¹⁵ Zpráva z návštěv zařízení 2022 Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy, sp. zn. 33/21/NZ, [eso.ochrance.cz](https://www.eso.ochrance.cz), str. 61.

¹¹⁶ Ustanovení § 15 odst. 4 zákona o ústavní a ochranné výchově.

¹¹⁷ Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy, z roku 2011, sp. zn. 53/2010/NZ, [eso.ochrance.cz](https://www.eso.ochrance.cz), s. 107, nebo Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv zařízení, v nichž se vykonává ústavní a ochranná výchova 2007, sp. zn. 50/2006/NZ, [eso.ochrance.cz](https://www.eso.ochrance.cz), s. 8.

¹¹⁸ Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv z návštěv zařízení pro výkon ústavní výchovy, z roku 2022, sp. zn. 33/21/NZ, [eso.ochrance.cz](https://www.eso.ochrance.cz), str. 61.

Příklady špatné praxe

Zařízení sídlilo v prostorech historického zámku. Kvůli památkové ochraně byly prakticky na všech oknech mříže, tedy i tam, kde byly děti s nařízenou ústavní výchovou.

Některá zařízení měla zřízenou ošetrovnu, ve které byly mříže. Do ošetrovny byly umísťovány i děti s nařízenou ústavní výchovou.

V některých zařízeních byl v prostorech, kde se pohybovaly děti s nařízenou ústavní výchovou, nainstalován kamerový systém. Kamery nebyly funkční, děti však o jejich nefunkčnosti nevěděly.

Obrázek 8 – mříž na okně ve výchovné skupině, kde se vyskytují děti s nařízenou ústavní výchovou

Obrázek 9 – mříž na okně ve výchovné skupině, kde se vyskytují děti s nařízenou ústavní výchovou

Doporučení zařízením:

- 7. Nevyužívat kamerový systém a stavebně-technické prostředky k zabránění útěku (mříže, katry) v prostorech, kde jsou děti s nařízenou ústavní výchovou.**
- 8. V případě existence kamerového systému v zařízení informovat děti a personál o přítomnosti kamer, způsobu jejich využití a zpracování záznamů.**
- 9. Nefunkční kamery zaslepit či odinstalovat, aby bylo zřejmé, že nejsou využívány.**

8.2 ODDĚLENÁ MÍSTNOST

V zájmu zklidnění agresivního dítěte a stabilizace jeho psychického stavu lze dítě starší 12 let v diagnostickém ústavu, dětském domově se školou nebo výchovném ústavu individuálně umístit do oddělené místnosti. Účelem je zajistit ochranu zdraví a bezpečnosti dítěte samotného, ostatních dětí či pracovníků zařízení. Je tak možné učinit nejdéle na 48 hodin v průběhu 1 měsíce, a to maximálně na 6 hodin

nepřetržitě.¹¹⁹ Ustanovení § 22 odst. 3 zákona o ústavní a ochranné výchově říká, že po dobu pobytu dítěte v oddělené místnosti je mu poskytována péče odborného psychologického nebo terapeutického pracovníka, a to v rozsahu nejméně 6 hodin denně.

Příkaz k umístění dítěte do oddělené místnosti vydává ředitel zařízení a zakládá jej do spisu dítěte. Zákon vyžaduje, aby dítěti bylo bezodkladně po umístění do oddělené místnosti zajištěno lékařské vyšetření. V rámci tohoto vyšetření se zjišťují příčiny agresivity a na jeho základě registrující lékař určí potřebu a četnost lékařských kontrol, popřípadě též potřebu psychologického vyšetření.¹²⁰

O průběhu pobytu dítěte v oddělené místnosti je vedena dokumentace, v níž se zejména evidují poznatky o projevech dítěte významných z hlediska zdravotního, psychologického a speciálně pedagogického, záznamy o poskytované péči odborného pracovníka a o činnostech a zjištěních pracovníků pověřených sledováním stavu dítěte, záznamy o provedených vyšetřeních a záznamy o zpětném zapojení dítěte do kolektivu.¹²¹

Zákon také ukládá speciální stavebně-technické prvky oddělené místnosti,¹²² mezi které neřadí mříže ani klatry. Tento typ stavebně-technických prostředků k zabránění útěku lze využívat jen u dětí s uloženou ochrannou výchovou.¹²³ Blíže se tomuto věnuji výše (viz [kapitulu 8.1](#)).

Z praxe zjištěné v navštívených zařízeních usuzuji, že oddělené místnosti mnohdy nefungují tak, jak to zákon předpokládá. Uvědomuji si však, že zákonné požadavky na umístění dítěte do oddělené místnosti jsou velmi přísné a zařízení je nedodržují zejména proto, že jejich naplnění není v jejich personálních ani provozních možnostech.

Příklady špatné praxe

Některá zařízení za účelem zklidnění a stabilizace agresivního dítěte používala různě nazvané místnosti (např. zdravotní izolace, ošetřovna, terapeutická místnost), jiná zřizovala pro agresivní děti dočasnou výchovnou skupinu. Zařízení u toho však neplnila zákonem dané povinnosti, např. nebyla omezena doba, na kterou bylo možné dítě do místnosti umístit, dětem nebylo bezodkladně zajištěno lékařské vyšetření za účelem zjištění příčin agresivity ani péče odborného psychologického či terapeutického pracovníka v rozsahu nejméně 6 hodin denně.

V některých zařízeních byla oddělená místnost (nazvaná např. zdravotní izolace) využívána pro umísťování dětí po útěcích. Tento postup však nemá zákonnou oporu.

V zařízení pro děti s EPCHO z kapacitních a materiálně-technických důvodů zcela scházela oddělená místnost a děti byly za účelem zklidnění agrese směřovány do svého pokoje. Pokud dítě odmítlo být v pokoji dobrovolně, personál ho tam zamkl, dokud se neuklidnilo. Pokoje přitom nebyly uzpůsobeny tomuto účelu, neboť se zde nacházel nábytek, který mohl při vynaložení síly posloužit jako nástroj k sebepoškozování či útoku. Limitem tohoto řešení je i obsazenost výchovné skupiny, resp. ubytování více dětí v jednom pokoji.

Pokud tedy nebylo v možnostech zařízení dodržet zákonem stanovené požadavky pojící se s umístěním dítěte do oddělené místnosti, zpravidla jsme jim doporučovali, aby tuto místnost používala pouze za účelem zdravotní izolace v případech somatického onemocnění, a nikoliv za účelem zklidnění agresivního dítěte. Dodávám však, že na práci s agresí dětí, potažmo na bezpečnost všech osob, které v zařízení jsou, nelze rezignovat. Současně si uvědomuji, že zařízením obecně k práci s agresí dětí schází další vhodné nástroje,

¹¹⁹ Ustanovení § 22 odst. 1 zákona o ústavní a ochranné výchově.

¹²⁰ Ustanovení § 22 odst. 2 zákona o ústavní a ochranné výchově.

¹²¹ Ustanovení § 22 odst. 4 zákona o ústavní a ochranné výchově.

¹²² Ustanovení § 22 odst. 5 zákona o ústavní a ochranné výchově.

¹²³ Ustanovení § 15 odst. 1 zákona o ústavní a ochranné výchově.

čímž se podrobněji zabývá příslušná kapitola této zprávy (viz [kapitolu 3](#)). Považuji za vhodné také zopakovat, že pracovníci zařízení by měli mít možnost v zájmu ochrany zdraví a života dítěte a ostatních osob využívat i jiných nástrojů než oddělené místnosti, např. bezpečně provádět fyzické intervence, čímž by se umístění do oddělené místnosti mnohdy mohlo i předejít.

Doporučení zařízením:

- 10. Nevyužívat oddělenou místnost, nemůže-li zařízení plnit zákonem dané požadavky na umístění dítěte do této místnosti.**

9. Péče o personál

Podobně jako je tomu v oblasti sociálních služeb,¹²⁴ i v oblasti ústavní výchovy by měli mít pracovníci, kteří pracují s klienty-děti, možnost pravidelné reflexe své práce.¹²⁵ Bez zpětné vazby nelze hodnotit výsledky své práce, plánovat další postupy ani se vyvarovat chyb, kterých se pracovník při výkonu své profese dopustil. Hrozí pak, že pracovník bude neustále opakovat postupy, které on sám vnímá jako dobré, ale které nepřinášejí dlouhodobé očekávané úspěchy. Opakované setkávání s neúspěchem zase může vést k syndromu vyhoření, frustraci a apatii, případně ke vzteku, který může pracovník obracet proti dětem, jejich rodičům, případně proti kolegům.¹²⁶

Aby se vedení zařízení popsaných rizik vyvarovalo, mělo by definovat čas a místo ke sdílení. Ať už se jedná o supervizi, intervizi, kazuistické semináře či balintovské skupiny,¹²⁷ to vše může pracovníkům pomoci reflektovat své vlastní jednání při výkonu profese, a minimalizovat tak riziko vyhoření či profesního selhání.¹¹⁸ Setkání personálu by měla být nastavena s jasnou frekvencí opakování a měla by se zaměřovat na potřeby pedagogického a odborného personálu.

Kromě prevence již zmíněného syndromu vyhoření mohou taková setkání usnadnit jednotnost výchovného působení u jednotlivých zaměstnanců, resp. sjednotit jejich přístup k řešení běžného provozu i mimořádných událostí. Sjednocení přístupu lze přitom vnímat jako zásadní intervenční nástroj promítající se do etického přístupu k umístěným dětem. Jednotnost v přístupu totiž nenabízí prostor pro neočekávané změny, které mnohdy mohou být důvodem pro zhoršení chování umístěných dětí. V neposlední řadě mohou pravidelná podpůrná setkání pracovního týmu napomoci zajistit soudružnost týmu, aniž by případné názorové odlišnosti vyvolávaly konflikty.

Polovina navštívených zařízení zajišťovala svým pracovníkům supervize. Někteří pracovníci však o ně nejevili zájem a nepovažovali je za užitečné. S ohledem na to, že dobrovolnost je jedním ze základních supervizních pravidel, snaha některých ředitelů o podporu pracovníků tímto skončila. Některá zařízení se k podpoře svých pracovníků například právě formou supervize stavěla spíše rezervovaně s tím, že ji nepovažují za užitečnou, a odkazovala na sdílení informací prostřednictvím pravidelných porad týmu. V jednom zařízení kromě supervizí probíhaly rovněž intervize vedené odborným personálem, o které si mohl pedagogický personál v případě potřeby kdykoliv požádat.

Účast na supervizi či jiných podpůrných setkáních samozřejmě nelze vynucovat. V kontextu navštívených zařízení však **potřebu takovéto podpory vzhledem k náročnosti cílové skupiny, častějšímu výskytu mimořádných situací, a tím i vysoké psychické zátěži, které jsou zaměstnanci vystaveni, vnímám o to intenzivněji.** A ačkoliv nepochybuji o tom, že zaměstnanci zařízení si jsou vědomi důležitosti své profese, k níž přistupují mnohdy s velkým osobním nasazením, domnívám se, že bez náhledu zvenčí nemusejí být

124 Bod 10 písm. e) přílohy č. 2 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

125 Standardy kvality č. 3.6 a 3.7.

126 ŽUFNÍČEK, J. Existuje primární prevence rizikového chování v „ústavní péči“? In: Vybraná témata výchovatské praxe [online]. Národní ústav pro vzdělávání, 2012 [cit. 8. 2. 2024]. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/pracoviste_pro_certifikace/Vybrana_temata_vychovatske_praxe_sbornik.pdf, s. 13 a násl.

127 Od kazuistického semináře se liší tím, že předmětem není situace či problém dítěte, ale spíše vzájemný vztah mezi dítětem a pracovníkem, motivace pracovníka a její emoční složka včetně různých psychoanalyticky pojmenovaných procesů, jako například mechanismy přenosu, protipřenosu či projekce, které mohou mít vliv na volbu dalšího postupu.

schopni vykonávat ji bez rizika negativních prvků v jejich působení na děti. Jsem proto přesvědčen, že i přes počáteční nedůvěru, či dokonce odpor k podpůrným nástrojům, lze s tímto tématem pracovat. Je však úlohou vedení zařízení, aby svým pracovníkům dané nástroje dostatečně představilo, poučilo je o jejich přínosech a dalo najevo, že si jejich využívání přeje.

Doporučení zařízením:

- 11. Zajistit personálu prostor pro sdílení a zisk zpětné vazby s cílem minimalizovat riziko syndromu vyhoření či nežádoucího jednání vůči dětem, a podpořit sjednocení přístupu jednotlivých pracovníků k nim.**

Analýza soudních rozhodnutí o uložení ochranné výchovy

Výzkum veřejného ochránce práv 2024

Úvodní slovo

Předkládaná analýza navazuje na obdobnou obsahovou analýzu z roku 2020, která byla zaměřena na soudní rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy.¹ Při jejím zpracování jsme zjistili nejednotný přístup v rozhodovací praxi soudů při rozhodování o umístování dětí do školských zařízení pro výkon ústavní výchovy. S ohledem na skutečnost, že v roce 2021 proběhla série návštěv zařízení, ve kterých se ochranná výchova vykonává, považovali jsme za přínosné provést takto specificky zaměřený výzkum i s ohledem na zjištění učiněná analýzou týkající se nařizování ústavní výchovy.

Výzkum se zaměřil na srovnání důvodů, pro které byla uložena ochranná nebo nařízena ústavní výchova. Z provedených systematických návštěv totiž vyplývá, že nezletilí s nařízenou ústavní výchovou se svými projevy chování mnohdy nijak neliší od těch s ochrannou výchovou, a to včetně páčání trestné činnosti. Jedná se přitom o dva odlišné instituty, které je nutné rozlišovat, neboť plní jiný účel. Ochranná výchova je institutem trestního práva a má následovat v reakci na páčání trestné činnosti nezletilým. Ústavní výchova je pak institutem práva občanského a jedná se o náhradní formu péče, pokud o nezletilého nemohou pečovat jeho rodiče ani jiné osoby (např. pěstouni). Také jsme zjišťovali, v jakých případech nepostačuje uložení mírnějších opatření či zda soud zohledňuje individuální okolnosti nezletilých.

Výzkum je založen na obsahové analýze soudních rozhodnutí o uložení ochranné výchovy a nařízení ústavní výchovy (výzkumná metoda pro systematický a intersubjektivně ověřitelný popis obsahu).² Analýzu jsme provedli na třech souborech rozsudků z roku 2020, které jsme analyzovali zvlášť.

Dva soubory se vztahují k rozsudkům o uložení ochranné výchovy. **První soubor** tvoří 92 rozsudků, které ukládají ochrannou výchovu dětem mladším 15 let. **Druhý soubor** obsahuje 19 rozsudků, kdy soud ukládá ochrannou výchovu mladistvým.

Všech 111 rozsudků jsme získali od školských zařízení. Z celkových 58 oslovených zařízení nám podklady k výzkumu zaslalo 50 z nich. Návratnost tedy představovala téměř devět desetin z celkového počtu zařízení

1 VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy: Zpráva z návštěv zařízení 2022 [online]. Brno: KVOP, 2022 [cit. 5. 9. 2024]. Dostupné z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/10388>, s. 70–85.

2 SCHERER, Helmut. 2004. Úvod do metody obsahové analýzy. In: SCHULZ, Winfried, ed. Analýza obsahu mediálních sdělení. Ed. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2004, s. 29–50.

pro výkon ochranné výchovy (86 %). Počet rozsudků o uložení ochranné výchovy jsme srovnali s daty o uložení ochranné výchovy ze statistické ročenky MŠMT.^{3,4} Orientačně, podle tohoto zdroje, bylo v roce 2020 zhruba 110 dětí a mladistvých evidováno v zařízení ochranné výchovy na základě rozsudku, a lze proto důvodně předpokládat, že náš vzorek je úplný či téměř úplný.⁵

Třetím datovým souborem bylo 47 rozsudků o nařízení ústavní výchovy z výzkumu uskutečněného v roce 2020 týkajícího se dětí s nařízenou ústavní výchovou.⁶ Z původního souboru jsme vybrali rozsudky, kde bylo nařízení ústavní výchovy navázáno na spáchání trestného činu, přestože – jak jsem výše uvedl – je to v rozporu s účelem ústavní výchovy. Výsledky analýzy těchto rozsudků jsme následně porovnali s výsledky rozsudků o uložení ochranné výchovy dětem mladších 15 let.

3 Statistická ročenka školství: výkonové ukazatele školního roku 2019/2020 [online]. Odbor informatiky a statistiky MŠMT, 2022 [cit. 2022-11-28]. Dostupné z <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>.

4 Statistická ročenka školství: výkonové ukazatele školního roku 2020/2021 [online]. Odbor informatiky a statistiky MŠMT, 2022 [cit. 2022-11-28]. Dostupné z <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>.

5 Statistická ročenka členění informace o dětech umístěných do zařízení pro výkon ochranné výchovy podle školního roku, nikoliv podle roku kalendářního. Náš výzkum vybíral rozhodnutí v kalendářním roce 2020, přičemž podle statistické ročenky bylo za celý školní rok 2019/2020 umístěno do zařízení pro výkon ochranné výchovy 101 nezletilých a za celý školní rok 2020/2021 tam bylo umístěno 117 nezletilých.

6 VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy: Zpráva z návštěv zařízení 2022 [online]. Brno: KVOP, 2022 [cit. 5. 9. 2024], s. 70–85. Dostupné z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/10388>.

Shrnutí

1. Děti mladší 15 let s ochrannou výchovou a s ústavní výchovou se **v podobné míře** dopouštěly **podobných protiprávních činů**, s několika výjimkami. Nejčastěji šlo o **krádež**. Té se dopustily zhruba **dvě třetiny dětí s ústavní výchovou** (64 %), ale pouze necelá polovina dětí s ochrannou výchovou (45 %). **Ochranná výchova byla necelé polovině dětí uložena za loupež** (43 %), která se u dětí s ústavní výchovou téměř nevyskytovala (4 %). Soud také výrazně častěji ukládal ochrannou výchovu za výtržnictví, nebezpečné vyhrožování, neoprávněné opatření platebního prostředku a vraždu.
2. V několika analyzovaných případech soudům **stačil k uložení ochranné výchovy nezletilým jen jeden spáchaný protiprávní čin**. U třetiny dětí v rozsudku o uložení ochranné výchovy soud posuzoval jen jeden protiprávní čin (33 %). U **desetiny všech dětí** (11 %) soud nezmiňoval žádné jiné protiprávní jednání nad rámec posuzovaného činu. Těmto dětem tak **k uložení ochranné výchovy stačilo spáchat pouze jeden čin jinak trestný**. Nejčastěji se jednalo o vyhrožování, vraždu a nakládání s omamnými látkami. U **mladistvých** stačil k uložení ochranné výchovy jeden posuzovaný čin **ve čtvrtině případů** (25 %), přičemž šlo výhradně o loupež a krádež.
3. Jedním z faktorů, který **ovlivňoval, zda soud uložil ochrannou výchovu**, nebo nařídil ústavní výchovu, byla **úroveň agresivity doprovázející páčání posuzovaného protiprávního činu**. Rozsudky častěji popisují projevy agresivního chování při páčání protiprávního činu u nezletilých s uloženou ochrannou výchovou než u těch s nařízenou ústavní výchovou. Páčání činu doprovázela agrese u téměř dvou třetin dětí s ochrannou výchovou (60 %) a necelé pětiny dětí s ústavní výchovou (19 %).
4. Soudy **dětem spíše uložily ochrannou výchovu**, než nařídily ústavní výchovu, pokud jejich **prostředí hodnotily jako kriminogenní** (tj. bezprostřední okolí dítěte motivuje, vyvolává, usnadňuje nebo podporuje páčání protiprávních činů). Přibližně polovina rozsudků o uložení ochranné výchovy (51 %) označila prostředí dítěte za kriminogenní, zatímco v případech nařízení ústavní výchovy soud hodnotil prostředí dítěte jako kriminogenní přibližně ve čtvrtině rozsudků (26 %).
5. Soudy uvedly **velmi rozdílné dlouhodobé problémy v chování** u dětí s ochrannou a ústavní výchovou. Nejčastějším doprovodným jevem u **dětí s ochrannou výchovou** bylo dlouhodobé **agresivní chování** (78 %), přičemž u dětí s nařízenou ústavní výchovou popisoval soud projevy agresivity v přibližně polovině případů (51 %). U **dětí s ústavní výchovou** soudy nejčastěji uváděly méně závažné, zato dlouhodobé **konfliktní chování** (81 %), které se u dětí s ochrannou výchovou objevilo v méně než

desetině případů (7 %). Výrazně častěji se u dětí s ochrannou výchovou objevovala trestná činnost nad rámec posuzovaného činu a útěky z domova či ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

6. Ačkoliv by nezletilí měli být umístěni do zařízení poblíž svých rodin, **více než čtvrtina nezletilých s ochrannou výchovou žije daleko od nich**. Přibližně čtvrtina dětí pobývá v zařízení, jehož dojezdová vzdálenost přesahuje 100 km (27 %). Mladiství jsou od svých rodin takto vzdáleni častěji, a to dokonce v přibližně třetině případů (32 %).

Právní úprava

Ochranná výchova je jedním z trestních opatření, které soudy mohou ukládat dětem a mladistvým za spáchání protiprávních činů uvedených v trestním zákoníku. Má dítě či mladistvého ochránit před škodlivými vlivy, umožnit vytvoření podmínek pro jeho správný sociální a duševní vývoj a současně ochránit společnost před páčáním dalších protiprávních činů.⁷ Důvody, pro které soudy mohou ochrannou výchovu uložit, se liší v závislosti na věku, přesněji řečeno na trestní odpovědnosti pachatele protiprávního činu spojené s jeho věkem. Právní úprava rozlišuje dva obecné případy pachatelů:

1. **Dítě** – pachatel protiprávního činu, který v době jeho spáchání nedovršil patnáctý rok věku.⁸
2. **Mladistvý** – pachatel protiprávního činu, který v době jeho spáchání dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok věku.⁹

Dítě do dovršení patnáctého roku věku není trestně odpovědné.¹⁰ Pokud se tedy dopustí protiprávního skutku, jedná se o tzv. „**čin jinak trestný**“, tedy čin, který by při jeho spáchání trestně odpovědnou osobou byl trestným činem. Ochrannou výchovu soud může dítěti uložit tehdy, pokud ve věku dvanácti až patnácti let spáchá čin jinak trestný, za který trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu,¹¹ tedy trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, případně na doživotí.¹² Jedná se tedy o zvlášť závažné zločiny. Ochrannou výchovu může soud dítěti uložit také tehdy, pokud to odůvodňuje povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy.¹³ Jde o poměrně abstraktní vymezení, které poukazuje na závažnost povahy a způsobu provedení činu jinak trestného.

7 Ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (o soudnictví ve věcech mládeže).

8 Ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

9 Ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

10 Ustanovení § 25 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.

11 Ustanovení § 93 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

12 Ustanovení § 54 odst. 1 trestního zákoníku.

13 Ustanovení § 93 odst. 2 a 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Mladistvý je od okamžiku dovršení patnáctého roku věku trestně odpovědný. Na rozdíl od dítěte se tedy může dopustit trestného činu. Trestný čin spáchaný mladistvým právní úprava označuje jako tzv. „**provinění**“.¹⁴ Soud může mladistvému uložit ochrannou výchovu tehdy, jestliže o jeho výchovu není náležitě postaráno, dosavadní výchova byla zanedbána nebo prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a zároveň uložení výchovných opatření nepostačuje.¹⁵ Soud může ochrannou výchovu uložit, pokud podle něj splní lépe svůj účel než uložení trestu odnětí svobody.

Ochranná výchova se odehrává ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy¹⁶ (konkrétně v diagnostických ústavech, dětských domovech se školou a výchovných ústavech). O umístění dítěte nebo mladistvého do konkrétního zařízení rozhoduje příslušný diagnostický ústav.¹⁷ Ochranná výchova trvá do osmnáctého roku věku, případně do doby, než dosáhne svého účelu.¹⁸ V odůvodněných případech ji může soud prodloužit až do devatenácti let.¹⁹ Výkon ochranné výchovy není v současnosti pevně institucionálně oddělen od výkonu výchovy ústavní.

14 Ustanovení § 6 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

15 Ustanovení § 22 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

16 Ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

17 Ustanovení § 82 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

18 Ustanovení § 22 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

19 Ustanovení § 22 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Analýza výsledků obsahové analýzy

Cílem našeho výzkumu bylo prozkoumat soudní praxi v oblasti ukládání ochranné výchovy. Za tímto účelem jsme porovnali zákonem stanovené důvody uložení ochranné výchovy s důvody uvedenými v rozsudcích nařizujících ústavní výchovu nezletilým, kteří se dopouštějí protiprávního jednání. Výzkum také předkládá analýzu rozsudků uložení ochranné výchovy mladistvým.

Výsledky předkládáme zvlášť pro děti a zvlášť pro mladistvé.

Výzkum jsme rozdělili na několik oblastí:

- » První zkoumanou oblastí byla povaha protiprávních činů, jejich četnost a okolnosti jejich spáchání (kapitola 1).
- » Druhá oblast vychází z předpokladu, že sociální prostředí hraje významnou roli ovlivňující chování dětí a mladistvých.²⁰ Děti a mladistvé mohou ovlivňovat negativní společenské jevy, které se vyskytují v jejich okolí, či mohou být k trestné činnosti nuceni aktivním či pasivním nátlakem.²¹ Z tohoto důvodu jsme se rozhodli sledovat, jak soudy hodnotí sociální zázemí dětí a mladistvých (kapitola 2).
- » Třetí zkoumaná oblast vycházela z předpokladu, že účelem uložení ochranné výchovy je mimo jiné vytvořit podmínky pro rozvoj osobnosti dítěte, posílit jeho psychické a fyzické zdraví a osobnostní odolnost, a to především u dětí z dysfunkčního sociálního prostředí nebo s poruchami chování, a připravit tyto děti na plnohodnotný život ve společnosti.²² V tomto ohledu nás zajímalo, jaké charakteristiky nezletilých se objevují v odůvodnění rozhodnutí o uložení ochranné výchovy (kapitola 3).
- » Poslední část navazovala na předchozí výzkum o ústavní výchově,²³ ve kterém nás zajímalo, zda soudy zohledňují dojezdovou vzdálenost rodiny nezletilého do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy (kapitola 4).

20 PALKOSKOVÁ, Mirka. 2019. Děti s projevy delikventního chování v institucionální výchově: Zpráva z odborného a terénního výzkumu 2016–2018. 2019, s. 5.

21 Tamtéž, s. 4.

22 Tamtéž, s. 13.

23 VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy: Zpráva z návštěv zařízení 2022 [online]. Brno: KVOP, 2022 [cit. 5. 9. 2022]. Dostupné z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/10388>, s. 70–85.

1. Analýza protiprávních činů vedoucích k uložení ochranné výchovy

První kapitola se věnuje analýze protiprávních činů navázaných na rozsudky o uložení ochranné výchovy a nařízení ústavní výchovy u mladistvých, tedy pachatelů ve věku mezi 15 a 18 lety, a dětí, tedy pachatelů mladších 15 let. Tato kapitola je rozdělena do několika okruhů:

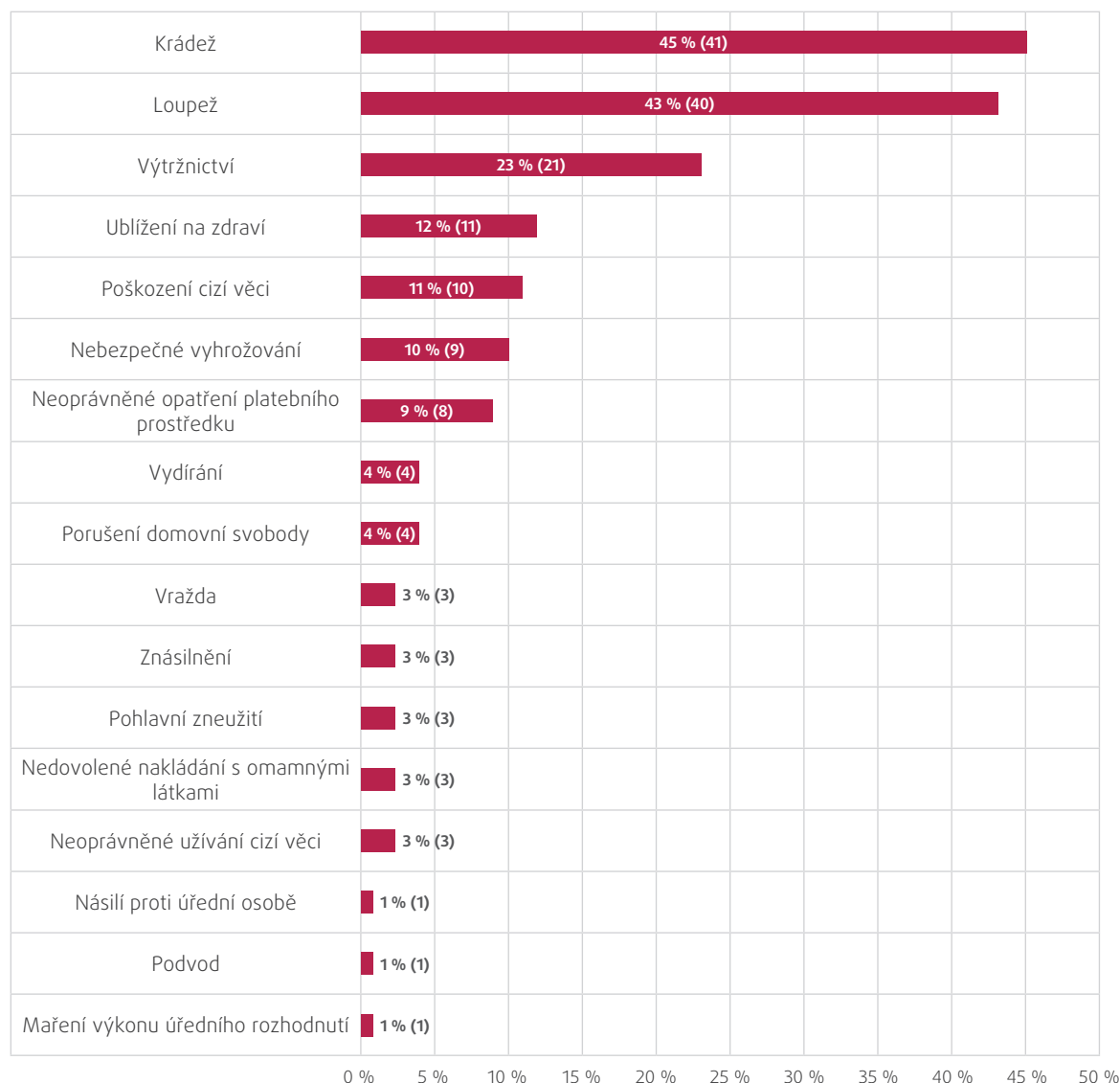
- » povaha protiprávních činů u dětí a mladistvých (kap. 1.1),
- » počet protiprávních činů, které spáchalo každé dítě nebo mladistvý (kap. 1.2),
- » zda se jednalo o dokonané trestné činy páchané bez spolupachatelství (kap. 1.3) a
- » další vybrané okolnosti jejich spáchání (kap. 1.4).

1.1 POVAHA SPÁCHANÝCH PROTIPRÁVNÍCH ČINŮ

1.1.1 POVAHA SPÁCHANÝCH ČINŮ JINAK TRESTNÝCH U DĚTÍ

Analyzovali jsme 92 rozsudků o uložení ochranné výchovy dětem, které souhrnně zahrnovaly přes 369 spáchaných činů jinak trestných. Jak ukazuje graf 1, téměř polovina dětí se dopustila krádeže (45 %). Podobný poměr dětí spáchalo loupež (43 %). Necelá čtvrtina dětí se v souvislosti s uložením ochranné výchovy dopustila výtržnictví (23 %). Přibližně desetina dětí poškodila cizí věc (11 %) nebo si neoprávněně přisvojila platební prostředek (9 %). V rozsudcích se objevovaly i násilné činy jinak trestné. Více než desetina dětí spáchala ublížení na zdraví (12 %), desetina dětí se dopustila nebezpečného vyhrožování (10 %) a čtyři děti spáchaly vydírání (4 %, 4 z 92). O jedno dítě méně spáchalo vraždu (3 %, 3 z 92), znásilnění (3 %, 3 z 92) a pohlavní zneužití (3 %, 3 z 92).

Graf 1 – Povaha protiprávního činu u dětí s ochrannou výchovou (N=92)

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, protože jeden rozsudek mohl být zařazen do více kategorií.

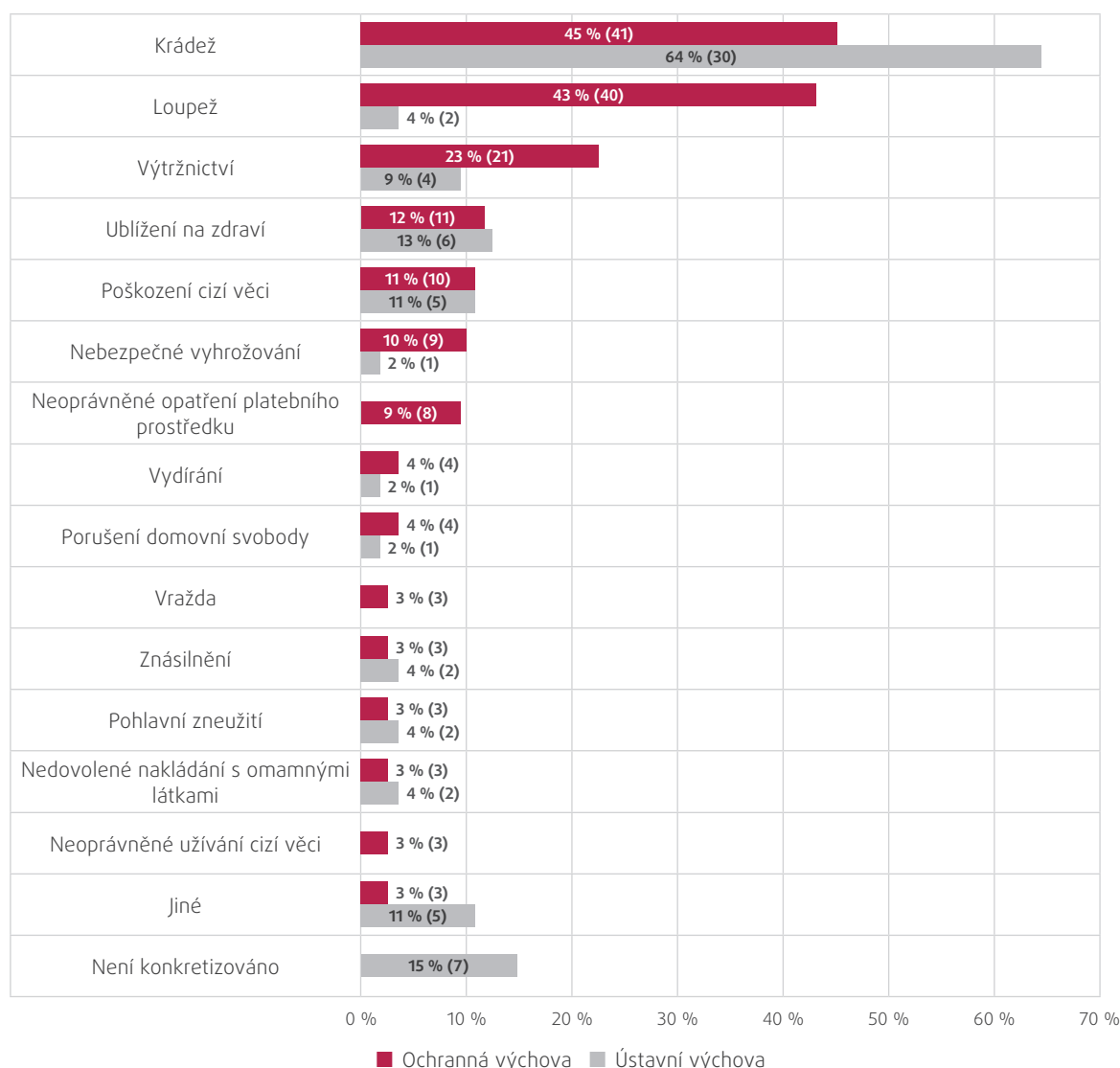
Pro srovnání jsme sledovali povahu spáchaných činů jinak trestných u dětí, kterým byla nařízena ústavní výchova (graf 2). Podobně jako tomu bylo u dětí s ochrannou výchovou, i tyto děti nejčastěji spáchaly krádež. Té se dopustily téměř dvě třetiny dětí s nařízenou ústavní výchovou (64 %), u dětí s uloženou ochrannou výchovou to byla méně než polovina (45 %). Druhým nejčastěji spáchaným činem jinak trestným u dětí s nařízenou ústavní výchovou bylo ublížení na zdraví, kterého se dopustila méně než šestina dětí (13 %), což je podobný poměr jako u dětí s uloženou ochrannou výchovou (12 %). Shodný poměr dětí s ochrannou a ústavní výchovou spáchalo poškození cizí věci, přibližně desetina dětí u obou skupin (11 %). Téměř čtvrtina dětí s ochrannou výchovou se dopustila výtržnictví (23 %), což bylo výrazně více než děti s ústavní výchovou, u kterých tento čin spáchala méně než desetina (9 %).

Výrazně více dětí s uloženou ochrannou výchovou než s výchovou ústavní se dopustilo činů násilné povahy, přičemž nejvýraznější rozdíl je u násilné majetkové trestné činnosti. Více než dvě pětiny rozsudků o uložení ochranné výchovy zahrnovaly loupež (43 %), zatímco tento čin spáchaly jen dvě děti s výchovou ústavní (4 %, 2 ze 47). Nebezpečné vyhrožování spáchala desetina dětí s ochrannou výchovou (10 %, 9 z 92) a jen jedno dítě s ústavní výchovou (2 %, 1 ze 47). Jen jedno dítě s ústavní výchovou se dopustilo vydírání (2 %, 1 ze 47), které spáchaly čtyři děti s ochrannou výchovou (4 %, 4 z 92). Ústavní výchova nebyla nařízena žádnému dítěti v souvislosti se spácháním činu vraždy, zatímco ochranná výchova v souvislosti s tímto činem byla uložena třem dětem (3 %, 3 z 92). Poměr mezi oběma skupinami dětí byl srovnatelný jen u znásilnění

a pohlavního zneužití, kterého se dopustily jen nižší jednotky dětí s ústavní výchovou (4 %, 2 ze 47 u obou trestných činů) i s ochrannou výchovou (3 %, 3 z 92 u obou trestných činů).

Protiprávní činy, které se vyskytovaly jen v jednom rozsudku nebo nebyly právně kvalifikovány, jsme zařadili do kategorie Jiné. V této kategorii se vyskytoval větší poměr dětí s ústavní výchovou (11 %) než s výchovou ochrannou (3 %, 3 z 92). V rámci této kategorie se desetina dětí s nařízenou ústavní výchovou dopustila majetkové trestné činnosti, fyzického napadení, porušení osobní svobody, řízení bez řidičského oprávnění atd. (11 %). U dětí s ochrannou výchovou se jednalo o podvod, násilí proti úřední osobě a maření výkonu úředního rozhodnutí (3 %). Zatímco rozhodnutí o uložení ochranné výchovy konkretizovala všechny protiprávní činy, šestina rozsudků o ústavní výchově nespecifikovala, o jaký čin jinak trestný se jednalo (15 %).

Graf 2 – Povaha protiprávního činu u dětí s ochrannou výchovou a dětí s ústavní výchovou (N1=92, N2=47)

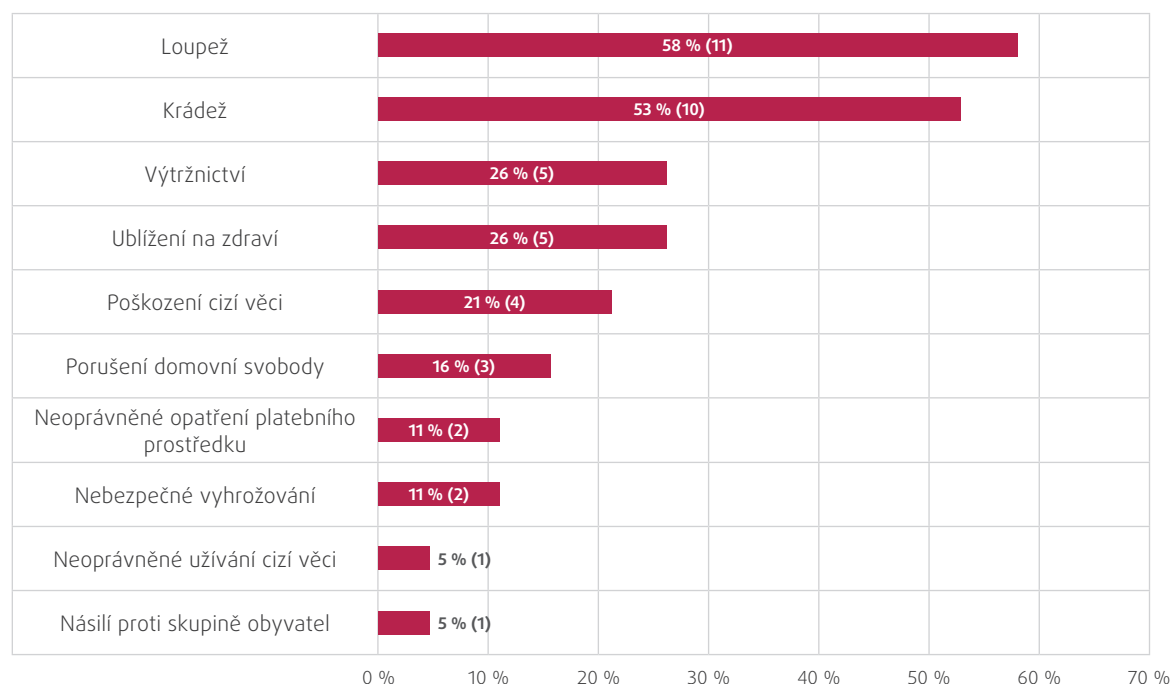
Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, protože jeden rozsudek mohl být zařazen do více kategorií.

1.1.2 POVAHA SPÁCHANÝCH PROVINĚNÍ U MLADISTVÝCH

Analyzovali jsme 19 rozsudků o uložení ochranné výchovy mladistvým, které celkem zahrnovaly přes 75 spáchaných provinění. Ochrannou výchovu lze mladistvému uložit i z jiných důvodů, než je páchaní trestné činnosti. Proto nás zajímalo, zda se takové případy vyskytovaly i v našem výzkumném souboru. Ukázalo se, že každý rozsudek obsahoval alespoň jeden protiprávní čin, na jehož základě byla mladistvému uložena ochranná výchova.

Jak ukazuje graf 3, u mladistvých byla ochranná výchova nejčastěji uložena ve spojení s podobnými skutky jako u dětí s ochrannou výchovou. Téměř dvě třetiny mladistvých spáchaly loupež (58 %) a více než polovina krádež (53 %). Přibližně čtvrtinu všech případů tvořilo výtržnictví (26 %) a ublížení na zdraví (26 %). Více než pětina mladistvých se dopustila poškození cizí věci (21 %) a přibližně šestina porušila domovní svobodu (16 %). Ostatní protiprávní činy byly spáchány v jednotkách případů.

Graf 3 – Povaha protiprávních činů u mladistvých s ochrannou výchovou (N=19)

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, protože jeden rozsudek mohl být zařazen do více kategorií.

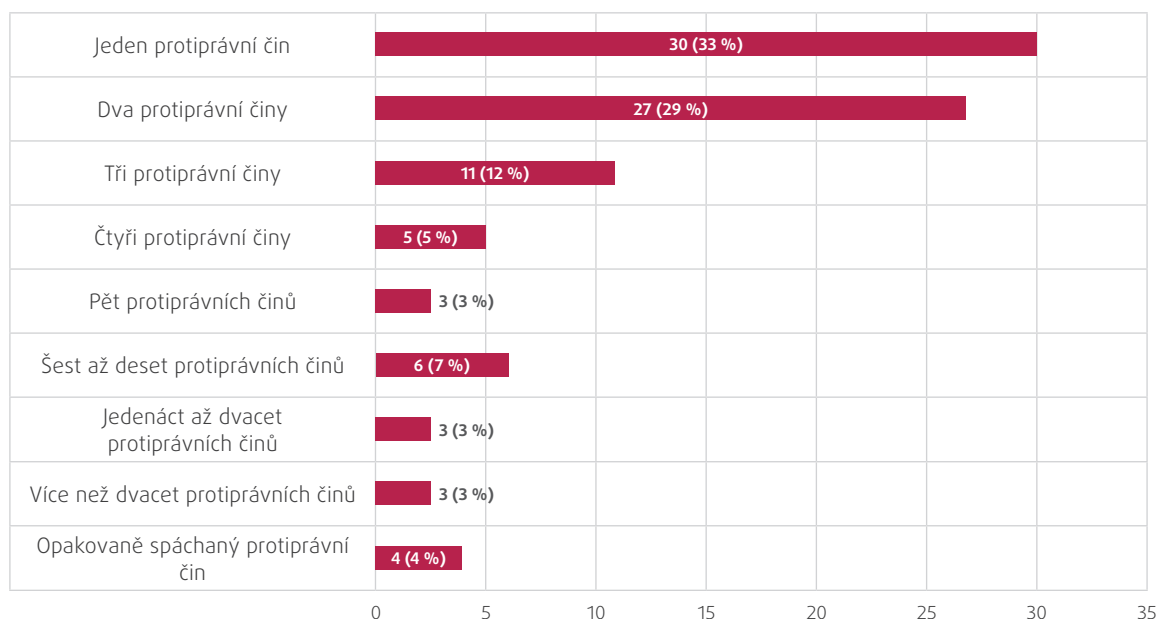
1.2 POČET PROTIPRÁVNÍCH ČINŮ SPÁCHANÝCH JEDNÍM NEZLETILÝM

1.2.1 POČET ČINŮ JINAK TRESTNÝCH SPÁCHANÝCH JEDNÍM DÍTĚTEM

Vzhledem k tomu, že se každý nezletilý dopustil různého množství činů jinak trestných, rozhodli jsme se zjistit počet protiprávních činů spáchaných jedním dítětem. Pokud se jedno dítě dopustilo protiprávního činu opakovaně, počítali jsme každý výskyt spáchání samostatně.

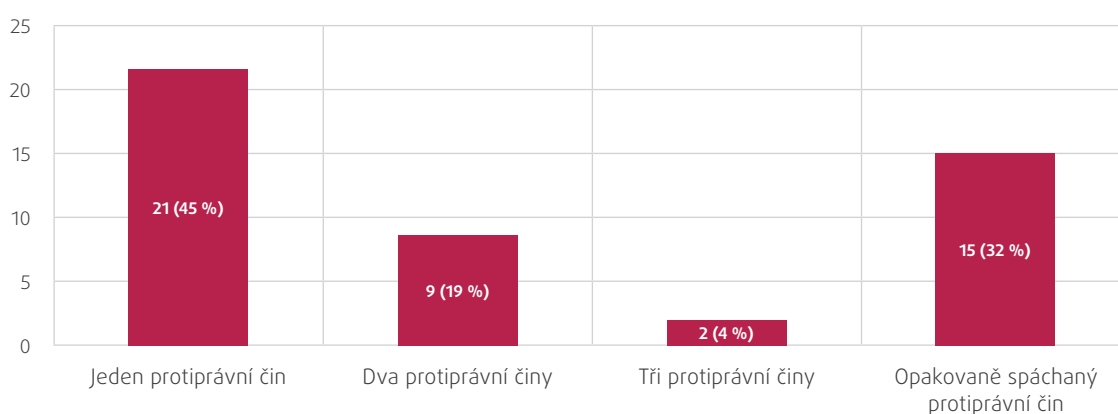
Jak je patrné z grafu 4, čím vyšší byl počet protiprávních činů, tím méně dětí se jich dopustilo, přičemž přes čtyři pětiny všech dětí spáchalo pět a méně činů jinak trestných (83 %). Třetina dětí mladších 15 let spáchala jen jeden čin (33 %). Více než čtvrtina dětí spáchala dva protiprávní činy (27 %) a více než desetina dětí spáchala tři činy (12 %). Pět dětí (5 %, 5 z 92) spáchalo čtyři protiprávní činy a tři děti (3 %, 3 z 92) spáchaly pět činů jinak trestných. Tři děti (3 %, 3 z 92) spáchaly více než 20 protiprávních činů. Z toho jedno dítě se v souvislosti s uložením ochranné výchovy dopustilo 36 činů jinak trestných, což byl nejvyšší zaznamenaný počet. U čtyř dětí jsme nebyli schopni určit přesný počet spáchaných protiprávních činů, protože soud v rozsudku pouze uvedl, že daný čin byl spáchán opakovaně (4 %, 4 z 92).

Graf 4 – Počet posuzovaných spáchaných činů jinak trestných na jedno dítě s ochrannou výchovou (N=92)

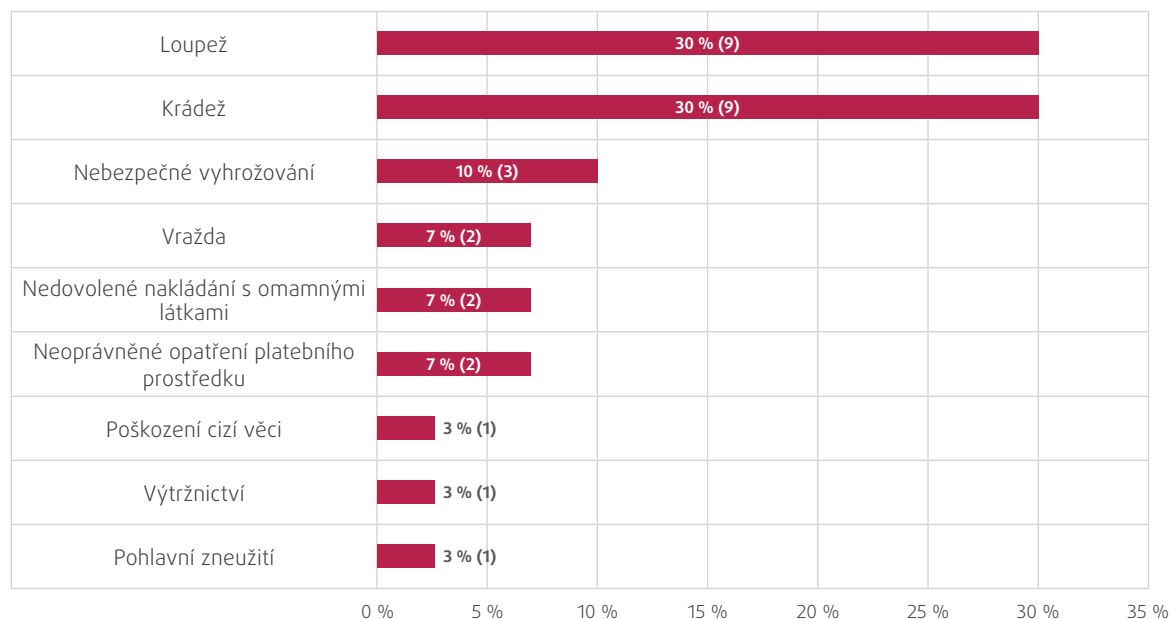
Dále nás zajímalo, zda se počet protiprávních činů dětí s ochrannou výchovou výrazně liší od počtu spáchaných činů dětí s ústavní výchovou (graf 5). Téměř polovina dětí s nařízenou ústavní výchovou spáchala jeden čin jinak trestný (45 %), přičemž trend vykazoval podobně sestupnou tendenci jako u dětí, kterým byla uložena ochranná výchova. Soud nařídil ústavní výchovu za dva protiprávní činy necelé pětině dětí (19 %). Tři činy jinak trestné spáchaly dvě děti (4 %, 2 ze 47). V přibližně třetině případů se u dětí s ústavní výchovou objevily rozsudky, ve kterých bylo uvedeno, že dítě spáchalo jeden protiprávní čin opakovaně bez určení jejich přesného počtu (32 %).

Graf 5 – Počet posuzovaných spáchaných činů jinak trestných na jedno dítě s ústavní výchovou (N=47)

Dále nás zajímala povaha protiprávních činů u dětí, kterým byla uložena ochranná výchova na základě spáchání pouze jednoho činu jinak trestného (graf 6). Téměř třetina se dopustila loupeže (30 %, 9 z 30) a stejný počet spáchal krádež (30 %, 9 z 30). Tři z těchto dětí se dopustily nebezpečného vyhrožování (10 %, 3 z 30). O jedno dítě méně spáchalo vraždu (7 %, 2 z 30), nedovolené nakládání s omamnými látkami (7 %, 2 z 30) a neoprávněné opatření platebního prostředku (7 %, 2 z 30).

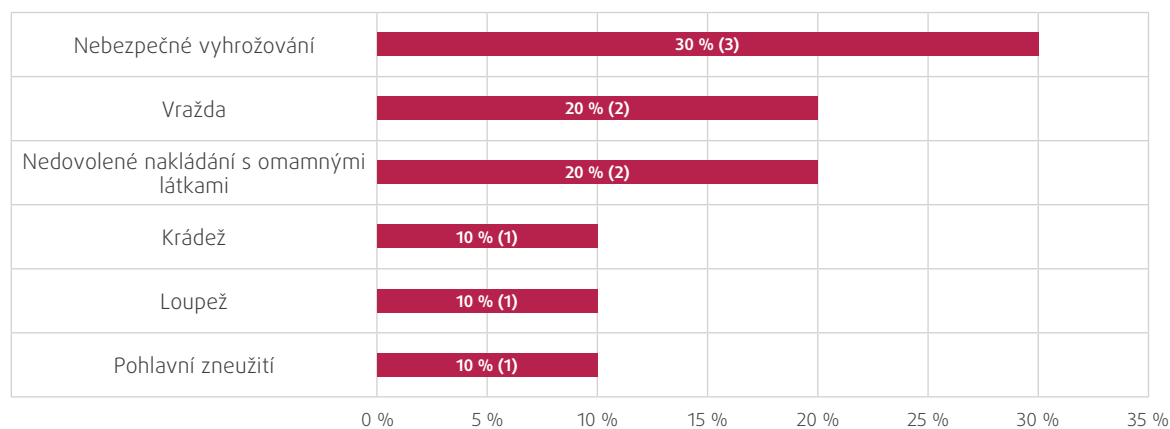
Graf 6 – Povaha posuzovaných protiprávních činů u dětí, kterým byla uložena ochranná výchova na základě spáchání jednoho protiprávního činu (N=30)

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, protože jeden rozsudek mohl být zařazen do více kategorií.

U některých dětí, kterým byla uložena ochranná výchova na základě spáchání jednoho protiprávního činu, soud v rozsudku uvedl i předchozí trestnou činnost. Proto nás zajímalo, u kterých protiprávních činů uložil soud dítěti ochrannou výchovu, ačkoliv posuzovanému činu nepředcházelo žádné další protiprávní jednání (graf 7). Celkově soud uložil ochrannou výchovu na základě spáchání jednoho činu jinak trestného přibližně desetinu všech dětí (11 %, 10 z 92). Soud uložil ochranou výchovu třem dětem na základě spáchání nebezpečného vyhrožování (30 %, 3 z 10). Dvě děti spáchaly protiprávní čin vraždy (20 %, 2 z 10) a dvě děti spáchaly nedovolené nakládání s omamnými látkami (20 %, 2 z 10). Po jednom dítěti spáchalo majetkové trestné činy (loupež 10 %, 1 z 10; krádež 10 %) a pohlavní zneužití (10 %, 1 z 10).

Graf 7 – Povaha protiprávních činů u dětí, které neměly v rozsudku uvedenou předchozí trestnou činnost a zároveň jim byla uložena ochranná výchova na základě spáchání jednoho protiprávního činu (N=10)

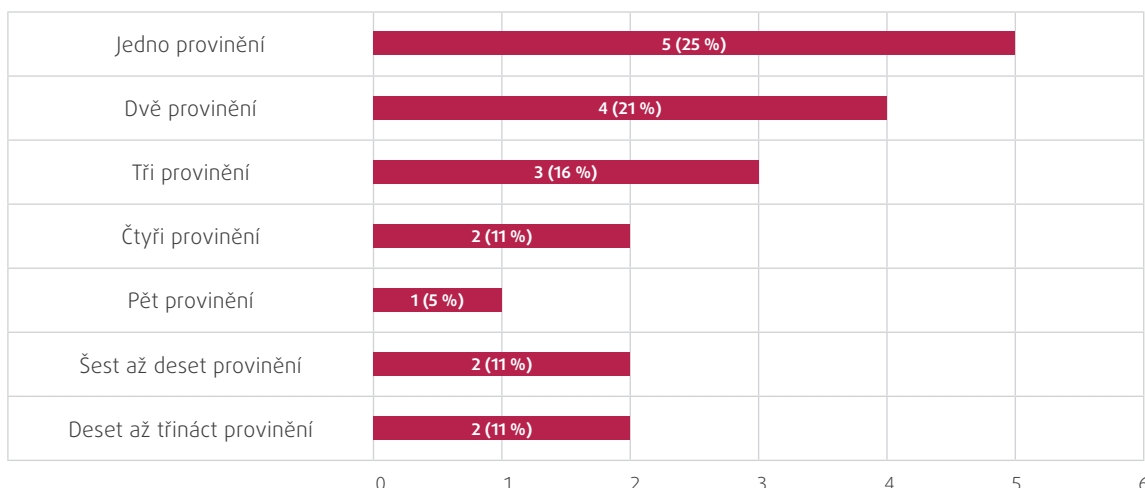

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, protože jeden rozsudek mohl být zařazen do více kategorií.

1.2.2 POČET PROVINĚNÍ SPÁCHANÝCH JEDNÍM MLADISTVÝM

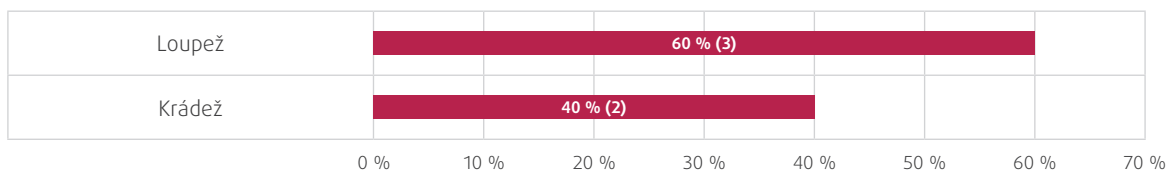
Počet spáchaných provinění jsme zjišťovali i u mladistvých, kterým byla uložena ochranná výchova (graf 8). I zde měl graf sestupnou tendenci, přičemž nejvíce mladistvých, jedna čtvrtina, spáchalo jedno provinění (25 %, 5 z 19). Čtyři mladiství spáchali dvě provinění (21 %, 4 z 19) a tři mladiství spáchali tři provinění (16 %, 3 z 19). Pouze dva mladiství se dopustili čtyř provinění (11 %, 2 z 19). Pět a více provinění spáchalo pět mladistvých (25 %, 5 z 19), nejvíce provinění spáchal jeden mladistvý, celkem 13 protiprávních činů.

Graf 8 – Počet posuzovaných spáchaných provinění u mladistvých s ochrannou výchovou (N=19)

Dále nás zajímalo, jaká byla povaha protiprávních činů u mladistvých, kterým byla uložena ochranná výchova na základě spáchání pouze jednoho provinění (graf 9). U všech těchto mladistvých se jednalo o nejčastěji páchaná provinění, tj. tři mladiství spáchali loupež (60 %, 3 z 5) a dva mladiství spáchali krádež (40 %, 2 z 5).

Graf 9 – Počet posuzovaných spáchaných provinění u mladistvých, kterým byla uložena ochranná výchova na základě spáchání jednoho protiprávního činu (N=5)

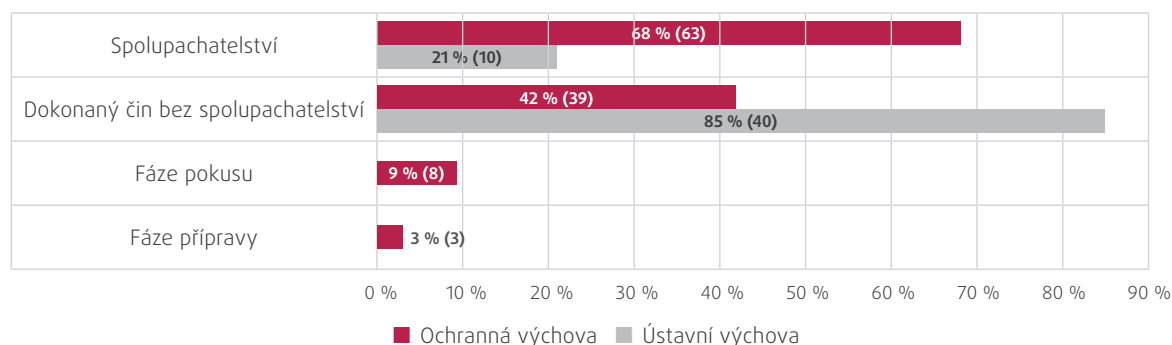

1.3 FÁZE PROTIPRÁVNÍHO ČINU A SPOLUPACHATELSTVÍ

1.3.1 FÁZE PROTIPRÁVNÍHO ČINU A SPOLUPACHATELSTVÍ U DĚTÍ

Rovněž nás zajímala fáze protiprávního činu (zda byl čin spáchán ve stadiu pokusu, přípravy), a zda bylo dané dítě spolupachatelem. Graf 10 poukazuje na skupinový charakter páchaní protiprávních činů u dětí s uloženou ochrannou výchovou na rozdíl od dětí s nařízenou ústavní výchovou. Více než dvě třetiny dětí s ochrannou výchovou spáchaly alespoň jeden protiprávní čin jako spolupachatelé (68 %), což u dětí s ústavní výchovou byla přibližně pětina (21 %). Dokonané trestné činy spáchaly samostatně více než čtyři pětiny dětí s nařízenou ústavní výchovou (85 %) a přibližně dvě pětiny dětí s uloženou ochrannou výchovou (42 %). Necelá desetina dětí s uloženou ochrannou výchovou spáchala čin jinak trestný ve fázi pokusu (9 %) a tři děti s ochrannou výchovou spáchaly protiprávní čin ve fázi přípravy (3 %, 3 z 92). Tyto kategorie se u dětí s ústavní výchovou vůbec nevyskytovaly.

Graf 10 – Fáze protiprávního činu a spolupachatelství u dětí s ochrannou výchovou a dětí ústavní výchovou (N1=92, N2=47)

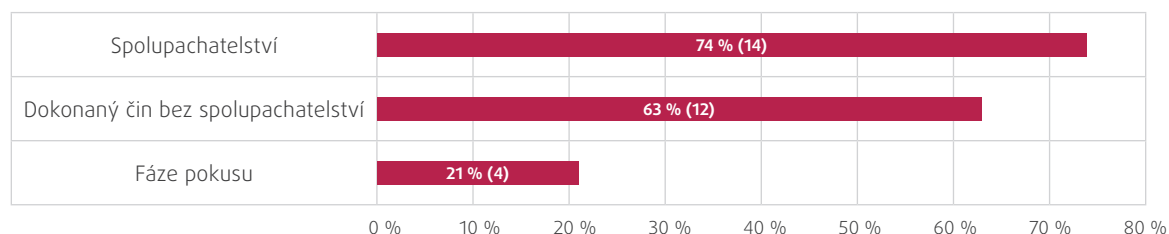

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, protože jeden rozsudek mohl být zařazen do více kategorií.

1.3.2 FÁZE PROTIPRÁVNÍHO ČINU A SPOLUPACHATELSTVÍ U MLADISTVÝCH

Fáze protiprávního činu a spolupachatelství jsme sledovali i u mladistvých, kterým byla uložena ochranná výchova. Jak ukazuje graf 11, nejvíce mladistvých, téměř tři čtvrtiny (74 %), spáchalo dané provinění jako spolupachatelé. Necelé dvě třetiny mladistvých spáchaly dokonané provinění samostatně (63 %). Přibližně pětina mladistvých (21 %), kterým byla uložena ochranná výchova, spáchala protiprávní čin ve stadiu pokusu.

Graf 11 – Spolupachatelství a fáze protiprávního činu u mladistvých s ochrannou výchovou (N=19)

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, protože jeden rozsudek se mohl týkat více provinění s různými specifikacemi.

1.4 VYBRANÉ OKOLNOSTI SPÁCHÁNÍ TRESTNÉHO ČINU

1.4.1 AGRESE PŘI PÁCHÁNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI

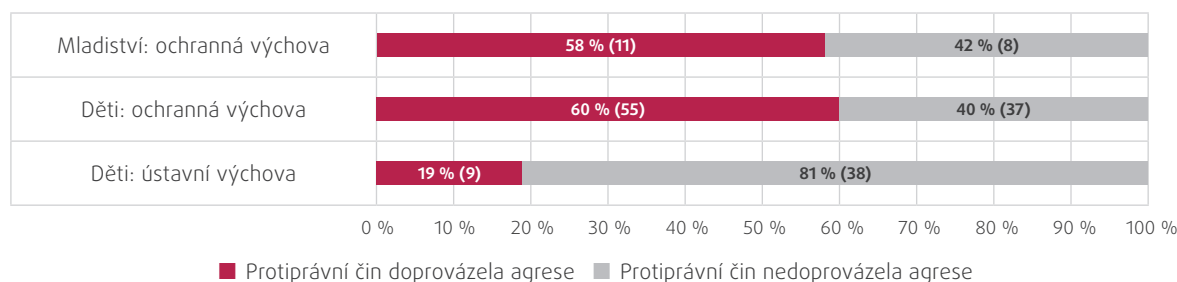
Na páčání trestné činnosti jsou navázány další projevy delikventního chování jako agrese a zneužívání návykových látek.²⁴ Další zkoumanou kategorií proto představuje agrese při páčání trestné činnosti. Za agresivní chování bylo považováno nevyprovokované použití násilí při páčání protiprávního činu jako např. kopání nebo bití poškozeného pěstmi či předměty, vyhrožování zabitím spojené s agresivním kopáním do předmětů v bezprostřední blízkosti apod. Zajímalo nás, zda rozsudky zahrnují popis agresivního chování při spáchání alespoň jednoho protiprávního činu uvedeného v rozsudku.

V rozsudcích jsme zaznamenali velký rozdíl v popisu agresivního chování při páčání protiprávního činu mezi nezletilými s nařízenou ústavní výchovou a těmi s uloženou ochrannou výchovou. Počty agresivních projevů

24 PALKOSKOVÁ, Mirka. 2019. Děti s projevy delikventního chování v institucionální výchově: Zpráva z odborného a terénního výzkumu 2016–2018. 2019, s. 4.

u dětí a mladistvých v rámci ochranné výchovy však byly srovnatelné (graf 12). Soud popsal agresivní chování, které doprovázelo protiprávní čin, ve více než polovině rozsudků o uložení ochranné výchovy (60 % u dětí a 58 % u mladistvých). Projevy agresivního chování při páčání protiprávního činu uvedl soud jen u necelé pětiny dětí s nařízenou ústavní výchovou (19 %).

Graf 12 – Agrese při páčání protiprávního činu u dětí a mladistvých s ochrannou výchovou a dětí s ústavní výchovou (N1=19, N2=92, N3=47)

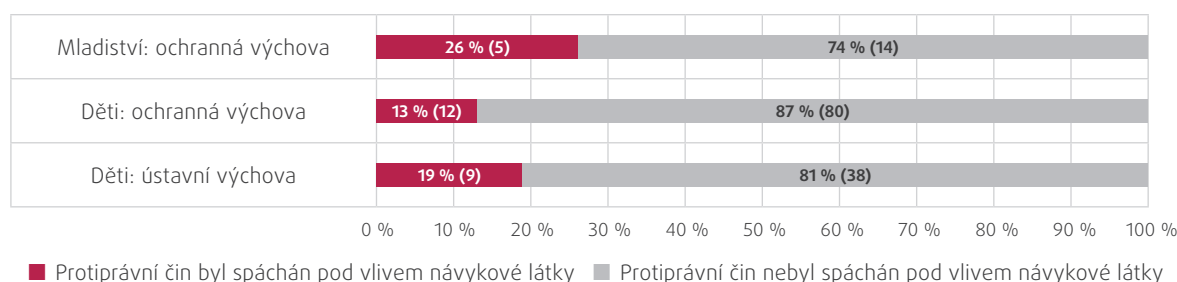

1.4.2 PÁČÁNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI POD VLIVEM NÁVYKOVÝCH LÁTEK

Další sledovanou kategorií bylo spáchání protiprávního činu pod vlivem návykové látky. V popisu provedení protiprávního činu v rozsudku jsme sledovali, zda nezletilý užil návykovou látku v čase spáchání alespoň jednoho protiprávního činu uvedeného v rozsudku. Do návykových látek jsme zahrnuli alkohol a nelegální návykové látky jako např. marihuanu, pervitin a další.

Páchání trestné činnosti pod vlivem návykové látky nepřevažovalo v žádné kategorii, jak ukazuje graf 13. Více než čtvrtina rozsudků o uložení ochranné výchovy mladistvým uváděla užití návykové látky při páčání protiprávního činu (26 %). Téměř pětina dětí s nařízenou ústavní výchovou užila návykovou látku ve spojení s protiprávním činem (19 %). Nejmenší poměr užití návykové látky při spáchání protiprávního činu, přibližně desetina z celkového počtu, měly děti s uloženou ochrannou výchovou (13 %).

Graf 13 – Spáchání protiprávního činu pod vlivem návykové látky u dětí a mladistvých s ochrannou výchovou a dětí s ústavní výchovou (N1=19, N2=92, N3=47)

2. Rodinné zázemí nezletilých

Jak uvádí část analýzy zabývající se právní úpravou, důvodem uložení ochranné výchovy u dětí i mladistvých je zajištění jejich řádné výchovy. Dítěti může soud uložit ochrannou výchovu, pokud to odůvodňuje povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy. Mladistvému může být za spáchané provinění uložena ochranná výchova v případě, že o jeho výchovu není náležitě postaráno, dosavadní výchova byla zanedbána nebo prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a zároveň nestačí uložit výchovná opatření. Důležitou roli v ukládání ochranné výchovy tak hraje prostředí, ve kterém se nezletilý pohybuje, a výchovný vliv, který na něj má. Proto jsme nadefinovali několik kategorií, jejichž cílem bylo rozklíčovat povahu a vliv prostředí na děti a mladistvé tak, jak se objevovaly v soudních rozsudcích. Tyto kategorie zkoumaly:

- » z jakého rodinného prostředí děti a mladiství pocházejí (kapitola 2.1),
- » zda soudy uvádějí absenci výchovy v domácím prostředí jako důvod uložení ochranné výchovy dítěti (kap. 2.2),
- » zda soud hodnotí rodinu jako spolupracující se státními institucemi ve věcech týkajících se dítěte (kap. 2.3),
- » zda soudy hodnotí prostředí dítěte jako kriminogenní (kap. 2.4),
- » zda soudy hodnotí prostředí mladistvého jako kriminogenní (kap. 2.5).

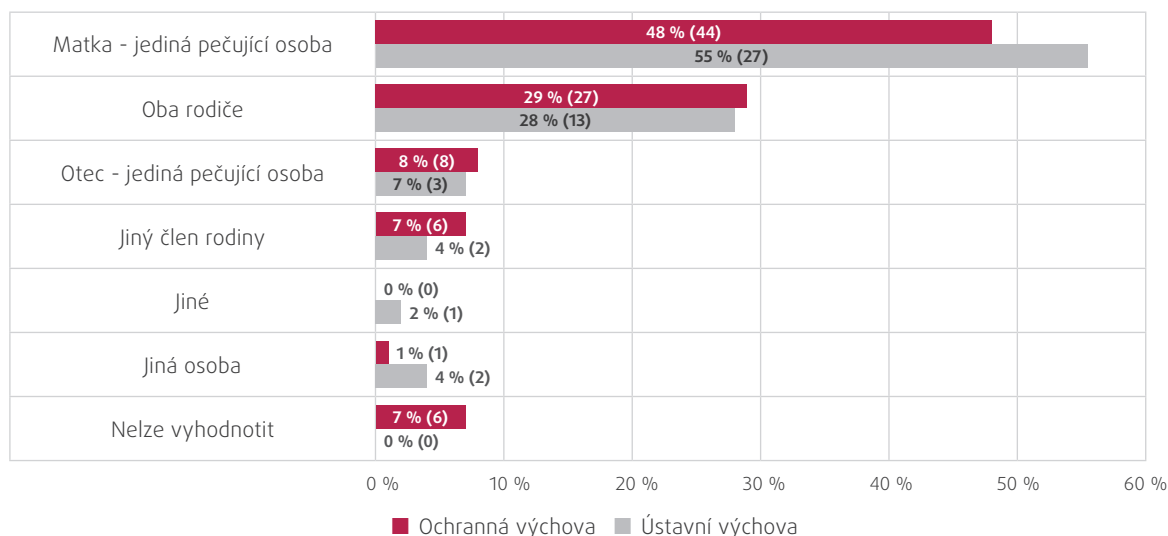
2.1 RODINNÉ ZÁZEMÍ DĚTÍ A MLADISTVÝCH

V rámci první oblasti sociálního zázemí nás zajímalo, kdo tvoří rodinné zázemí u nezletilých. Za rodinu či rodinné zázemí jsme považovali uspořádání vztahů, které v rozsudcích naplňovalo znaky primární sociální skupiny. Primární sociální skupina označuje soudržnou skupinu s malým počtem osob, která slouží nezletilému jako prostor, ve kterém probíhá jeho socializace.²⁵ Mezi znaky primární skupiny patří, že se jedinec ve skupině angažuje celou svou osobností a vytváří si s ostatními členy intimní vazby. V tomto ohledu jsme se zaměřili na složení rodinného zázemí, ze kterého nezletilý pochází, bez ohledu na příbuznost mezi členy. Dále je třeba uvést, že tato kategorie nesledovala, zda byl nezletilému jmenován poručník či došlo k jiné úpravě péče o nezletilého (tyto informace soud často explicitně neuvádí).

Jak ukazuje graf 14, u dětí s uloženou ochrannou výchovou je složení primární skupiny srovnatelné s dětmi s nařízenou ústavní výchovou. Více než polovina dětí pochází z rodiny s jedním rodičem (57 % u ochranné výchovy a 61 % u ústavní výchovy), přičemž většinou se jednalo o rodiny, kde matka byla jedinou pečující osobou. Děti s ochrannou výchovou pocházejí z těchto rodin výhradně pečujících matek v přibližně polovině případů (48 %), u dětí s ústavní výchovou je poměr nepatrně vyšší (55 %). Otec jako jediná pečující osoba tvoří primární skupinu v méně než desetině případů (9 % u ochranné výchovy, 6 % u ústavní výchovy). Více než čtvrtinu případů u obou institutů představují děti z úplné rodiny (u ochranné výchovy 29 %, u ústavní výchovy 28 %). U ochranné výchovy nahrazoval chybějící rodiče jiný člen rodiny u necelé desetiny dětí (7 %) a u ústavní výchovy se jednalo o necelých pět procent (4 %). Nejčastěji byl tímto jiným členem prarodič (babička či dědeček). Kategorie Jiná osoba označuje případy, ve kterých byl primární skupinou pro dítě poručník či pěstoun. U ochranné výchovy se jednalo o jedno dítě (1 %) a u ústavní výchovy se jednalo o dvě děti (4 %). Necelou desetinu rozsudků o nařízení ústavní výchovy nešlo vyhodnotit (7 %), jelikož rozsudky neuváděly informaci o rodinném zázemí.

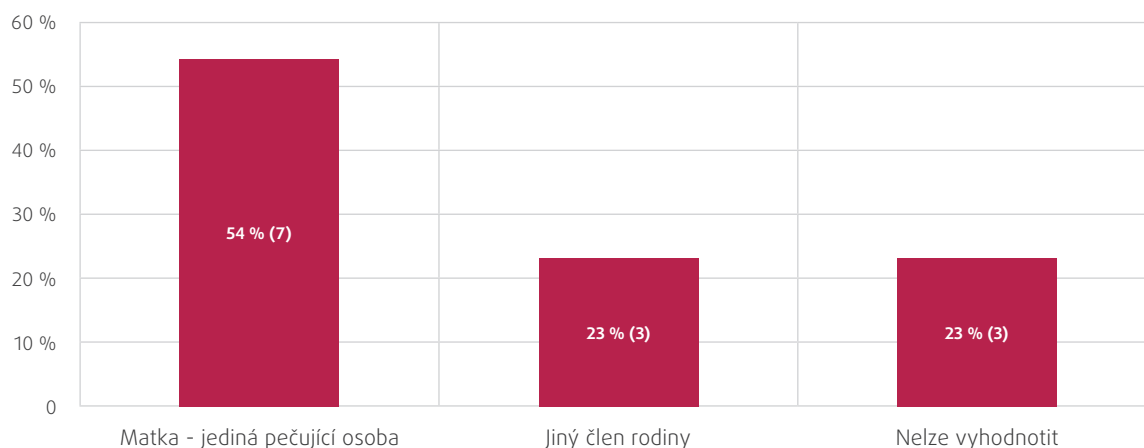
25 Sociologická encyklopedie určuje sedm znaků primární sociální skupiny: 1. osobní kontakt mezi členy; 2. malý počet členů; 3. vznik intimních vazeb založených na důvěrné vzájemné známosti; 4. soudržnost skupiny (skupinové koheze); 5. členství v primární skupině není založeno na instrumentálních potřebách, ale vychází z existence převládajících pozitivních emocionálních vazeb mezi členy; 6. dlouhodobé trvání; 7. jedinec se angažuje celou svou osobností, jeho členství se zde neredukuje pouze na výkon určitých specifických sociálních rolí (PETRUSEK, Miloslav. Skupina primární. In: Sociologická encyklopedie [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017).

Graf 14 – Rodinné zázemí u dětí s ochrannou výchovou a dětí s ústavní výchovou (N1=92, N2=47)

Složení primární skupiny jsme sledovali i u mladistvých, jak ukazuje graf 15. U mladistvých nejčastěji, ve více než polovině případů, tvoří primární skupinu matka jako jediná pečující osoba (54 %, 7 z 13) a o téměř jednu čtvrtinu nezletilých se stará jiný člen rodiny (23 %, 3 z 13). Přibližně u čtvrtiny rozsudků nešlo vyhodnotit, kdo u mladistvého tvoří rodinu (23 %, 3 z 13), jelikož tento údaj rozsudek nezmiňuje.

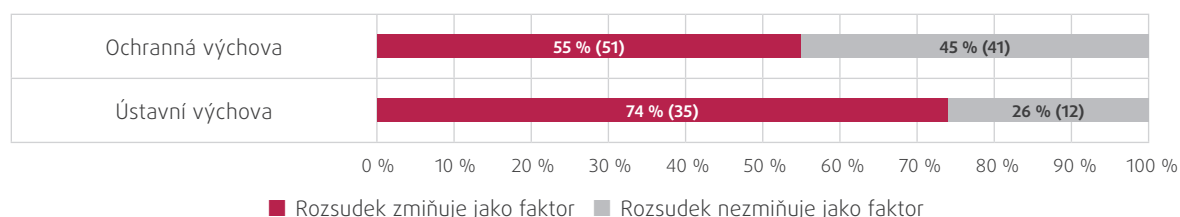
Graf 15 – Rodinné zázemí u mladistvých s ochrannou výchovou (N=13)

2.2 ABSENCE VÝCHOVY JAKO JEDEN Z FAKTORŮ PRO ULOŽENÍ OCHRANNÉ VÝCHOVY DÍTĚTI

Jedním z faktorů, který může soud zohlednit při uložení ochranné výchovy u dětí, je absence výchovy. Tato skutečnost byla uvedena jako důvod k nařízení ústavní výchovy častěji než u ochranné výchovy (graf 16). Zatímco u ústavní výchovy se jednalo přibližně o tři čtvrtiny všech rozsudků (74 %), u ochranné výchovy šlo o více než polovinu rozsudků (55 %).

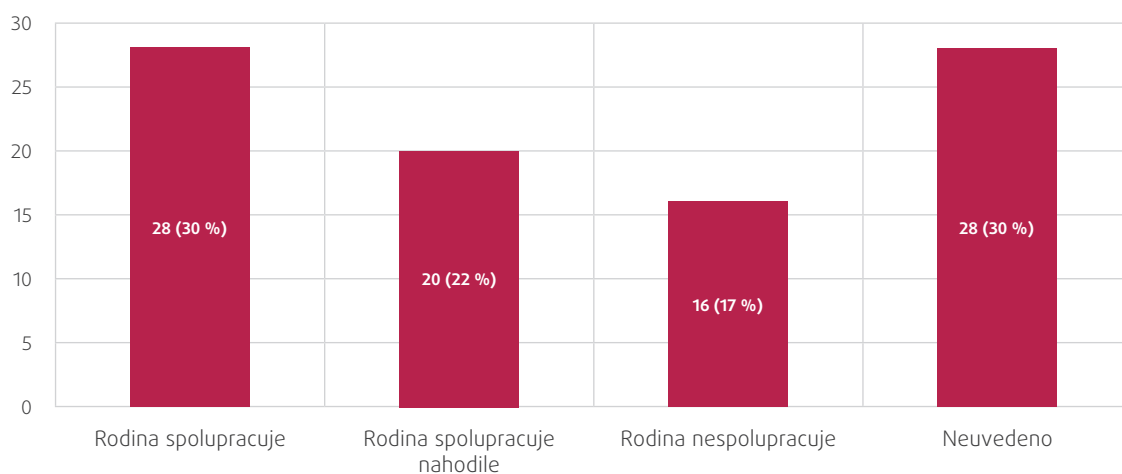
Graf 16 – Počet rozsudků, které zmiňují absenci výchovy jako faktor pro uložení ochranné výchovy nebo nařízení ústavní výchovy (N1=92, N2=47)

2.3 SPOLUPRÁCE RODINY DÍTĚ SE STÁTNÍMI INSTITUCEMI

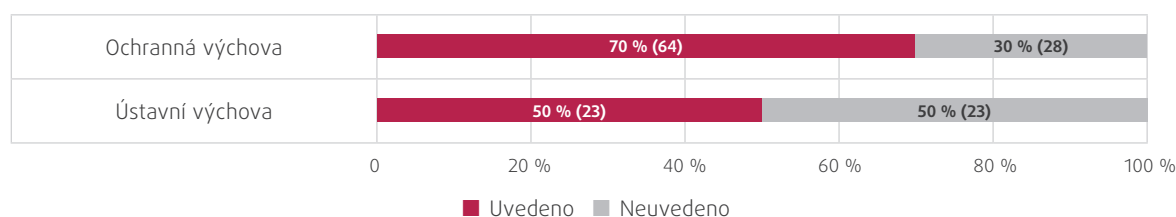
Dalším ukazatelem sociálního zázemí byla spolupráce rodiny dítěte se státními institucemi ve věcech týkajících se jeho výchovy, především s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, školou či zařízením sociálních služeb (graf 17). Téměř třetina rozsudků o uložení ochranné výchovy uvedla, že rodina spolupracuje (30 %). Problémy ve spolupráci soud vyhodnotil v necelé čtvrtině rozsudků (22 %) a v případě přibližně šestiny rozsudků soud uvedl, že rodina nespolupracuje vůbec (17 %). Necelá třetina rozsudků neobsahovala žádnou informaci o spolupráci rodiny se státními institucemi (30 %).

Graf 17 – Spolupráce rodiny dětí s ochrannou výchovou se státními institucemi (N=92)

Jak je vidět na grafu 18, polovina rozsudků nařizujících ústavní výchovu vůbec neuváděla informaci o tom, zda rodina spolupracuje, či nikoliv (50 %), zatímco u ochranné výchovy tato informace chyběla jen u necelé třetiny rozsudků (30 %).

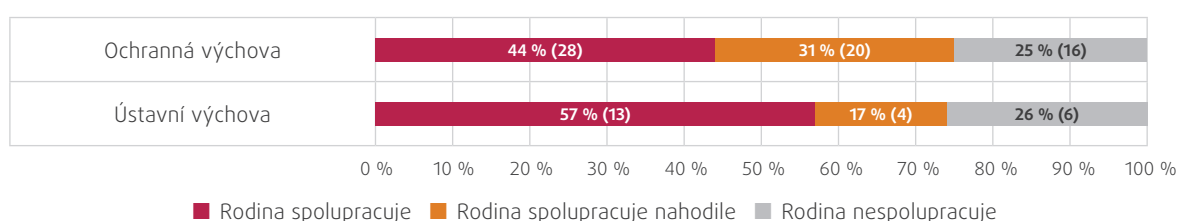
Graf 18 – Uvedení informace o spolupráci rodiny dětí s institucemi veřejné správy u dětí s ochrannou výchovou a dětí s ústavní výchovou (N1=92, N2=46)

Rozhodli jsme se porovnat rozsudky o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy, které výslovně uvádějí informaci o tom, zda rodina spolupracuje.

Jak ukazuje graf 19, více než polovina rodin s dětmi, kterým byla nařízena ústavní výchova, spolupracovala se státními institucemi (57 %), zatímco u dětí s ochrannou výchovou spolupracovala rodina se státními institucemi ve zhruba dvou pětinach případů (44 %). Poměr rozsudků, které hodnotí rodiny jako nespolupracující, je u obou typů výchovy srovnatelný a jedná se přibližně o čtvrtinu případů (25 % u ochranné výchovy, 26 % u ústavní výchovy). Podle interpretace soudu rodiny dětí s uloženou ochrannou výchovou spolupracovaly nahodile v necelé třetině případů (31 %), což je dvakrát více než počet rodin dětí s nařízenou ústavní výchovou, které nahodile spolupracovaly ve více než šestině rozsudků (17 %).

Graf 19 – Spolupráce rodiny se státními institucemi u dětí s ochrannou výchovou a dětí s ústavní výchovou (N1=64, N2=23)

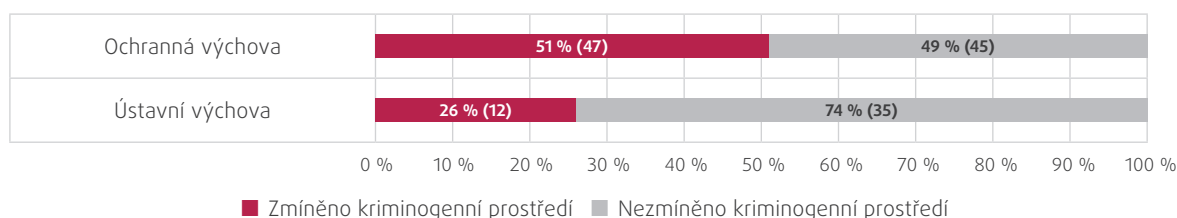

2.4 KRIMINOGENNÍ PROSTŘEDÍ U DĚTÍ PODLE HODNOCENÍ SOUDU

Další oblastí, kterou jsme sledovali, bylo kriminogenní prostředí u dětí. Za takové prostředí považujeme objektivní, exogenní kriminogenní faktory, tj. rizikové činitele pocházející z vnějšího prostředí.²⁶ V rámci našeho výzkumu jsme se zaměřili na kriminogenní faktory mikrostruktury, tj. na rizikový vliv přátel, rodiny a vrstevníků.²⁷ V tomto ohledu jsme vyhledávali rozsudky, kde soud zvažoval vliv prostředí na delikventní chování nezletilého. Jako kriminogenní vliv jsme určili motivování, vyvolávání, usnadňování nebo podporování páchání protiprávních činů.²⁸

Graf 20 ukazuje velký rozdíl v soudním hodnocení kriminogenního prostředí u ústavní a ochranné výchovy. Více než polovina rozsudků s ochrannou výchovou označila prostředí dítěte za kriminogenní (51 %), zatímco v rámci rozhodnutí o ústavní výchově soud hodnotil prostředí dítěte jako kriminogenní přibližně ve čtvrtině rozsudků (26 %).

Graf 20 – Kriminogenní prostředí u dětí s ochrannou výchovou a dětí s ústavní výchovou (N1=92, N2=47)

26 SCHEINOST, Miroslav a kol. Kriminalita očima kriminologů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 978-80-7338-096-0.

27 Tamtéž.

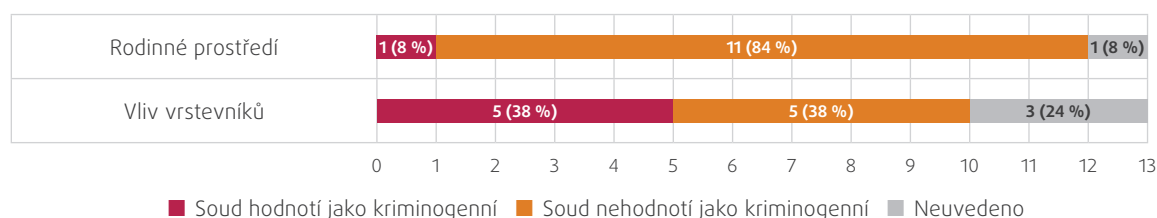
28 BLATNÍKOVÁ, Šárka a NETÍK, Karel. Predikce vývoje pachatele. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008.

2.5 KRIMINOGENNÍ PROSTŘEDÍ U MLADISTVÝCH PODLE HODNOCENÍ SOUDU

U mladistvých nás zajímaly tři aspekty povahy jejich rodinného a sociálního zázemí a jejich interpretace v soudních rozhodnutích: nefunkční rodinné prostředí, kriminogenní rodinné prostředí a kriminogenní vliv vrstevníků. První z nich, nefunkční rodinné prostředí, je jedním z důvodů uložení ochranné výchovy osobám starším 15 let.²⁹ Soudy uvedly tento důvod uložení ochranné výchovy ve všech analyzovaných rozsudcích (100 %, 13 z 13). Odborná literatura poukazuje na to, že typickým rysem kriminality mládeže jsou tzv. mladistvé gangy.³⁰ Nezanedbatelný vliv vrstevníků na kriminální chování mladistvých je druhou sledovanou kategorií a třetí samostatnou kategorií tvoří kriminogenní rodinné prostředí.

Jak je patrné z grafu 21, u většiny rozsudků soud nehodnotil rodinné prostředí jako kriminogenní (84 %, 11 z 13). Kriminogenní vliv rodiny byl označen u jednoho rozsudku (8 %, 1 z 13) a jeden rozsudek se povahou rodinného prostředí nezabýval (8 %, 1 z 13). Podle hodnocení soudů byl kriminogenní vliv vrstevníků vyšší, jednalo se o více než třetinu rozsudků (38 %, 5 z 13). Stejný počet rozsudků nevyhodnotil vliv vrstevníků jako kriminogenní (38 %, 5 z 13). Tři rozsudky se povahou vlivu vrstevníků nezabývaly (24 %, 3 z 13).

Graf 21 – Kriminogenní prostředí u mladistvých s ochrannou výchovou (N=13)

3. Chování

Nepříznivé životní okolnosti a kumulace rizikových faktorů v prostředí dětí a mladistvých často vedou i k různým negativním projevům chování. Zajímalo nás, jaké doprovodné sociálně-patologické projevy chování soud zvažoval a identifikoval při posuzování uložení ochranné výchovy. První kapitola se věnuje dlouhodobým problémům v chování (kapitola 3.1), následující kapitola problémům spojeným se školní docházkou (kapitola 3.2) a poslední kapitola psychickým problémům nezletilých (kapitola 3.3).

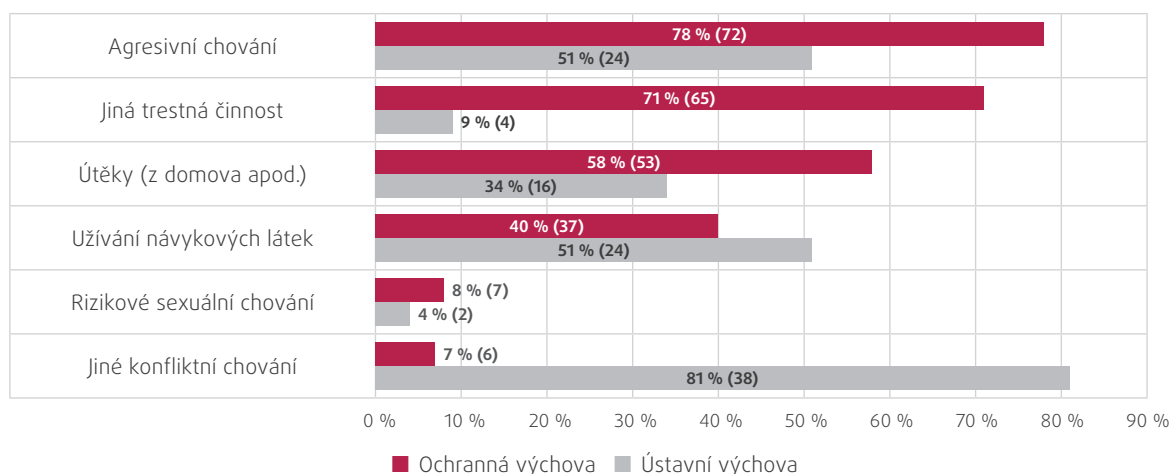
3.1 DLOUHODOBÉ PROBLÉMY V CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLADISTVÝCH

V tom, jaké problémy v chování dětí uvádí rozsudky o uložení ochranné a nařízení ústavní výchovy, jsou významné rozdíly (graf 22). Nejčastějším doprovodným jevem u dětí, kterým byla uložena ochranná výchova, byly dlouhodobé projevy agresivního chování. Ty zmiňovaly více než tři čtvrtiny rozsudků (78 %). U dětí s nařízenou ústavní výchovou popisoval soud projevy agresivity v přibližně polovině případů (51 %). Dále soud zmiňoval páčání trestné činnosti nad rámec posuzovaného trestného činu v necelých třech čtvrtinách rozsudků (71 %), což je výrazně více v porovnání s rozhodnutími o ústavní výchově, kde se jednalo o téměř desetinu (9 %). Více než polovina rozsudků o uložení ochranné výchovy zmiňovala útoky ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy (58 %), zatímco rozhodnutí o ústavní výchově zmiňují útoky ve zhruba třetině rozsudků (34 %). Projevy jiného, méně závažného, zato dlouhodobého konfliktního chování byly u dětí s ochrannou výchovou nejméně časté (7 %), přičemž u dětí s nařízenou ústavní výchovou byly identifikovány ve více než čtyřech pětinach případů (81 %). Podobně dlouhodobé užívání návykových látek se objevilo v přibližně polovině rozsudků o nařízení ústavní výchovy (51 %), zatímco u dětí s ochrannou výchovou soudy identifikovaly dlouhodobé užívání návykových látek ve dvou pětinach rozsudků (40 %).

29 Ustanovení § 22 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

30 PALKOSKOVÁ, Mirka. 2019. Děti s projevy delikventního chování v institucionální výchově: Zpráva z odborného a terénního výzkumu 2016–2018. 2019, s. 4–5.

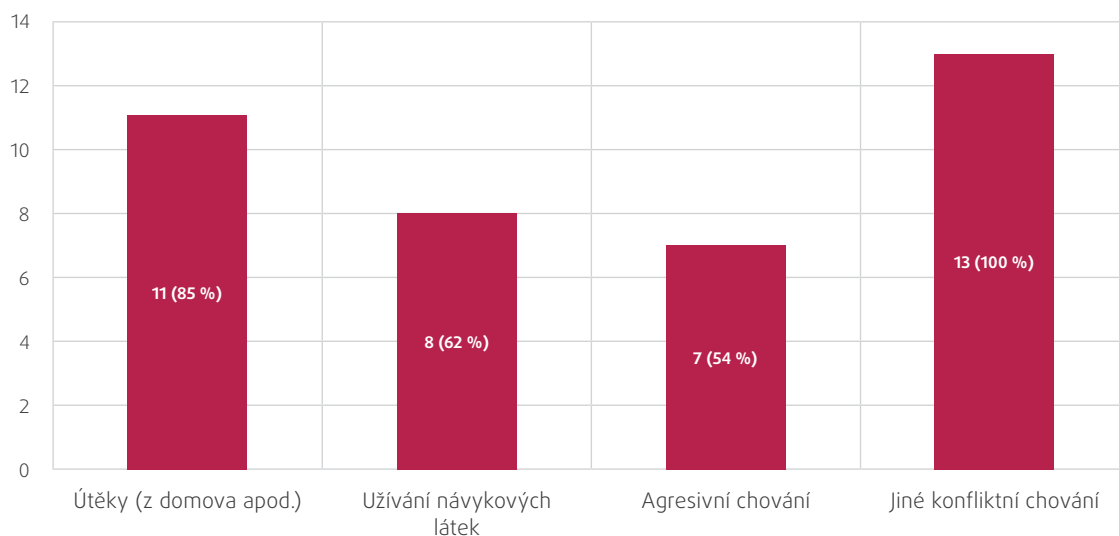
Graf 22 – Individuální projevy chování u dětí s ochrannou výchovou a dětí s ústavní výchovou (N1=92, N2=47)

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, protože jeden rozsudek mohl být zařazen do více kategorií.

Jak ukazuje graf 23, u mladistvých se všechny nadefinované kategorie objevily v necelé třetině rozsudků o uložení ochranné výchovy (31 %, 4 z 13). Všechny posuzované rozsudky zmiňovaly jiné konfliktní chování (100 %, 13 z 13). Nejvíce rozhodnutí, přibližně pět šestin, zmiňovala útěky z domova či školského zařízení určeného pro výkon ústavní a ochranné výchovy (85 %, 11 z 13). Ve zhruba dvou třetinách případů soudy poukázaly i na užívání návykových látek (62 %, 8 z 13). Nejméně časté bylo agresivní chování, které však přesto zmiňovala více než polovina rozsudků (54 %, 7 z 13).

Graf 23 – Individuální projevy chování u mladistvých s ochrannou výchovou (N=13)

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, protože jeden rozsudek mohl být zařazen do více kategorií.

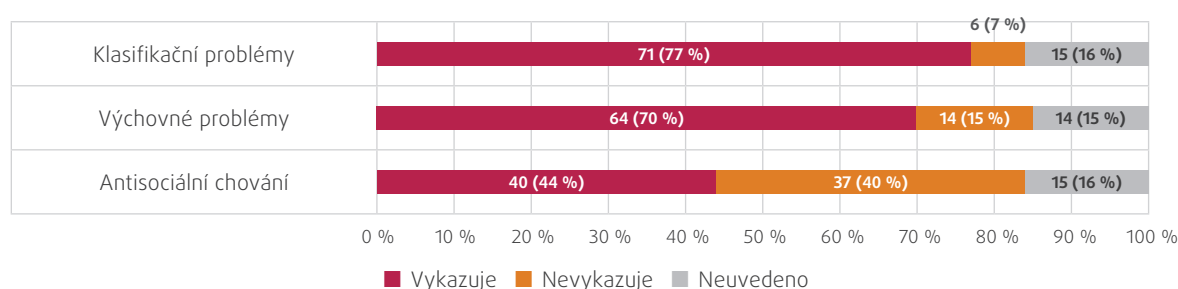
3.2 PROBLÉMY VE ŠKOLE DĚTÍ PODLE HODNOCENÍ SOUDŮ

Děti jsou školou povinné a lze předpokládat, že dlouhodobé problémy v chování se mohou projevovat i ve škole. Rozhodli jsme se zaznamenat, zda a jaké problémy se dlouhodobě vyskytovaly u dětí s ústavní a ochrannou výchovou. Povahu problematického chování jsme rozdělili do tří kategorií: klasifikační problémy, výchovné problémy a antisociální chování. Klasifikační problémy jsou spojené s plněním klasifikace

a povinností v rámci školy. Jedná se především o situace, kdy se žák nezapojuje do výuky, neprojevuje zájem o probíranou látku nebo má problém s klasifikací kvůli zvýšené absenci ve škole. Jako výchovné problémy jsme označili projevy chování značící vzdorovitost, neposlušnost, menší kázeňské přestupky. Jedná se o případy, kdy jedinec porušuje společenské normy, ale intenzita porušení nepřekračuje právní předpisy.³¹ Jako antisociální chování jsme označili protisociální jednání, kdy jedinec závažně porušuje normy společnosti, včetně agresivity, vandalství, násilí a páčání trestné činnosti v rámci školy.³²

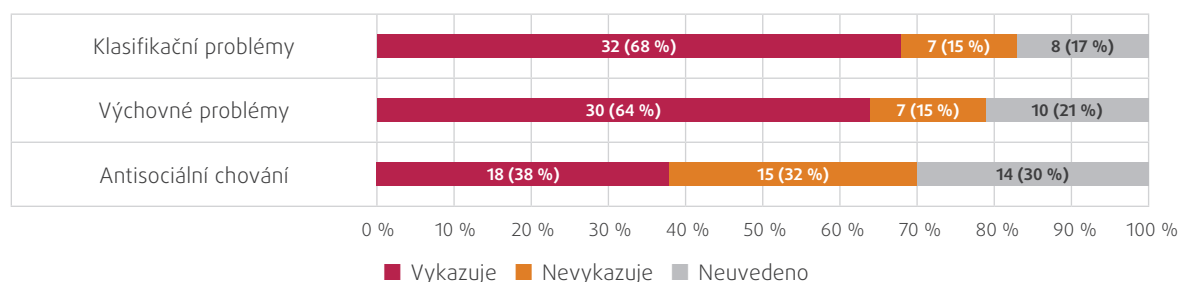
Rozsudky o uložení ochranné výchovy ukázaly, že čím bylo chování závažnější, tím méně dětí se ho dopouštělo (graf 24). Problémy s klasifikací jsme identifikovali ve více než třech čtvrtinách všech rozsudků (77 %). Téměř desetina rozsudků přímo uváděla, že dítě žádné klasifikační problémy nemá (7 %). Závažnější výchovné problémy popisovaly téměř tři čtvrtiny rozsudků o uložení ochranné výchovy (70 %) a méně než polovina rozsudků uváděla projevy antisociálního chování ve škole (44 %).

Graf 24 - Problémy ve škole u dětí s ochrannou výchovou (N=92)

Jak zobrazuje graf 25, děti s nařízenou ústavní výchovou vykazovaly podobně časté problematické chování ve škole jako děti s uloženou ochrannou výchovou. Více než dvě třetiny dětí měly problémy s klasifikací (68 %). Téměř dvě třetiny dětí měly ve škole výchovné problémy (64 %) a zároveň více než třetina rozsudků zmiňovala antisociální chování v rámci školy (38 %).

Graf 25 - Problémy ve škole u dětí s ústavní výchovou (N=47)

3.3 PSYCHICKÉ PROBLÉMY NEZLETILÝCH PODLE HODNOCENÍ SOUDU

Ochranná výchova může být uložena, pokud je chování nezletilého natolik závažné, že je nelze korigovat v rámci rodiny.³³ V takovém případě se může jednat o projevy psychických problémů nezletilého (poruchu chování, závažnější duševní onemocnění). Je však třeba dodat, že ne všichni nezletilí s ochrannou výchovou musejí nutně trpět psychickými problémy. Nesledovali jsme, zda nezletilý vykazuje známky

31 PALKOSKOVÁ, Mirka. 2019. Děti s projevy delikventního chování v institucionální výchově: Zpráva z odborného a terénního výzkumu 2016–2018. 2019, s. 24.

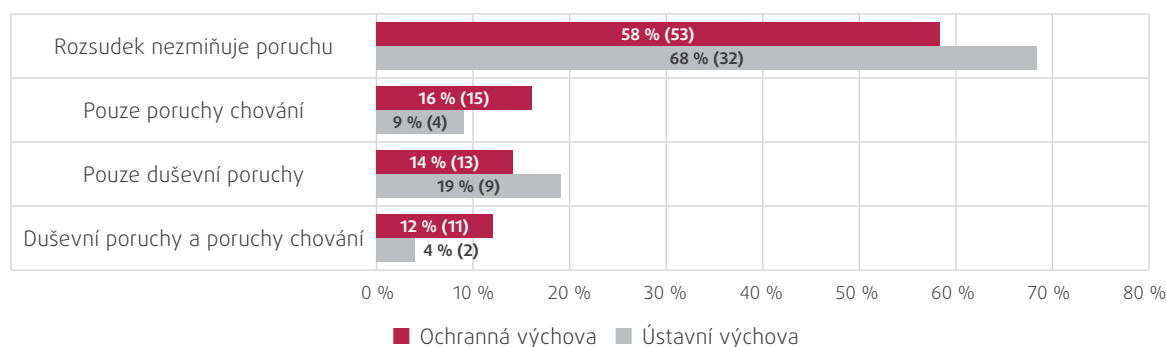
32 Tamtéž.

33 PALKOSKOVÁ, Mirka. 2019. Děti s projevy delikventního chování v institucionální výchově: Zpráva z odborného a terénního výzkumu 2016–2018. 2019, s. 22.

např. poruch chování (tj. opakující se a trvalý vzorec asociálního, agresivního a vzdorovitého chování, které porušuje sociální normy a očekávání přiměřená věku dítěte),³⁴ ale zajímalo nás, zda psychické problémy uváděl soud v rámci odůvodnění uložení ochranné výchovy. V případech, kdy soud nepřihlížel k psychosociálnímu zdraví v rámci rozsudku, jsme vyhodnotili daného nezletilého jako bez psychických problémů.

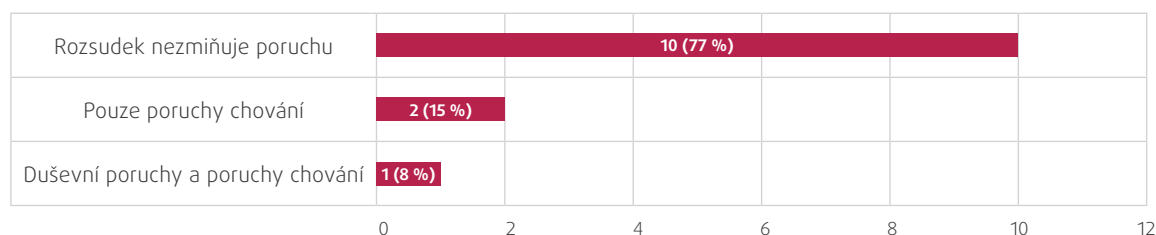
Jak ukazuje graf 26, více než dvě třetiny rozsudků o nařízení ústavní výchovy dětem nezmiňovaly žádné psychické problémy (68 %), u ochranné výchovy se jednalo o méně než dvě třetiny (58 %). Necelá pětina rozsudků o uložení ochranné výchovy zmiňovala pouze poruchy chování (16 %), zatímco u ústavní výchovy šlo o necelou desetinu (9 %). Poruchy chování v kombinaci s duševním onemocněním zmiňovala více než desetina rozhodnutí o ochranné výchově (12 %), přičemž u ústavní výchovy se jednalo o dva rozsudky (4 %, 2 ze 47). Duševní onemocnění více uváděla rozhodnutí o ochranné výchově v méně než šestině všech rozsudků (14 %), zatímco rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy je uváděla v přibližně pětině rozsudků (19 %).

Graf 26 – Psychické problémy u dětí s ochrannou výchovou a dětí s ústavní výchovou podle hodnocení soudu (N1=92, N2=47)

Jak je patrné z grafu 27, většina, více než tři čtvrtiny rozsudků o uložení ochranné výchovy mladistvým, neuváděla žádné psychické problémy (77 %). Pouze tři rozsudky (23 %) odkazovaly na problém v oblasti duševního zdraví mladistvých, přičemž dva rozsudky (15 %) zmiňovaly pouze poruchy chování a jeden rozsudek (8 %) zmiňoval duševní poruchy i poruchy chování.

Graf 27 – Psychické problémy u mladistvých s ochrannou výchovou (N=13)

4. Vzdálenost zařízení od rodiny

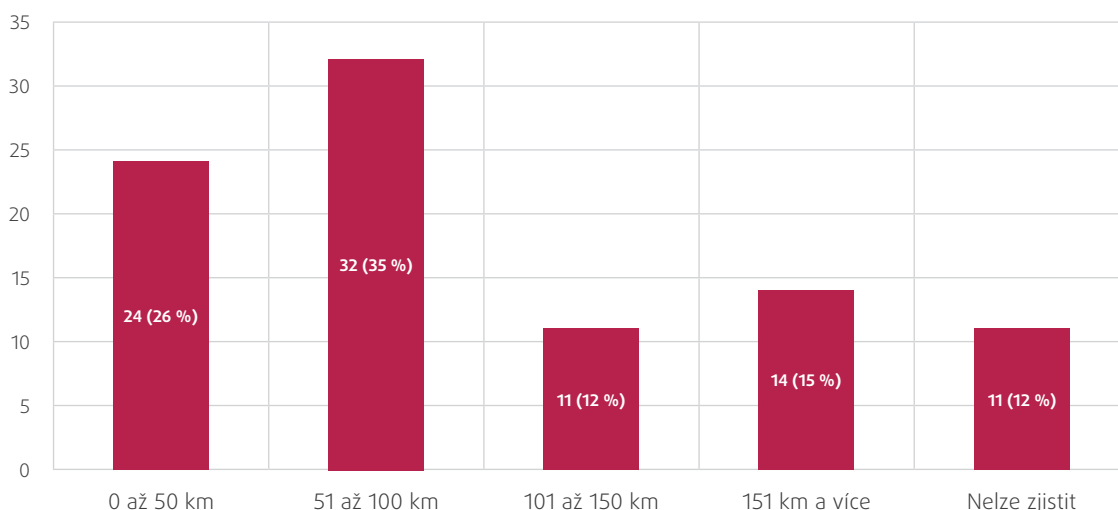
V předchozím výzkumu³⁵ jsme zjišťovali dojezdovou vzdálenost zařízení, do kterého bylo dítě umístěno, od rodiny dítěte. V tomto výzkumu nás zajímalo to stejné. Dojezdovou vzdálenost jsme určili zadáním obce trvalého pobytu dítěte, případně pečujícího rodiče, a obce, kde sídlí zařízení, ve kterém je dítě umístěno, do aplikace Google maps.

34 PALKOSKOVÁ, Mirka. 2019. Děti s projevy delikventního chování v institucionální výchově: Zpráva z odborného a terénního výzkumu 2016–2018. 2019, s. 22.

35 VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy: Zpráva z návštěv zařízení 2022 [online]. Brno: KVOP, 2022 [cit. 6. 2. 2024]. Dostupné z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/10388>, s. 70–85.

Jak ukazuje graf 28, téměř dvě třetiny dětí byly umístěny do zařízení v dojezdové vzdálenosti menší než 100 km (61 %). Více než čtvrtinu dětí umístil diagnostický ústav do vzdálenosti do 50 km (26 %) a více než třetinu do zařízení ve vzdálenosti 51 až 100 km od rodiny (35 %). U více než čtvrtiny dětí vzdálenost od rodiny přesáhla 100 km (27 %). Z toho více než desetina byla umístěna ve vzdálenosti 101 až 150 km (12 %) a zbytek dětí byl umístěn do vzdálenosti větší než 151 km (15 %). U více než desetiny rozsudků nebylo možné zjistit adresu rodiny dítěte či zařízení (12 %).

Graf 28 – Vzdálenost zařízení pro výkon ochranné výchovy od rodiny u dětí s ochrannou výchovou (N=92)

Rozhodli jsme se porovnat dojezdovou vzdálenost dětí, které mají uloženou ochrannou výchovu, a dětí s nařízenou ústavní výchovou, které jsme zkoumali v předchozím výzkumu.³⁶ Liší se totiž způsob, kterým jsou tyto děti umísťovány do zařízení:

- » V rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy soud označí zařízení, do kterého má být dítě umístěno. Přitom přihlédne k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí a dbá na umístění dítěte co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých.³⁷ V tomto výzkumu nás zajímalo, zda i při uložení ochranné výchovy je reflektována dojezdová vzdálenost dětí a mladistvých v zařízení ochranné výchovy od svých rodin.
- » U ochranné výchovy soud přímo nevybírá zařízení pro její výkon, jak je tomu v případě nařízení ústavní výchovy. Místo toho o výběru zařízení pro výkon ochranné výchovy rozhoduje diagnostický ústav v rámci své sítě. Soud má pravomoc pouze dočasně umístit dítě do tohoto diagnostického ústavu, který je určen na základě místa bydliště dítěte.

Porovnání ukázalo, že děti s ústavní výchovou byly nejčastěji umístěny do zařízení do 50 km od bydliště, a to v přibližně polovině případů (52 %). U dětí s ochrannou výchovou to bylo podstatně méně, zhruba jedna čtvrtina (26 %). Navíc, děti s ústavní výchovou byly v přibližně třetině případů umísťovány do zařízení ve vzdálenosti od 50 do 100 km (33 %). Tento poměr je srovnatelný s dětmi s ochrannou výchovou (35 %).

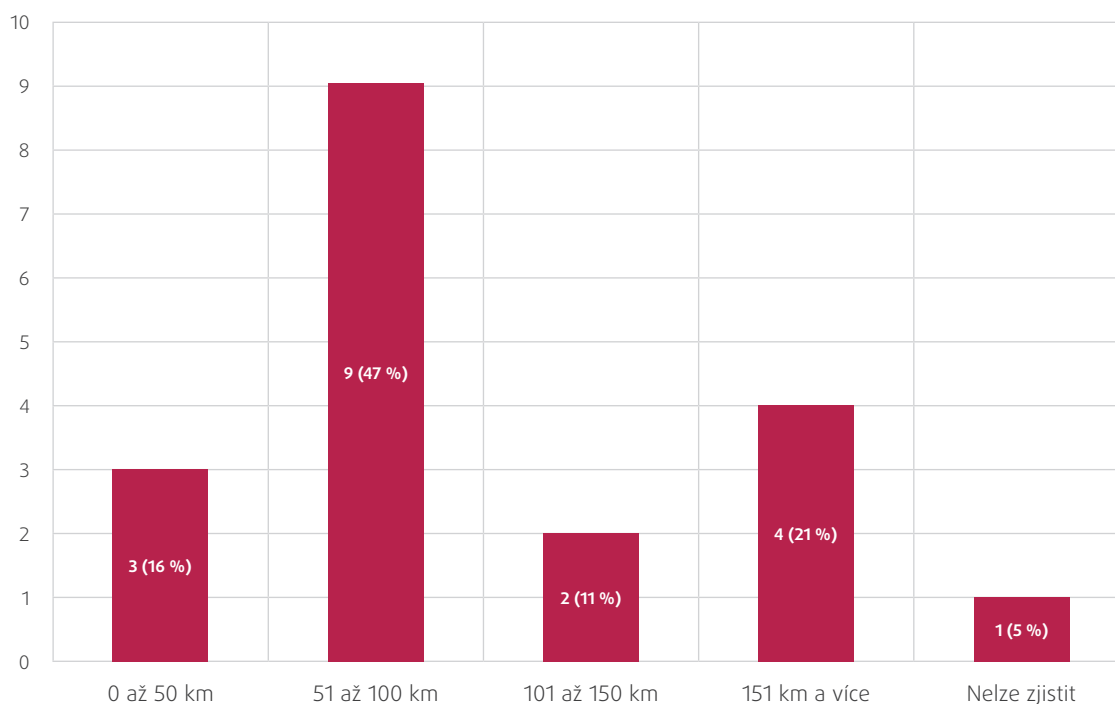
V porovnání to však znamená, že zatímco většina dětí s nařízenou ústavní výchovou je v zařízení od 0 do 100 km od rodiny (85 %), u dětí s ochrannou výchovou jsou takto blízko rodině jen necelé dvě třetiny (61 %).

36 VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy: Zpráva z návštěv zařízení 2022 [online]. Brno: KVOP, 2022 [cit. 6. 2. 2024]. Dostupné z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/10388>, s. 70–85.

37 Ustanovení § 971 odst. 4 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

Podle grafu 29 u mladistvých, podobně jako u dětí, byly téměř dvě třetiny mladistvých umístěny do vzdálenosti 100 km od rodiny (63 %, 12 z 19) a přibližně polovina do zařízení ve vzdálenosti 51 až 100 km (47 %, 9 z 19). Ve zhruba šestině případů (16 %, 3 z 19) byli mladiství umístěni do vzdálenosti do 50 km. V přibližně pětině případů byli mladiství v zařízení ve vzdálenosti vyšší než 151 km (21 %, 4 z 19) a více než v desetině případů v zařízení ve vzdálenosti 101 až 150 km od rodiny (11 %, 2 z 19).

Graf – 29 Vzdálenost zařízení ochranné výchovy od rodiny u mladistvých s ochrannou výchovou (N=19)

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV

Údolní 39, 602 00 Brno

informační linka: **+420 542 542 888**

telefon (ústředna): **+420 542 542 111**

e-mail: podatelna@ochrance.cz

www.ochrance.cz

www.ochrance.cz/pusobnost/monitorovani-prav-osob-se-zdravotnim-postizenim

www.ochrance.cz/potrebuji-pomoc/postizeni

www.facebook.com/verejny.ochrance.prav

www.twitter.com/ochranceprav

www.instagram.com/verejny.ochrance.prav

www.linkedin.com/company/veřejný-ochránce-práv

ISBN 978-80-7631-146-6

ombudsman
veřejný ochránce práv

www.ochrance.cz